

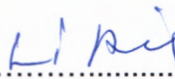
การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชน
บ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ณัฐพล แสนคำ

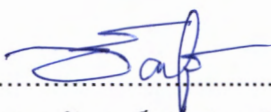
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองและยุทธศาสตร์การพัฒนา)
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

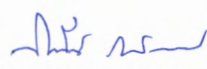
2561

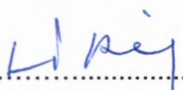
การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชน
บ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
ณัฐพล แสนคำ
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

อาจารย์..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.ทลี เทรินเทรียง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองและยุทธศาสตร์การพัฒนา)

รองศาสตราจารย์..... ประธานกรรมการ
(ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

รองศาสตราจารย์..... กรรมการ
(ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม)

อาจารย์..... กรรมการ
(ดร.ทลี เทรินเทรียง)

รองศาสตราจารย์..... คณบดี
(ดร.พิชาย วัตนดิลก ณ ภูเก็ต)
กุมภาพันธ์ 2562

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
ชื่อผู้เขียน	นายณัฐพล แสนคำ
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองและยุทธศาสตร์การพัฒนา)
ปีการศึกษา	2561

การศึกษาเรื่อง การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นหลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2) เพื่อสำรวจการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดำเนินการโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structural Interview) รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 15 คน ได้แก่ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากนั้นผลการศึกษาก็ได้ถูกนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามหลักฐานเชิงภาพและคำบอกเล่าตามวิธีการตีความตามตรรกะ

ผลการศึกษาพบว่า 1) การเป็นประชาคมอาเซียนภายใต้ 3 เสาหลัก ในด้านเศรษฐกิจ พบว่าชุมชนได้รับข้อเสนอให้ผลิตสินค้าและบริการจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น การขายผลผลิต การเกษตร การทำประมงน้ำจืด การหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์สมุนไพร การวางแผนโบราณ อีกทั้งมีการสร้างระบบสาธารณสุขพื้นฐานโดยเฉพาะรถไฟทางคู่ สำหรับด้านสังคมวัฒนธรรมพบว่ามีความเชื่อมโยงกับการเคลื่อนอพยพย้ายถิ่นฐานไปทำงานต่างประเทศในขณะที่การสร้างค่านิยมความเป็นหนึ่งเดียวของอาเซียนถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และด้านการเมืองและความมั่นคง พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและอาชญากรรม ดังนั้นจึงเกิดกระบวนการแก้ปัญหาโดยการสอดส่องรายงานพฤติกรรมอันมิชอบและจับผู้กระทำผิดให้เจ้าหน้าที่รัฐส่วนความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมพบว่าการขาดแคลนน้ำและการลดลงของป่าไม้ 2) การเตรียมความพร้อมที่เป็นอัตลักษณ์ที่ตึงตัวของคนไทย คือ การยิ้ม (Smiling) ตลอดจนการนำวัฒนธรรมร่วมมาสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนอาเซียนถูกสะท้อนผ่านการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยใช้อาหารและบทเพลงที่มี

(4)

เนื้อหา 2 ภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาประเทศเพื่อนบ้านทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนมีความหลากหลายและมีสีสันมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ ควรมีการส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าและบริการอย่างหลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงจากความไม่มั่นคงของผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างฐานอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มเกษตรกร 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม ควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนเรื่องประชาคมอาเซียนผ่านการจัดกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ 3) ด้านการเมืองและความมั่นคง ควรส่งเสริมการควบคุมและตรวจตราคนเข้าเมืองอย่างเข้มงวดและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการพัฒนาของรัฐ นอกจากนี้ควรใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าสูงสุด

ABSTRACT

Title of Thesis	Preparation toward ASEAN Community of Tha Kea Village, Sila Sub-district, Muang Khon Kaen District, Khon Kaen Province
Author	Mr. Nuttapol Sankam
Degree	Master of Arts (Politics and Development Strategy)
Year	2018

The study, Preparation towards ASEAN Community of Tha Kea Village, Sila Sub-district, Muang District, Khon Kaen Province, aims to 1) study the possible changes of the community after ASEAN integration, and 2) investigate how the community could prepare themselves towards ASEAN. A Qualitative Research was conducted by semi-structural interviews to collect data from 15 key informants including villagers, formal and informal community leaders. After that, the results were analyzed and synthesized with photographic evidences and hearsay via logical interpretation.

1) The findings from AEC research cover three important dimensions. First in economic perspective that villagers receive accommodations on goods and services funded by neighbor nations; for instances, agricultural trades, inland fisheries, handicrafts, herbal products, Thai massage, and infrastructure construction (two-way train). Second, in socio-cultural perspective associated with drugs and crimes. Third in politics and security perspective, dealing with the process of problem solving, reporting unusual behavior, and arresting culprits. 2) As for the preparation for a characterized identity of Thai people, smiling, this could be achieved by applying co-culture to create good relationships among ASEAN members through cultural tourism in terms of food and dual-language songs, both in Thai and neighbor nation languages.

Policy recommendations are 1) In the economic perspective, the government should promote different goods and services production to reduce the risk from unstable

(6)

agriculture cultivation and encourage the economic aggregation of local established agriculturists for the negotiation power 2) For the socio-cultural perspective, the government should support knowledge sharing and strengthen the ASEAN community relationship through activities continuously. And 3) In the political and security perspective, the government should focus on controlling and patrolling immigrants strictly and encourage the community participation process in development activities by the state government, in order to utilize natural resources and environment with much worthiness.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น สำเร็จลุล่วงได้เนื่องมาจากการผู้ศึกษาได้รับความช่วยเหลือด้านคำปรึกษา คำชี้แนะ ความคิดเห็น การให้ข้อมูล ตลอดจนจนถึงการให้กำลังใจจากหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานราชการและผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ศึกษาทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนกราบขอขอบพระคุณ ดร. หลี เหมรินเหลียง ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษา และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์อย่างสูง และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ประธานกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและความคิดเห็นในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้ถูกต้องมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนตลอดมา และขอกราบขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สมศักดิ์ สามัคคีธรรม ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านในสถาบันแห่งนี้ ที่ได้ให้การประสิทธิ์ประสาทความรู้อย่างองค์รวมในด้านการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ให้ความอบอุ่นเสมือนเป็นหนึ่งในครอบครัวของผู้เขียน และเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ณ สถาบันแห่งนี้ทุกท่าน

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณบิดา มารดา และเครือญาติทุกท่านที่ช่วยสนับสนุน ส่งเสริม ตลอดจนจนถึงให้กำลังใจตั้งแต่เริ่มการศึกษา จนถึงสิ้นสุดการศึกษาให้แก่ผู้เขียนมาโดยตลอด

ณัฐพล แสนคำ

กุมภาพันธ์ 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตการศึกษาวิจัย	4
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อม	23
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	27
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	37
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	54
3.1 แนวคิดนำในการศึกษา	54
3.2 วิธีการศึกษา	55
3.3 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	55
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	56
3.5 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	58
3.6 การตรวจสอบข้อมูล	58

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	59
บทที่ 4 ผลการศึกษา	59
4.1 บริบทของพื้นที่ศึกษา	59
4.2 ความเป็นมาของชุมชนก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	64
4.3 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	74
4.4 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	102
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	114
5.1 สรุปผลการศึกษา	114
5.2 อภิปรายผล	119
5.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษา	122
บรรณานุกรม	124
ภาคผนวก	129
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	130
ภาคผนวก ข ผู้ให้ข้อมูล	132
ประวัติผู้เขียน	133

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 จำนวนประชากรจำแนกตามเพศ	63

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ภาพแบบจำลองกระบวนการทางสังคมของ Getzels & Guba	34
3.1 กรอบแนวคิดนำในการศึกษา	54
4.1 ป่าไม้ที่ถูกนำมาสร้างบ้านเรือนของชุมชนในอดีต	65
4.2 พื้นที่ทำนาและประปาของหมู่บ้าน	66
4.3 แม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านและบ้านเรือนในชุมชน	67
4.4 ประปาประจำหมู่บ้านที่สร้างโดยกรมทรัพยากรน้ำ	69
4.5 ทางระบายน้ำของชุมชน	70
4.6 คลองชลประทานที่นาบริเวณหน้าของชุมชน	71
4.7 เตาเผาถ่านไม้ชุมชน	72
4.8 โรงเรียนประจำชุมชน	73
4.9 คลองชลประทานที่ตัดผ่านหมู่บ้าน	77
4.10 สภาพถนนและสวนกล้วยของภายในหมู่บ้าน	80
4.11 สะพานข้ามคลองชลประทานเพื่อเข้าสู่หมู่บ้าน	89
4.12 สถานที่สาธารณสุขของหมู่บ้านแต่เดิม	96
4.13 ลานวัดประจำหมู่บ้าน	98
4.14 ลานออกกำลังกายประจำหมู่บ้าน	100

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) เป็นเป้าหมายของการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) โดยมีวิสัยทัศน์ร่วมของผู้นำอาเซียน คือ การสร้างประชาคมอาเซียนที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง มีกฎเกณฑ์กติกากิจที่ชัดเจน และมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ เพื่อสร้างประชาคมที่มีความแข็งแกร่ง สามารถสร้างโอกาสและรับมือสิ่งท้าทายทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เพิ่มอำนาจต่อรองและขีดความสามารถการแข่งขันของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศทุกด้าน โดยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้สะดวกมากขึ้น และประชาชนในอาเซียนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน ใน 3 มิติ คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านกฎระเบียบ และความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน

การเป็นประชาคมอาเซียนจะทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเป็น “ครอบครัวเดียวกัน” ที่มีความแข็งแกร่งและมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยสมาชิกในครอบครัวมีสภาพความอยู่ที่ดี ปลอดภัย และสามารถค้าขายได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น มีตลาดและฐานการผลิตสินค้าร่วมกัน มีการเคลื่อนย้ายสินค้าบริการ การลงทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก (Pillar) คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และประชาชนของประเทศอาเซียนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้ง 3 เสาหลัก ถือว่าเป็นทั้งวิกฤติและโอกาสในคราวเดียวกัน แต่การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรือการเปิดเสรีอาเซียนที่จะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2558 นั้นทางผู้เกี่ยวข้องดำเนินการในลักษณะที่คำนึงถึงเหตุผลของระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาคเป็นหลัก และคำนึงถึงเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นน้อยมาก ดังจะเห็นว่าการให้เหตุผลถึงการเปิดเสรีดังกล่าวไม่มีการกล่าวถึงคนในท้องถิ่นและการผลิตในท้องถิ่นว่าจะเป็นอย่างไร ทั้งที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น การเข้ามาแย่งชิงทรัพยากรของกลุ่มทุนหรือกลุ่มคนต่างชาตินิรูปของการเข้ามาลงทุนการผลิตขนาดใหญ่ การเข้ามาใช้ทรัพยากรส่วนรวมร่วมกัน การตกงานของแรงงานไร้ฝีมือเนื่องจากกลุ่มทุนจะย้ายฐานการผลิตไปสู่ส่วนที่มีต้นทุนต่ำกว่าหรือจ้าง

แรงงานต่างด้าวแทนแรงงานไทย การสูญเสียแรงงานมีฝีมือให้แก่ต่างชาติ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานที่ทำให้คนในครอบครัวต้องแยกกันอยู่

ในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จังหวัดขอนแก่นจะเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างสำคัญ เพราะเป็นจังหวัดที่เป็นเมืองเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่และตั้งอยู่ในภาคกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศูนย์กลางการบริหารและบริการของหน่วยงานภาครัฐระดับภูมิภาคกว่า 260 หน่วยงาน เป็นศูนย์กลางทางการแพทย์และสาธารณสุขสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นที่ตั้งของสถานกงสุลจีน เวียดนาม ลาวและเปรู ถือว่าเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของกลุ่มประเทศอาเซียน ตั้งอยู่บนเส้นทาง “สี่แยกอินโดจีน” ที่เชื่อมโยงเส้นทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศตามระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS Economic Corridors) คาบเกี่ยวแนวระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor) และแนวตะวันออกตะวันตก (East-West Economic Corridor) จากเมืองมะละแหม่ง ประเทศเมียนมาร์ผ่านแม่สอด ตาก สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มุกดาหาร สหวันนะเขต สปป.ลาว และสิ้นสุดที่เมืองดานัง ประเทศเวียดนาม สามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งขนส่งโลจิสติกส์ที่มีเครือข่ายการขนส่งที่มีประสิทธิภาพ โดยสนามบินนานาชาติขอนแก่นสามารถรองรับจำนวนผู้ใช้งานได้ 32 เที่ยวบินต่อวัน

ในด้านการคมนาคมระบบรางยังเป็นสถานีสำคัญในโครงการรถไฟความเร็วสูง ซึ่งจะเชื่อมโยงกับประเทศจีนและประเทศลาว นอกจากนี้ยังสามารถทำหน้าที่เป็นสถานที่ประชุมและการท่องเที่ยว เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทันสมัยในการจัดประชุมและสัมมนา ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ อีกทั้งได้รับการยอมรับให้เป็นศูนย์กลางสำหรับ “อุตสาหกรรมสีเขียว” เนื่องจากมีการทำอุตสาหกรรมการผลิตที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยจังหวัดขอนแก่นได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่จะกลายเป็นเมืองศูนย์กลางของอาเซียนในด้านการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการผลิตอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารความชัดเจนในเรื่องผลกระทบนี้เริ่มเห็นเค้าลางที่รัฐบาลเตรียมที่จะจัดตั้งจังหวัดขอนแก่น เป็นเมืองหลวงของภาคอีสานให้เป็นศูนย์กลางโลจิสติกส์ การคมนาคม รองรับการค้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economics Community) หรือ AEC ในปี พ.ศ. 2558 ที่จะมีส่วนโดยตรงกับประเทศไทย โดยถูกผลักดันให้เป็นศูนย์กลางคมนาคม ทั้งด้านการบิน ทางรถยนต์-รถไฟ และศูนย์กระจายสินค้า ความเจริญจึงเข้ามาสู่จังหวัดขอนแก่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำประเทศไทยไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนที่สมบูรณ์ โดยสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และการเมืองและความมั่นคง โดยที่ประชาคมอาเซียนทั้งสามเสาหลักมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องไปพร้อม ๆ กัน การกำหนดการก้าวไปสู่ประชาคมเป็นวาระแห่งชาติ จึงครอบคลุมทั้งสามเสาหลัก เพื่อประกอบกันเป็นประชาคมอาเซียนที่ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยมีคณะกรรมการอาเซียนแห่งชาติเป็นกลไก

ระดับประเทศในการประสานการดำเนินงาน และติดตามความคืบหน้าในภาพรวมทุกเสา และมีหน้าที่สำคัญในการผลักดันและสนับสนุนหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในการดำเนินการเพื่อก้าวไปสู่ประชาคมอาเซียน และได้มีการจัดทำแผนงานแห่งชาติสำหรับการก้าวไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนด้วย

ในด้านการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยสู่การเป็นประชาคมอาเซียนนั้น กระทรวงการต่างประเทศได้เสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่มงานหรือส่วนงานที่รับผิดชอบ ประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรง (ASEAN Unit) ในแต่ละหน่วยงาน การพัฒนาศักยภาพข้าราชการทั้งด้านการทำงานในเวทีระหว่างประเทศ และทักษะภาษาอังกฤษและภาษาเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกำลังเร่งรัดการดำเนินการแก้ไขและปรับปรุง กฎหมายให้สอดคล้องกับพันธกรณีของไทยภายใต้กรอบอาเซียน ในภาคประชาชนได้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับอาเซียน การประดับธงอาเซียนในสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียน สถานที่ราชการ เป็นต้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ในเชิงสัญลักษณ์ ในสถาบันการศึกษาระดับสูงมีการจัดตั้งศูนย์อาเซียนศึกษาและเปิดสอนหลักสูตรอาเซียนศึกษา ในภาคธุรกิจเอกชนมีการตื่นตัวอย่างเห็นได้ชัด ทั้งทางด้านการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันและการจัดทำยุทธศาสตร์เพื่อลดทอนผลกระทบที่อาจเกิดต่อธุรกิจไทย

การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนี้คนในชุมชนก็ไม่อาจนิ่งเฉยได้ มิเช่นนั้นจะไม่สามารถปรับตัวได้อย่างมีศักยภาพ ชุมชนในฐานะผู้รับผลกระทบโดยตรงและใกล้ชิดกับผลกระทบมากที่สุดต้องเคลื่อนไหวนำเสนอความคิดต่อผู้เกี่ยวข้องว่าควรทำหรือไม่ควรทำอะไรบ้าง และบางเรื่องคนในชุมชนควรจะต้องเคลื่อนไหวเตรียมตัวรับสถานการณ์ตั้งแต่บัดนี้ ในกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เพียงพอและสามารถเคลื่อนไหวทั้งในส่วนของ การนำเสนอความคิด และการเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวนั้น ปรากฏว่าไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดเลยที่สนใจประชาชนคนเล็กคนน้อยในชุมชน จึงถือเป็นภาระสำคัญที่การวิจัยชุมชนจะรับผิดชอบและพยายามสร้างกระบวนการดังกล่าวให้เกิดขึ้นให้ได้ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงสำหรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างไรบ้าง และควรต้องเตรียมพร้อมในเรื่องใดอีกบ้าง เพื่อนำเสนอสำหรับเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชนไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นหลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1.2.2 เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1.3 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

1.3.1 ขอบเขตเชิงเนื้อหา

1) บริบทความเป็นมาของชุมชนก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยศึกษาสภาพการก่อเกิดของชุมชนที่ศึกษาโดยมุ่งประเด็นเพื่อทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่โดยทั่วไป เช่น ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม รูปแบบทางเศรษฐกิจ สภาพการเมืองการปกครอง เส้นทางการคมนาคม โครงสร้างพื้นฐาน และลักษณะประชากรศาสตร์ เป็นต้น

2) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยศึกษาผ่านประเด็นซึ่งเป็น 3 เสาหลักของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ได้แก่

(1) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ ลักษณะโครงสร้างพื้นฐาน และการร่วมมือทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

(2) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง ได้แก่ ยาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

(3) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การพัฒนาชุมชน การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้และการอยู่ร่วมกันกับพลเมืองอาเซียน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และศาสนา เป็นต้น

3) การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

(1) ความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ ลักษณะโครงสร้างพื้นฐาน และการร่วมมือทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

(2) ความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง ได้แก่ ยาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

(3) ความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การพัฒนาชุมชน การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้และการอยู่ร่วมกันกับพลเมืองอาเซียน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และศาสนา เป็นต้น

1.3.2 ขอบเขตเชิงพื้นที่ ได้แก่ หมู่บ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

1.3.3 ขอบเขตเชิงประชากร ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน ข้าราชการท้องถิ่น และประชาชนชาวบ้าน

1.3.4 ขอบเขตเชิงระยะเวลา ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม – เดือนตุลาคม พ.ศ. 2558

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1.4.2 ทราบถึงการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1.4.3 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับชุมชนในการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างเหมาะสม

1.4.4 เพื่อเป็นข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดทิศทางการส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1.4.5 เพื่อเป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานราชการส่วนกลาง ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเหมาะสมในอนาคต

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการดำเนินงานวิจัย และการตอบคำถาม สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัยได้อย่างชัดเจนและเกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้อง จึงได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมเนื้อหาและประเด็นต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

Community มีความหมายในภาษาไทยว่า “ชุมชน” ซึ่งบางครั้งช่วยให้เข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับ “การรวมตัวของคน” เท่านั้น ถ้าพิจารณาในภาษาอังกฤษคำว่า “Com” มีความหมายลึกซึ้งที่หมายถึง Together คือ การ (เดินทาง) ร่วมกันและจะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับใกล้เคียงอีกหลายคำ (ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546: 35-36)

Communal	หมายถึง	ของชุมชน เพื่อชุมชน
Common	หมายถึง	ร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วย
Commune	หมายถึง	ความรู้สึกร่วมกันใกล้ชิด

จากคำในภาษาอังกฤษดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความหมายของชุมชนนั้นไม่จำกัดแน่นอนตายตัวอาจพิจารณาได้หลายแง่มุม อาทิ ปรัชญากายภาพ สังคมวิทยา จิตวิทยา ในบางครั้ง ความหมายของชุมชนไม่ได้จำกัดอยู่กับความหมายที่ให้ความสำคัญกับอาณาบริเวณทาง

ภูมิศาสตร์ หรือบริเวณเล็ก ๆ ที่เรานึกถึงของหมู่บ้านเท่านั้น แต่บางครั้งความหมายของชุมชน อาจจะมีทั้งสิ่งเป็นรูปธรรมและนามธรรม

“ชุมชน” เป็นคำที่มีการนำไปใช้กันอย่างกว้างขวางและใช้ในลักษณะแตกต่างกันออกไป จึงมีอาจกล่าวได้ว่า “ชุมชน” เป็นคำที่มีความหมายแน่นอนตายตัวเพียงประการเดียว ดังนั้นถ้าเราปฏิเสธ ที่จะยึดติดกับความหมายแคบ ๆ ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ก็ช่วยให้ทัศนะอันกว้างในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้หลายแง่มุมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาแนวคิดและความหมายของชุมชนในทัศนะของการพัฒนาชุมชน ก็ควรจะศึกษาถึงความหมายที่เป็นรากฐานและเอื้อต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน สมาชิกของชุมชนต่อไปด้วย

ชุมชนอาจมีความหมายเหมือนคำว่า “สังฆะ” คือ ชุมชน เป็นการรวมกันของบุคคลเพื่อประกอบกิจกรรมในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์เพื่อให้มี ชีวิตและหมู่คณะที่ดำรงเป็นชุมชนแห่ง กัลยาณมิตรเพื่อการจัดการและคุ้มครองชีวิตที่ดีร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาหรือความเปลี่ยนแปลงที่ดี (พระธรรมปิฎก, 2539: 72) อย่างไรก็ตามคำว่า “ชุมชน” อาจจะสามารถให้ความหมายหรือคำจำกัดความในหลายกรณีและหลายความหมายดังนี้

พจนานุกรม Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (1994: 233) ได้ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีศรัทธา ความเชื่อ เชื่อชาติ การงาน หรือมีความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ ที่คล้ายคลึงกัน มีการเกื้อกูลกันเป็นอยู่ร่วมกัน”

Homan (1994: 82) ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลกัน”

ส่วนนักวิชาการและนักบริหารงานพัฒนาของไทยได้ให้ความหมายของ “ชุมชน” ไว้ อย่างหลากหลายเช่นเดียวกันเช่น

ประเวศ วะสี (2540: 33) ได้ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง ความเป็นชุมชนอาจหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน”

พระธรรมปิฎก (2539: 71-72) ได้ให้ความหมายของชุมชน หมายถึง ชุมชนแห่ง กัลยาณมิตร คือการที่บุคคลมาอยู่ด้วยกันเริ่มตั้งแต่ผู้นำ (พระศาสดา เป็นกัลยาณมิตร คือผู้ที่ จะช่วยเกื้อหนุนผู้อื่นในการพัฒนาชีวิตได้ดี ให้เป็นชีวิตที่เจริญงอกงาม และผู้ที่มาอยู่ด้วย (พระภิกษุ) ก็มาช่วยกัน เอื้ออาทรต่อกัน ให้แต่ละบุคคลพัฒนาให้เข้าถึงชีวิตที่ดีงามขึ้น เมื่อแต่ละบุคคลได้รับประโยชน์จากสังฆะ หรือชุมชน แต่ละบุคคลนั้นก็ต้องเป็นประกอบหรือส่วนร่วมที่ดี เพื่อช่วยให้เอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อสังฆะหรือชุมชนด้วยเช่นกัน”

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 14) กล่าวถึงชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติ จนถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้าน และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาคุณค่า มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา และมีการถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย”

สรุปได้ว่าชุมชน หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้

2.1.1 ลักษณะของชุมชน

สนธยา พลศรี (2545: 22-24) ได้เสนอลักษณะของชุมชนมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นการรวมกันของกลุ่มคน (Group of People) ในรูปของกลุ่มสังคม (Social Group) กล่าวคือ สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันทางสังคม หรือมีปฏิริยาโต้ตอบต่อกันทางสังคม (Social Interaction) เอื้ออาทรต่อกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
- 2) สมาชิกของชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น โครงสร้างของประชากรประกอบด้วยเพศ อายุ อัตราการเกิด อัตราการตาย การอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน เป็นต้น
- 3) มีอาณาบริเวณ (Area) สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยหรือเป็นที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกและกลุ่มสังคม ส่วนขนาดของชุมชนอาจมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ โดยขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกในสังคมและขนาดของอาณาบริเวณเป็นสำคัญ เช่น เผ่า ครอบครัว ละแวกบ้าน (Neighborhood) หมู่บ้าน ตำบล ไปจนถึงประเทศ และโลก
- 4) มีลักษณะเป็นการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) เพื่อควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เช่น บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) สถาบันทางสังคม (Social Institution) และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน
- 5) สมาชิกมีความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) คือ มีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีความสนใจทางสังคมหรือผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Interest)
- 6) สมาชิกมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายการดำเนินชีวิตร่วมกัน
- 7) สมาชิกได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน
- 8) สมาชิกมีระบบติดต่อสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้มีความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน และทำให้ลักษณะในข้อ 1-7 ดำรงอยู่ร่วมกันได้

2.1.2 ประเภทของชุมชน

ในทางสังคมวิทยาแบ่งชุมชนออกเป็น 2 แบบ คือ ชุมชนชนบท (Rural) และเมือง (Urban) และราชบัณฑิตยสถาน (2525: 316-408) ได้ให้ความหมายของคำว่าชนบทและเมืองไว้ดังนี้

1) ชนบท หมายถึง ส่วนที่อยู่นอกเขตเมืองหรือเขตเทศบาล มีประชากรที่เลี้ยงชีพด้วยการเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคมที่สอดคล้องกับลักษณะชุมชนแบบหมู่บ้านตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อน หรือจัดกระจายตามลักษณะภูมิประเทศหรือตามประเพณีนิยม

2) เมือง เป็นชุมชนแบบหนึ่ง เช่น ในสหรัฐอเมริกา ชุมชนเมือง ก่อน พ.ศ. 2453 หมายถึงเขตที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 8,000 คนขึ้นไป แต่หลังจากปี พ.ศ. 2453 หมายถึงเขตที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป ส่วนในประเทศไทยกำหนดให้เขตเทศบาล ที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป เป็นเขตเมือง

เนื่องจากชนบทและเมืองมีความแตกต่างกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสิ่งแวดล้อม นักสังคมวิทยาจึงได้อธิบายความแตกต่างระหว่างชุมชนชนบทและเมืองในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้ (Sorokin and Zimmerman, 1929: 56-57)

1) ด้านอาชีพ (Occupation)

(1) ชนบท เป็นชุมชนที่ประกอบด้วยประชากรและครอบครัวที่ประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนอาชีพอื่น ๆ มีน้อยกว่าอาชีพเกษตรกรรม

(2) เมือง ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกี่ยวกับเครื่องจักรกล อุตสาหกรรมการค้า พาณิชยกรรม นักวิชาการ การปกครอง และอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกรรม

2) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

(1) ชนบท เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดตามธรรมชาติและมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยตรง

(2) เมือง สิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประชาชนห่างไกลจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

3) ด้านขนาดของชุมชน (Size of Community)

(1) ชนบท เป็นชุมชนของเกษตรกรขนาดเล็ก ๆ แต่ใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการประกอบอาชีพ

(2) เมือง เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ขนาดของชุมชนจะมีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง

4) ด้านความหนาแน่นของประชากร (Density of Population)

(1) ชนบท ความหนาแน่นของประชากรในชนบทจะต่ำกว่าในเมือง

(2) เมือง ความหนาแน่นของประชากรสูงกว่าชนบท และมีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง

5) ด้านความต่างแบบกันหรือความเป็นแบบเดียวกันของประชากร (Heterogeneity and Homogeneity of Population)

(1) ชนบท ประชากรมีความเป็นแบบเดียวกันในลักษณะของเชื้อชาติและความรู้สึกทางสังคม

(2) เมือง ประชากรมีความต่างแบบกันมากและความเป็นเมืองจะมีความสัมพันธ์กับความต่างแบบของประชากร

6) ด้านความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคม (Social Differentiation and Stratification)

(1) ชนบท มีความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคมน้อย

(2) เมือง มีความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งชั้นทางสังคมมาก

7) ด้านการเคลื่อนที่ทางสังคม (Social Mobility)

(1) ชนบท การเปลี่ยนแปลงในด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ และอื่น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงน้อย ส่วนการย้ายถิ่นจะเป็นในลักษณะจากชนบทไปสู่เมือง

(2) เมือง มีการเคลื่อนที่ทางสังคมมากกว่าชนบท การเคลื่อนที่ทางสังคมจะมีความสัมพันธ์กับความเป็นเมือง โดยปกติจะมีการย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาอยู่ในเมือง แต่ถ้าเกิดเหตุการณ์วิกฤต คนในเมืองจะมีการอพยพจากเมืองไปสู่ชนบท

8) ด้านระบบของการกระทำระหว่างกัน (System of Interaction)

(1) ชนบท มีการติดต่อและสื่อสารกันน้อยกว่าคนในเมือง มีการติดต่อและมีความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ (Primary relation) ความสัมพันธ์จะเป็นแบบส่วนตัวง่าย ๆ แต่จริงจัง

(2) เมือง มีการติดต่อและสื่อสารกันมาก อาณาเขตของการกระทำระหว่างกันกว้างมากกว่าในชนบท มีการติดต่อและมีความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ (Secondary Relation) ไม่มีความเป็นกันเอง ความสัมพันธ์คงอยู่เพียงระยะเวลาสั้น ๆ รูปแบบความสัมพันธ์มีความซับซ้อน ยุ่งยาก ผิดแผก และมีแบบแผน

2.1.3 โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

โดยทั่วไปแล้ว มนุษย์ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ ณ ที่ใดสามารถรู้ว่าตนควรมีความสัมพันธ์กับผู้ที่ติดต่อด้วยในแต่ละวันอย่างไร ทั้งนี้เพราะสังคมหรือชุมชนมีแบบแผนทางสังคม (Social Patterns) ที่ได้มีการถ่ายทอดให้แก่ สมาชิกจนเกิดความคุ้นเคย และทำให้รู้ได้ว่าตนจะมีพฤติกรรมเช่นไร ซึ่งในทางสังคมวิทยาเรียกแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) นี้ว่า “โครงสร้างทางสังคม” (Social Structures)

Kammeyer (1997: 88- 90) ได้กล่าวถึงโครงสร้างทางสังคมว่าเป็นแบบแผนทั่วไปของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีมายาวนาน โดยเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ได้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งอาจเริ่มจากคน 2 คนโดยผ่านกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ

ไปจนถึงระดับสังคมจึงทำให้สามารถสังเกตแบบแผนของการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวแล้วบอกถึงโครงสร้างทางสังคมได้ ตัวอย่างเช่น ในชุมชนแห่งหนึ่ง สมาชิกในชุมชนมีความสนใจที่จะจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้น ทำให้สมาชิกแต่ละคนซึ่งอาจจะไม่เคยมีความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์กันมาก่อน ได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้น และนำไปสู่การผูกมิตรเข้าไปอยู่ในกลุ่มของการทำกิจกรรมที่ได้ใช้เวลาาร่วมกันนี้ โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งอาจเกิดจากสมาชิกเพียงไม่กี่คนที่เป็กลุ่มขนาดเล็ก จนเป็นกลุ่มใหญ่และก่อให้เกิดโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มขึ้น นั่นก็คือ แบบแผนโดยทั่วไปของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ฝังแน่นนั้นได้เกิดขึ้นในกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของชุมชนนี้ เป็นต้น

นอกจากนี้ โครงสร้างทางสังคมของชุมชนบางแห่งอาจมีลักษณะความไม่เท่าเทียมกัน (Stratification Systems) โดยมีระบบของการจัดลำดับช่วงชั้น โดยการให้ความสำคัญ ให้สิทธิพิเศษ และให้อำนาจแก่บุคคลแตกต่างกัน ซึ่งสามารถใช้วิธีการพูดคุย หรือสังเกตลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ได้ทราบถึงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม แม้โครงสร้างทางสังคมจะเป็นแบบแผนของการปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ฝังแน่น แต่ก็สามารถที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ ไม่ว่าจะอยู่ในระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กรหรือในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้นการศึกษาโครงสร้างชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้สามารถทราบถึงบทบาท และความสัมพันธ์ซึ่งอำนาจระหว่างหน่วยต่าง ๆ ในชุมชน และยังทำให้สามารถสังเกตบทบาทของสถาบัน องค์กร และบุคคลต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่ขับเคลื่อนผลกัตันชุมชนให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือมีพลวัตยิ่งขึ้น และที่สำคัญก็คือ เมื่อเราเข้าไปในชุมชนและได้ศึกษาถึงโครงสร้างของชุมชนจะทำให้ได้เรียนรู้วิถีชุมชนที่เกิดขึ้นจริง อันนำไปสู่การเกิดความเข้าใจชุมชน และเห็นภาพของชุมชนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังช่วยทำให้สามารถจัดความสัมพันธ์ของตนเองกับชุมชนได้อย่างเหมาะสม และไม่เกิดอุปสรรคต่อการเข้าถึงชุมชน ดังที่ สนธยา พลศรี (2545: 23-24) ได้กล่าวถึงชุมชนว่ามีโครงสร้างสังคมที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

1) องค์กรทางสังคม (Social Organization)

(1) กระบวนการจัดระเบียบทางสังคมของสมาชิกในชุมชน ทั้งที่เป็นการสร้างและการสอนระเบียบของสังคมให้กับสมาชิกในชุมชน โดยการสร้างความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐาน คุณธรรม การกำหนดสถานภาพและบทบาท ผ่านการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หรือการฝึกอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม เพื่อให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบทางสังคม และสถานภาพที่ตนครอบครองอยู่

(2) กลุ่มสมาชิกของชุมชนที่ได้จัดระเบียบทางสังคมแล้ว เป็นกลุ่มสมาชิกที่ได้ผ่านกระบวนการจัดระเบียบทางสังคมในข้อ (1) แล้วกลุ่มคนเหล่านี้จะมีหลายขนาดตามจำนวนของสมาชิก มีความซับซ้อนของโครงสร้างแตกต่างกัน แต่มีองค์ประกอบพื้นฐานร่วมกัน คือ

ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) แบบแผนทางพฤติกรรม (Pattern of Behavior) และภาระหน้าที่ (Function) เช่น กลุ่ม สังคม ครอบครัว สมาคม ชนชั้น และสังคมมนุษย์

2) สถาบันทางสังคม (Social Institution) มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ตำแหน่งทางสังคม (Social Position) ของบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน ภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคลซึ่งเป็นไปตามสถานภาพและบทบาทที่บุคคลดำรงตำแหน่ง แบบแผนพฤติกรรมหรือกรอบมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติของบุคคล โดยสถาบันทางสังคมในชุมชนมีได้หลายสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ เป็นต้น

องค์ประกอบทั้งสองส่วนของโครงสร้างทางสังคมนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมากและถือได้ว่ามีความสำคัญต่อชุมชน ซึ่งหากจะทำการศึกษาโครงสร้างของชุมชน นั้นก็หมายถึง เราต้องทำความเข้าใจกับระบบหรือแบบแผนความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

การทำความเข้าใจแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพราะความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นสิ่งที่ซับซ้อนและมีอยู่หลายมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งการเรียนรู้วิถีชุมชนโดยอาศัยแนวคิดเรื่องโครงสร้างทางสังคมนี้จึงต้อง อาศัยทั้งการพูดคุย การสัมภาษณ์ และการสังเกต ประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความเข้าใจชุมชนให้ มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สำหรับประเด็นที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ของชุมชนนั้น โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ (2545: 55-56) ได้ยกตัวอย่างประเด็นไว้ ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

- (1) การแบ่งหน้าที่ อาชีพในชุมชนมีอะไรบ้าง สัดส่วนอาชีพต่าง ๆ เป็นอย่างไร
 - (2) ฐานะทางเศรษฐกิจภายในชุมชนมีความแตกต่างกันมากหรือน้อยอย่างไร
- เช่น ลักษณะการใช้ชีวิต การหารายได้ การแบ่งหน้าที่

2) ความสัมพันธ์ทางสังคม

- (1) กลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ทั้งที่จัดตั้งโดยรัฐหรือชุมชนเอง กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มอิทธิพล
- (2) ระบบหรือระดับการศึกษาในชุมชน
- (3) บทบาทหญิงชายต่อโครงสร้างสังคม การใช้เวลาว่างของสมาชิกในชุมชน

3) ความสัมพันธ์ทางการเมือง

- (1) โครงสร้างการปกครองท้องถิ่น (องค์กร ผู้นำ รายชื่อกรรมการ)
 - (2) รูปแบบการมีส่วนร่วมในชุมชน การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในชุมชน
- หลังจากที่ได้มีการเข้าสู่ชุมชน และได้มีการศึกษาข้อมูลแบบแผนความสัมพันธ์ในชุมชนแล้ว ใน บางครั้งเราอาจเกิดข้อสงสัยในแบบแผนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นได้ ซึ่งตรงจุดนี้สามารถทำความเข้าใจชุมชนให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการอาศัยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชน

มาช่วยในการ อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างมีเหตุผล เข้าใจในพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน และยังสามารถคาดคะเนเหตุการณ์หรือ ปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงการวิเคราะห์ชุมชนต่อไปได้

2.1.4 ชุมชนในรูปแบบใหม่

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยี และปัญหาของสังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้น การพิจารณาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาไม่อาจจำกัดอยู่ในปริมาตรของชุมชนที่มีอาณาเขตภูมิศาสตร์เล็ก ๆ ได้เพียงลำพังเพราะบางปัญหา ก็เกิดจากอิทธิพลภายนอกซึ่งบางครั้งการแก้ไขต้องการ การรวมกำลังความร่วมมือ และทรัพยากรจากภายนอกชุมชน คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนในรูปแบบใหม่คือ (Schuler, 1996: 9)

- 1) จิตสำนึกรวม (Consciousness)
- 2) หลักการ (Principle)
- 3) จุดมุ่งหมาย (Purpose)

ดังนั้นชุมชนในรูปแบบใหม่จึงอาจมีลักษณะเป็น “ชุมชนทางอากาศ” หรือผู้สนใจจะมีส่วนร่วมในรายการวิทยุ ชุมชนเครือข่ายบน Internet ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่ไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทางกายภาพ ไม่จำเป็นต้องมาชิกต้องพบปะหน้าตากันโดยตรง แต่เป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสาร และเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมของสมาชิก

ชุมชนในรูปแบบใหม่อาจเรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนเสมือนจริง” (Virtual Community) เป็นชุมชนที่กลุ่มคนอาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารกันด้วยถ้อยคำภาษา และความคิดผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ชุมชนแบบนี้มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับเพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา เสียงพูด อากัปกริยาของสมาชิกชุมชนเสมือนจริงเป็น เครื่องมือที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมกันเข้าด้วยกัน ในชุมชนแบบเดิมเราจะรู้จักผู้คนต่อเมื่อได้พบปะหน้าตาและต้องคบหาสมาคม กับผู้คนจำนวนไม่น้อยกว่าที่จะพบผู้ที่มีความสนใจในเรื่องบางเรื่องเหมือนกับเราแต่ในชุมชนประเภทนี้เราสามารถเข้าถึงแหล่งที่เราสนใจได้อย่างทันที นอกจากนี้ยังมีข้อดีคือ ช่วยคัดสรรกลั่นกรองข้อมูลที่เป็นและทันสมัย โดยไม่ต้องเก็บรวบรวมไว้มากมายเช่นแต่ก่อน (Rheingold, 1998: 116-121)

อย่างไรก็ตามมีข้อทักท้วงว่าชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ไม่น่าจะถือว่ามีลักษณะเป็น “ชุมชน” เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีพันธะผูกพันใด ๆ กับชุมชนมีอิสระที่จะเลือกเข้าร่วมเมื่อใดก็ได้ หรือถอยออกไปเมื่อใดก็ได้ อีกทั้งข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกันก็ไม่สามารถที่จะเชื่อถือได้หมด

ชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ยังคงต้องมีการอาศัยความเป็นชุมชนเดิมคือ พื้นที่อยู่บ้าง แต่ลักษณะความสัมพันธ์มีการเปลี่ยนแปลงไปสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่ซับซ้อน โดยผ่าน

เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีรูปแบบที่กว้างขวางขึ้นทั้งในระดับชาติและในระดับโลก กล่าวคือ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นถ้าเป็นปัญหา ปัญหาหรือสิ่งนั้น ๆ ก็จะเชื่อมโยงไปในระดับที่กว้างขึ้นได้ และในทางตรงกันข้ามก็จะเป็นประโยชน์หรือมีผลต่อความรับผิดชอบร่วมกันในฐานะเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ที่มีจิตสำนึกร่วมกันมีหลักการและจุดมุ่งหมายร่วมกัน

Schuler (1996: 6-7) กล่าวถึงปัจจัยและทิศทางของชุมชนในรูปแบบใหม่คือ ความเป็นปัจเจกบุคคลของแต่ละบุคคล ระบบเศรษฐกิจและการแพร่กระจายของเทคโนโลยีสารสนเทศอันไร้ขอบเขต ที่จะสร้างวัฒนธรรมมวลชนแบบใหม่

Lois Dean ของกลุ่ม HUD ในอเมริกาได้กล่าวถึงชุมชนในปี ค.ศ. 2020 ว่าชุมชนจะอยู่บนพื้นฐานและหรืออยู่ในรูปแบบขององค์กร รัฐ รัฐบาลท้องถิ่น องค์กรเอกชน ที่สามารถสร้างและส่งเสริมโดยการวางแผนร่วมกันโดยมีเครือข่ายคอมพิวเตอร์เป็นพื้นฐาน และการพัฒนาจะอยู่ในลักษณะของกิจกรรมความร่วมมือทางเทคนิคและการมีส่วนร่วม ของรัฐ เอกชน และกลุ่มคนในท้องถิ่น

การศึกษาชุมชนในมิตินี้จะช่วยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ได้และช่วยให้เห็นรูปแบบของชุมชนที่มีความหลากหลาย โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงเครือข่ายของผู้คนเข้าด้วยกัน ด้วยความที่มีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกันหรือเป็นศูนย์การสื่อสารที่ทำให้ผู้คนที่ผ่านเข้ามาในเครือข่ายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ร่วมกัน โดยความร่วมมือทางเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับภูมิภาคจนถึงระดับโลก แต่ในขณะเดียวกันความเป็นศูนย์การสื่อสารหรือเครือข่ายชุมชนในรูปแบบนี้ สมาชิกในเครือข่ายมีข้ออ่อน คือไม่มีข้อภาระผูกพัน ข้อต่อรอง หรือมีความพร้อมในเรื่องของข้อเท็จจริงร่วมกัน แต่ถ้ามีวัตถุประสงค์ และความสนใจร่วมกันมากขึ้น ความพร้อมในเรื่องของข้อเท็จจริงจะมีปรากฏเพิ่มขึ้น จากนั้นจะนำไปสู่การประสานงานและการทำกิจกรรมร่วมกัน

ลักษณะของชุมชนในรูปแบบใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ถ้ามองในด้านของพื้นที่แล้วจะเห็นว่าเป็นชุมชนที่ไร้พรมแดนจะอาศัยเพียงความสัมพันธ์อย่างง่ายที่ผู้เข้ามาหรือผ่านมาได้มีความรู้สึกผูกพันกันอย่างมีหลักการและเป้าหมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ได้หรือไม่ ดังนั้นนักวิชาการและนักพัฒนาผู้ที่ทำงานร่วมกันกับชุมชนจึงควรแสวงหาคำตอบเพื่อรู้เท่าทันกับสภาพของชุมชนที่ไร้พรมแดนทั้งนี้เพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม

แต่ถ้าย้อนถึงการสร้างความเป็นชุมชนของนักพัฒนาเริ่มจากการเห็น “ชุมชน” ขนาดเล็กซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบส่วนตัว รู้จักกัน ช่วยเหลือกัน ภายในกลุ่มเล็ก ๆ มาสู่การขยายเป็น “เครือข่าย” การช่วยเหลือที่เป็นความสัมพันธ์ที่กว้างขึ้นและมาสู่ชุมชนในรูปแบบใหม่ ซึ่ง Tonies (อ้างถึงใน อริยา เศวตามร์, 2542: 204) กล่าวว่าเป็นความสัมพันธ์แบบปัจเจกมีการแข่งขันมีการคิดคำนวณบนฐานของประโยชน์และอยู่บนพันธะทางกฎหมาย ซึ่งพบได้ในสังคม

เมืองหรืออุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยี ความสัมพันธ์แบบนี้อาจสูญเสียความเป็นธรรมชาติ สัมผัสของความเป็นมนุษย์ และการเกื้อหนุนของสมาชิก แต่การสร้างความเป็นชุมชนใหม่จึงไม่ใช่การรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิม หากเป็นการผสมผสานความเชื่อแบบเก่าที่มีคุณค่าและการพัฒนาระบบใหม่ที่ก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

อริยา เศวตามร์ (2542: 205) กล่าวถึงชุมชนในรูปแบบใหม่ว่า สำหรับผู้นำชุมชนและนักพัฒนาแล้ว ความเป็นชุมชนหมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนและเครือข่ายที่กว้างขวางกิจกรรมที่สร้างขึ้นเป็นการสร้างความเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยุติธรรมและเครือข่ายที่กว้างขวางมากกว่าในอดีตเพื่อสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาในปัจจุบันที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และเครือข่ายหรือเพื่อรู้เท่าทันการเชื่อมโยงเครือข่ายของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไร้พรมแดน

กล่าวโดยสรุป ความเป็นชุมชนไม่ได้มีความหมายที่ตายตัวแต่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงการให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นสื่อที่ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ทั้งกับภายในและภายนอกชุมชน ฉะนั้นความเป็นชุมชนจึงมิได้มีเพียงหน่วยเดียว หากแต่เป็นสายใยของความสัมพันธ์ที่สานขึ้นจากความสัมพันธ์ต่าง ๆ และมีเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันอยู่การสร้างใหม่ของความเป็นชุมชนจึงเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนอันเป็นการตอบโต้ของคนในชุมชนหรือสังคมและเป็นที่ช่วยให้ผู้คนยกระดับความรู้ ความสามารถ การรับรู้ และความเข้มแข็งหรือพลังที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันผ่านการสานความสัมพันธ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

จากข้อสรุปดังกล่าวจะเห็นได้ว่า “ชุมชน” มีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคมแต่ถ้าพิจารณาอย่างท่องแท้จะพบว่าบรรดานักวิชาการ นักพัฒนา หรือผู้คนที่ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ล้วนต่างให้ความหมายที่สอดคล้องกับความรู้ ทัศนคติ และหรือผลประโยชน์ของตน ความเป็นชุมชน หรือความเป็นหมู่คณะ ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การจำกัดคำนิยามของคำว่า “ชุมชน” ไว้ในแนวใดแนวหนึ่งย่อมจะขาดความหลากหลายหรือความไม่เข้าใจในความเป็นชุมชนและถ้าพิจารณาโดยรวมก็จะเห็นว่าความเป็นชุมชนนั้นเน้นเรื่องของความสัมพันธ์และความเกะเกี้ยวเกี่ยนของเพื่อนมนุษย์ในระดับต่าง ๆ

เนื่องจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ ถึงแม้ว่าแต่ละชุมชนจะมีทรัพยากรด้านต่าง ๆ เป็นของตนเอง แต่ในยุคโลกาภิวัตน์อาจทำให้ชุมชนจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรของชุมชนข้างเคียงมากขึ้น จึงเกิดแนวคิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายการพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ รวมถึงแนวคิดการรวมตัวกันของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) เพื่อเพิ่มพลังการต่อรองและขยายความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ภายใต้แนวคิดหลักในการเป็นชุมชนเดียวกันของประเทศสมาชิกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations: ASEAN) หรือ “อาเซียน” เป็นองค์การทางภูมิรัฐศาสตร์และองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประเทศสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไน ลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า

เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540 ในการประชุม ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ บรรดาผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ร่วมประกาศ “วิสัยทัศน์อาเซียน 2020” (ASEAN VISION 2020) โดยกำหนดเป้าหมายว่า ภายในปี ค.ศ. 2020 (พ.ศ.2563) อาเซียนจะมีรูปแบบความร่วมมือที่พัฒนาใกล้ชิดมากขึ้นยิ่งกว่าเดิม ต่อมาในการประชุมผู้นำอาเซียน (ASEAN SUBMIT) ครั้งที่ 9 เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2546 ที่กรุงบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord) เพื่อให้เกิดประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ภายในปี ค.ศ.2020 (พ.ศ.2563) และจากสถานการณ์โลกในยุคปัจจุบันที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 12 ในระหว่างวันที่ 9-15 มกราคม พ.ศ.2551 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์

เหล่าผู้นำอาเซียนก็ได้ลงนามในปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายใน ค.ศ.2015 เพื่อให้อาเซียนสามารถปรับตัวและสามารถมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นภายในภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ทำให้ประชาคมอาเซียนนั้นจะมีการเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 2015 โดยจะประกอบด้วย 3 เสาหลัก (Pillars) ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community - APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community - AEC) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - Cultural Community - ASCC) โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้น ดังนี้

2.2.1 ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community)

อาเซียนมุ่งส่งเสริมความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงเพื่อเสริมสร้าง และธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค เพื่อให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสามารถแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งโดยสันติวิธีเพื่อรองรับการเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประเทศสมาชิกได้ร่วมจัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community Blueprint) โดยเน้น 3 ประการคือ

1) การมีกฎเกณฑ์และค่านิยมร่วมกัน ครอบคลุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะร่วมกันทำเพื่อสร้างความเข้าใจในระบบสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างของประเทศสมาชิก ส่งเสริมพัฒนาการทางการเมืองไปในทิศทางเดียวกัน เช่น หลักการประชาธิปไตย การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม การต่อต้านทุจริตการส่งเสริมหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาล

2) ส่งเสริมความสงบสุขและรับผิดชอบร่วมกันในการรักษาความมั่นคงสำหรับประชาชน ที่ครอบคลุมในทุกด้าน ครอบคลุมความร่วมมือเพื่อเสริมความมั่นคงในรูปแบบเดิมซึ่งหมายถึง มาตรการสร้างความไว้วางใจและการระงับข้อพิพาทโดยสันติเพื่อป้องกันสงครามและให้ประเทศสมาชิกอาเซียนอยู่กันโดยสงบสุขและไม่มีความหวาดระแวง นอกจากนี้ยังขยายความร่วมมือเพื่อต่อต้านภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เช่น การต่อต้านการก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด การค้ามนุษย์ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันและจัดการภัยพิบัติและภัยธรรมชาติ

3) การมีพลวัตและปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก กำหนดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างบทบาทของอาเซียนในความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น กรอบ ASEAN+3 กับ จีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งกับมิตรประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ

2.2.2 บทบาทของไทยในด้านการเมืองและความมั่นคง

กรมอาเซียน (2553) ได้อธิบายบทบาทของไทยด้านการเมืองและความมั่นคงว่าควรมีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

1) เร่งให้กฎบัตรอาเซียนมีผลบังคับใช้ในช่วงที่ไทยเป็นประธานอาเซียน (ธันวาคม: 2551)

2) จัดตั้งและผลักดันการดำเนินการของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights-AICHR)

3) รับรองและผลักดันการปฏิบัติตามแผนการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

4) ส่งเสริมให้คณะมนตรีของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนมีผลงานเป็น รูปธรรม เช่น การส่งเสริมความร่วมมือด้านการรักษาสันติภาพในภูมิภาค

5) ยกกระดับบทบาทของรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนในด้านการจัดการภัยพิบัติ และความร่วมมือกับภาคประชาสังคมในการแก้ไข Non-Traditional Security Threats

6) ผลักดันให้สหรัฐฯ เข้าเป็นภาคีสันติสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia-TAC)

7) ผลักดันให้เขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone-SEANWFZ) มีบทบาทมากยิ่งขึ้นในเวทีระหว่างประเทศ และสร้างเสถียรภาพในอาเซียน

8) ส่งเสริมให้อาเซียนเป็นเขตปลอดอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูง

9) ส่งเสริมให้มีความโปร่งใสด้านนโยบายและข้อมูลทางทหารในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

10) ส่งเสริมมาตรการสร้างความไว้วางใจ (Confidence Building Measures -CBMs) และการทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy) ในกรอบการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงใน ภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum-ARF)

11) ส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการอาเซียน

จากการศึกษาเอกสาร ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง ได้แก่ ยาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2.2.3 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community)

อาเซียนจะรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนภายในปี 2558 โดยมีเป้าหมายให้อาเซียนมีตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน มีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน และแรงงานมีฝีมืออย่างเสรี อาเซียนได้จัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint) ซึ่งเป็นแผนงานบูรณาการดำเนินงานให้ด้านเศรษฐกิจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ 4 ด้านคือ

1) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว โดยจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี และการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีมากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมการรวมกลุ่มสาขาสำคัญของอาเซียนให้เป็นรูปธรรม โดยได้กำหนดเป้าหมายเวลาที่จะค่อยๆ ลดหรือยกเลิกอุปสรรคระหว่างกันเป็นระยะ ทั้งนี้กำหนดเป้าหมายให้ลดภาษีสินค้าเป็นร้อยละ 0 และลดหรือเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษี สำหรับประเทศสมาชิกเก่า 6 ประเทศภายในปี 2553 เปิดตลาดภาคบริการและเปิดเสรีการลงทุนภายในปี 2558 และเปิดเสรีการลงทุนภายในปี 2553

2) การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียนโดยให้ความสำคัญกับ ประเด็นด้านนโยบายที่จะช่วยส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการแข่งขัน การคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ นโยบายภาษี และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (การเงิน การขนส่ง เทคโนโลยีสารสนเทศและพลังงาน)

3) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค ให้มีการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และการเสริมสร้างขีดความสามารถผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น ขั้วริเริ่มเพื่อ

การรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration-IAI) เป็นต้น เพื่อลดช่องว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก

4) การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก เน้นการปรับประสานนโยบายเศรษฐกิจของอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค เพื่อให้อาเซียนมีท่าทีร่วมกันอย่างชัดเจน เช่น การจัดทำเขตการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาต่าง ๆ เป็นต้น รวมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในด้านการผลิต/จำหน่ายภายในภูมิภาคให้ เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก

2.2.4 ประโยชน์ที่ไทยจะได้รับจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

กรมอาเซียน (2552) ได้เสนอประโยชน์ที่ไทยจะได้รับจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีดังต่อไปนี้

1) อาเซียนเป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีความใกล้ชิดไทยมากที่สุด ประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศเป็นเพื่อนบ้าน มีพรมแดนติดกัน มีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึง มีสินค้าและบริการที่สามารถเสริมซึ่งกันและกันได้ หรือมีสินค้าบริการที่คล้ายคลึงกันซึ่งหากสามารถร่วมมือกัน ก็จะสามารถสร้างความแข็งแกร่งในด้านอำนาจการต่อรอง อันจะนำมาซึ่งการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจการค้าที่มีความสำคัญยิ่ง

2) การรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนทำให้เกิดตลาดในภูมิภาคขนาดใหญ่ โดยสามารถนำจุดแข็งของแต่ละประเทศมาเสริมกับจุดแข็งประเทศไทย เพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดในการผลิต ส่งออก และบริการ ซึ่งจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรีมากขึ้น นอกจากนี้ การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะช่วยให้ประเทศสมาชิกมีความเป็นปึกแผ่นและ ช่วยสร้างอำนาจการต่อรองในเวทีต่าง ๆ มากขึ้น

3) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวในด้านการค้าและการลงทุนของไทย เนื่องจากการผลักดันมาตรการต่าง ๆ เพื่อเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะก่อให้เกิดการยกเลิกหรือลดอุปสรรคในการ เข้าสู่ตลาด ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคด้านภาษีหรือมาตรการทางการค้าอื่นๆ ที่มีใช้ภายใน เนื่องจากประเทศสมาชิกจะแสวงหาความร่วมมือเพื่อลด/ขจัดอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ รวมทั้งอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนระหว่างกัน

4) ประชาคมเศรษฐกิจจะทำให้ผู้ประกอบการไทยได้เริ่มปรับตัวและเตรียมความพร้อม กับภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ประกอบการจำเป็นต้องเร่งปรับตัวและใช้โอกาสที่เกิดจากการลดอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะสาขาที่ไทยมีความพร้อมและมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง

5) เสริมสร้างขีดความสามารถของผู้ประกอบการภายในประเทศ จากการใช้ทรัพยากรในการผลิตร่วมกันและการเป็นพันธมิตรในการดำเนินธุรกิจ ระหว่างประเทศ จากการจัดอุปสรรคในด้านการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิก

6) ยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน จากการดำเนินตามแผนงานในด้านการลดอุปสรรคทั้งด้านการค้าและการลงทุน และการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค

จากการศึกษาเอกสาร ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง ได้แก่ การเกษตร การจ้างงาน การค้า กลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

2.2.5 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community)

อาเซียนมุ่งหวังประโยชน์จากการรวมตัวกันเพื่อทำให้ประชาชนมีการอยู่ดีกินดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บมีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียว โดยมีความร่วมมือเฉพาะด้าน (Functional Cooperation) ภายใต้ประเด็นเชิงสังคมและวัฒนธรรมที่ครอบคลุมในหลายด้าน ได้แก่ เยาวชน การศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สิทธิมนุษยชน สาธารณสุข วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม สตรี แรงงาน การขจัดความยากจน สวัสดิการสังคม และการพัฒนา วัฒนธรรมและสารสนเทศ กิจการพลเรือน การตรวจคนเข้าเมืองและกงสุล ยาเสพติด และการจัดการภัยพิบัติ สิทธิมนุษยชน โดยมีคณะทำงานอาเซียนรับผิดชอบการดำเนินการความร่วมมือในแต่ละด้าน

อาเซียนได้ตั้งเป้าการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในปี 2558 โดยมุ่งหวังให้เป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกด้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนรวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน (ASEAN Identity) เพื่อรองรับการเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ได้จัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือใน 6 ด้าน ได้แก่

- 1) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Development)
- 2) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection)
- 3) สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice and Rights)
- 4) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)
- 5) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Narrowing the Development Gap)
- 6) การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap)

โดยมีกลไกดำเนินงาน ได้แก่ การประชุมรายสาขา (Sectoral) ระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส (Senior Officials Meeting) ระดับรัฐมนตรี (Ministerial Meeting) คณะมนตรีประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio Cultural Community Council) รวมทั้งการประชุมคณะกรรมการด้านสังคมและวัฒนธรรม (Senior officials Committee for ASEAN Socio-Cultural Community)

จากการศึกษาเอกสาร ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง ได้แก่ การพัฒนาชุมชน การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้และการอยู่ร่วมกันกับพลเมืองอาเซียน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และศาสนา

2.2.6 กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

กฎบัตรอาเซียน เป็นร่างสนธิสัญญาที่ทำร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรของสมาคม ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของอาเซียนในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน ภายในปี พ.ศ. 2558 ตามที่ผู้นำอาเซียนได้ตกลงกันไว้

ในเดือนพฤศจิกายน 2547 ได้มีการประชุมผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 10 ณ กรุงเวียงจันทน์ และบรรดาผู้นำอาเซียนได้ประกาศแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action Program) ซึ่งได้สนับสนุนการจัดทำกฎบัตรอาเซียนเพื่อรองรับการจัดตั้งประชาคมอาเซียน ภายในปี พ.ศ. 2563 และในเดือนธันวาคม 2548 ได้มีการประชุมผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 11 ณ กรุงบาหลี โดยบรรดาผู้นำได้เข้าร่วมกันประกาศหลักการสำคัญในการจัดทำกฎบัตรอาเซียนและได้มอบหมายให้ "คณะผู้ทรงคุณวุฒิ" (Eminent Persons Group) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการต่างประเทศจากแต่ละประเทศสมาชิก เป็นผู้จัดทำข้อเสนอแนะเบื้องต้นและลักษณะทั่วไปของกฎบัตรอาเซียน ซึ่งคณะผู้ทรงคุณวุฒิก็ได้ประชุมหารือร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ

จนสามารถสรุปข้อเสนอแนะเบื้องต้นในการจัดทำกฎบัตรในรูปแบบ "รายงานของคณะผู้ทรงคุณวุฒิเรื่องกฎบัตรอาเซียน" ในเดือนธันวาคม 2549 และเมื่อเดือนมกราคม 2550 ในการประชุมผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 12 ณ กรุงเชบู บรรดาผู้นำได้ร่วมกันประกาศรับรองรายงานของคณะผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับกฎบัตรอาเซียนและได้มอบหมายให้ "คณะทำงานระดับสูง" หรือ High Level Task Force ซึ่ง ประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่มีความเชี่ยวชาญจากแต่ละประเทศสมาชิก เป็นผู้รับผิดชอบจัดทำร่างกฎบัตรอาเซียนและเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ โดยให้อาศัยหลักการสำคัญที่บรรดาผู้นำได้ร่วมกันประกาศไว้ ณ กรุงบาหลี และกรุงเชบู รวมถึงให้พิจารณาจากข้อเสนอแนะจากรายงานของคณะผู้ทรงคุณวุฒิให้แล้วเสร็จ เพื่อสามารถนำร่างกฎบัตรไปพิจารณาในการประชุมผู้นำอาเซียน ครั้งที่ 13 ณ ประเทศสิงคโปร์ในเดือน

พฤศจิกายน 2550 ต่อไป จากนั้นก็จะได้มีการตรวจสอบ รับฟังความคิดเห็น ก่อนผู้นำจะลงนาม วันที่ 15 ธันวาคม 2551 ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ ที่สำนักงานเลขาธิการอาเซียน กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ได้ประกาศใช้กฎบัตรอาเซียนอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้การดำเนินงานของอาเซียน เป็นไป ภายใต้กฎหมายเดียวกันและปูทางไปสู่การสร้างตลาดเดียวในภูมิภาคภายใน 7 ปี โครงสร้างของกฎบัตรนี้ ประกอบด้วยอารัมภบทและข้อบังคับ 55 ข้อใน 13 หมวด

1. หมวด 1 ความมุ่งประสงค์และหลักการ กล่าวถึงวัตถุประสงค์และหลักการ
2. หมวด 2 สภาพบุคคลตามกฎหมาย ฐานะทางกฎหมาย
3. หมวด 3 สมาชิกภาพ อธิบายรัฐสมาชิก สิทธิและพันธกรณี การรับสมาชิกใหม่
4. หมวด 4 องค์กร กล่าวถึงองค์กรและทำงานประกอบด้วย ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน คณะมนตรี ประสานงานคณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่าง ๆ
5. หมวด 5 องค์กรภาวะที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน
6. หมวด 6 ความคุ้มครองและเอกสิทธิ์ เอกสิทธิ์ทางการทูตของอาเซียน
7. หมวด 7 การตัดสินใจ กล่าวถึงเกณฑ์การตัดสินใจอยู่บนหลักการปรีชาหาหรือและฉันทามติ
8. หมวด 8 การระงับข้อพิพาท กล่าวถึงวิธีระงับข้อพิพาทและคนกลาง โดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน เป็นช่องทางสุดท้าย
9. หมวด 9 งบประมาณและการเงิน กล่าวถึงการจัดหางบประมาณของสำนักเลขาธิการ
10. หมวด 10 การบริหารและขั้นตอนการดำเนินงาน กล่าวถึง ประธานอาเซียน พิธีการทางการทูต ภาษาทำงาน
11. หมวด 11 อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ กล่าวถึงคำขวัญ ธง ดวงตรา วันและเพลงอาเซียน
12. หมวด 12 ความสัมพันธ์ กล่าวถึงแนวทางและขั้นตอนการเจรจาของอาเซียนกับคู่เจรจา
13. หมวด 13 บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติสุดท้าย กล่าวถึงการบังคับใช้
 - 13.1 ภาคผนวก 1 กล่าวถึงองค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา
 - 13.2 ภาคผนวก 2 กล่าวถึงองค์กรภาวะที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน คือ รัฐสภา องค์กรภาคธุรกิจ สถาบันวิชาการ และองค์กรภาคประชาสังคม
 - 13.3 ภาคผนวก 3 อธิบายรายละเอียดตรงอาเซียน
 - 13.4 ภาคผนวก 4 อธิบายรายละเอียดดวงตราอาเซียน

สมาชิกทั้ง 10 ประเทศเมื่อก้าวเข้าสู่ “ประชาคมอาเซียน” ซึ่งเป็นความร่วมมือเพื่อสร้างเสถียรภาพในภูมิภาค ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนภาคประชาชน จะออกมาแสดงความพร้อมเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงจากการหลอมรวมกับประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะการเป็น “หนึ่งเดียว” ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องส่งผลกระทบต่อชุมชนไทยในด้านต่าง ๆ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อม

ความพร้อมในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 579) ได้ให้ความหมายว่าเป็นคำแสดงกิริยารวม หรือในเวลาเดียวกันหรือในทำนองนั้น เช่น ไปพร้อมกัน ถึงพร้อมกัน โดยปริยายหมายความว่า ครบครัน เช่น งานพร้อม ดีพร้อม เตรียมพร้อม เสร็จ เช่น พร้อมแล้ว (ครบครัน หมายถึง พร้อมเพรียง ไม่ขาดเหลือ บริบูรณ์) และความพร้อมในความหมายของบุคคลต่าง ๆ มีดังนี้

Mckechine (1996 อ้างถึงใน บุญชัย ปัญญารานุกูล, 2541: 5) ได้ให้ความหมายของความพร้อมว่า หมายถึง ลักษณะที่ผู้กระทำให้มีความคล่องตัว กระจัดหรือรันท ความตั้งใจในการทำต่าง ๆ เพื่อให้กิจกรรมที่ทำนั้นบรรลุผลสำเร็จ

Good (1973: 472 อ้างถึงใน สมคิด ทาศิริ, 2541: 31) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับความพร้อมไว้ว่าเป็นความสามารถตกลงใจ ความปรารถนา และความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ความพร้อมเกิดจากลักษณะทางวุฒิภาวะ ประสบการณ์ และอารมณ์ของผู้เรียน ความพร้อมจึงเป็นการพัฒนาการให้มีความสามารถที่จะเรียนหรือทำกิจกรรม

Skinner (1965 อ้างถึงใน อัญชลี มุละดา, 2541: 28) กล่าวว่าความพร้อมเป็นรากฐานและแนวโน้มของบุคคลที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว ย่อมขึ้นอยู่กับความพร้อมและความไม่พร้อม บุคคลที่มีความพร้อมอย่างดีจะทำงานด้วยความราบรื่นและประสบผลสำเร็จอย่างน่าพอใจ ส่วนบุคคลที่ไม่พร้อมย่อมเปรียบเสมือนถูกบังคับให้ทำงาน การทำงานจึงไม่ประสบผลสำเร็จ

Gagne (1970: 407 อ้างถึงใน สุชาติา ช่วยประสิทธิ์ และคณะ, 2544: 20) ได้ให้แนวความคิดไว้ว่า ความสนใจหรือความใส่ใจ แรงจูงใจ และสภาพของการพัฒนาการเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดความพร้อม

Clark & Summers (1985: 409 อ้างถึงใน สุชาติา ช่วยประสิทธิ์ และคณะ, 2544: 20) ให้ความหมายความพร้อมว่าสภาวะหรือคุณภาพของการเตรียมพร้อม อันเนื่องมาจากความสามารถพิเศษ ความคล่องแคล่วว่องไว ความชื่นชมยินดี ความสนใจและความกระจัดหรือรันท

เดโช สวานานนท์ (2521: 249) ได้ให้ความหมายของความพร้อมไว้ว่า หมายถึง สภาพการเตรียมตัวเพื่อการตอบสนองหรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

กฤษดา ทองสังวรณ (2540: 17) ได้สรุปว่า ความพร้อม หมายถึงคุณสมบัติหรือสภาวะของบุคคลที่พร้อมจะทำงาน หรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีแนวโน้มที่จะประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมตัวสำหรับการทำกิจกรรมนั้น ๆ อย่างพร้อมมูลทั้งความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจ ความสนใจหรือแรงจูงใจ ประสบการณ์ และการได้รับการฝึกอบรม

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2524: 229-330) กล่าวว่า ความพร้อมหมายถึง สภาพความสมบูรณ์ของทางร่างกาย และจิตใจ มีความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทางด้านร่างกาย ได้แก่ วุฒิภาวะ (maturity) ซึ่งหมายถึง การเจริญเติบโตเต็มที่ของอวัยวะของร่างกายทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความพอใจที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือพอใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ

เดือนใจ เศรษฐสุกโก (2524: 51) ได้ให้ความหมายของความพร้อมไว้ว่า เป็นสภาพแห่งความเจริญงอกงาม การพัฒนาการอย่างสูงสุดของบุคคลทั้งทางกาย สมอง อารมณ์ และสังคมจนถึงระดับที่เรียนรู้ได้

อัญชลี มุละดา (2541: 43) ได้สรุปว่า ความพร้อมหมายถึง สภาพของบุคคลที่พร้อมหรือมีความกระตือรือร้น มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพอันเป็นผลมาจากการเตรียมตัวทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

พรรณี ชูชัย (2532: 15) กล่าวว่า ความพร้อมของภาวะเป็นบุคคลที่จะเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างบังเกิดผล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะ การได้รับการฝึกฝน การเตรียมตัว และความสนใจหรือแรงจูงใจ

พัลลภ วิชากรกุล (2541: 10) ความพร้อม หมายถึง การพัฒนาที่สมบูรณ์ขึ้น ในสภาพที่เตรียมพร้อมเพื่อปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นผลมาจากการเตรียมการไว้ก่อนแล้วอย่างพร้อมมูลสำหรับกิจกรรม นั้น ๆ

สุวรรณี รอดบำเรอ (2534: 45) ได้ให้ความหมายว่า ความพร้อม เป็นสภาพที่เตรียมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นผลการเตรียมการไว้ก่อนอย่างพร้อมมูลสำหรับกิจกรรมนั้น ๆ

สัญญา อิ่มน้อย (2534: 10) สรุปว่า ความพร้อม หมายถึง สภาพที่เตรียมพร้อมในการที่จะปฏิบัติ หรือดำเนินกิจกรรม นั้น ๆ ให้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นผลมาจากการเตรียมการไว้ก่อนแล้วอย่างพร้อมมูลสำหรับกิจกรรมนั้น ๆ

บรรจบ จันท์เจริญ (2542: 17) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความพร้อม หมายถึง สภาวะหรือลักษณะบุคคลที่กระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยมีสภาพการเตรียมการความถนัด ความพอใจ หรือความกระตือรือร้น เพื่อตอบสนองต่อกิจกรรมนั้น ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จซึ่งเกิดจากวุฒิภาวะ ประสบการณ์ และอารมณ์

สมเกียรติ ยุติธรรม (2541: 43) ได้สรุปว่า ความพร้อมเป็นสภาพหรือสมรรถภาพของบุคคลที่เต็มใจปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความพร้อมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการท านายผลที่เกิดจากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้ว่าจะสามารถปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือสำเร็จผลตามที่มุ่งหวังเพียงใด

ทิพย์สุดา สุขเมธเสนีย์ (2548: 15-16) ได้ให้ความเห็นว่า ความพร้อมทางการเรียนประกอบด้วยพฤติกรรม ดังต่อไปนี้

- 1) พฤติกรรมการเคลื่อนไหว ได้แก่ การใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และประสาทสัมผัส
- 2) พฤติกรรมด้านสังคม ได้แก่ การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและบุคคล
- 3) พฤติกรรมทางการรู้การคิด ได้แก่ การรู้จักคิดหาเหตุผลและการหาความ
- 4) พฤติกรรมด้านภาษา ได้แก่ การเข้าใจในคำพูด และความสามารถในการสื่อสารกับผู้อื่น

จากความหมายของความพร้อมของนักวิชาการต่าง ๆ ที่ให้ความหมายสามารถสรุปได้ว่า ความพร้อม หมายถึง การที่พนักงานหรือบุคคล พร้อมกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งด้วยความพอใจ เต็มใจ สนใจ ด้วยความกระตือรือร้น โดยขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และด้านสังคม เพื่อให้กิจกรรมนั้น ๆ ได้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพหรือสำเร็จผลตามความมุ่งหวัง

2.3.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับความพร้อม (Readiness Theory)

มีนักทฤษฎีได้ตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับความพร้อมไว้หลายทฤษฎี ซึ่ง Lindgrend (1962: 274) ได้เสนอทฤษฎีของความพร้อมในการเข้าไปศึกษาในโรงเรียน นักเรียนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนวิชาต่าง ๆ เช่น นักเรียนที่จะเรียน วิชาเลขาคณิตต้องเรียนวิชาพีชคณิตมาก่อน หรือถ้าจะเรียนวิชาประวัติศาสตร์ตอนกลางต้องเรียนวิชาประวัติศาสตร์โบราณก่อน นักจิตวิทยามีความเห็นว่าคุณพร้อมเป็นเรื่องของประสบการณ์ที่ซับซ้อนมาก ไม่เพียงแต่ความพร้อมเป็นเรื่องของประสบการณ์ที่มีอยู่เฉพาะแต่ในโรงเรียนเท่านั้นแต่ความพร้อมยังรวมถึงเรื่องของการมีเจตคติ มีศีลธรรม มีความชอบธรรม และความรับผิดชอบ ตลอดจนถึงสติปัญญา ความสามารถ และมีสุขภาพจิตที่ดีด้วย ซึ่งองค์ประกอบของความพร้อมดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญของผู้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เช่นเดียวกับความคิดเกี่ยวกับความพร้อมทางการเรียนของ Rousseau (1728 อ้างถึงใน นฤตพงษ์ ไชยวงศ์, 2540: 16) ซึ่งเสนอไว้ว่า ในการศึกษาควรจัดให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็ก ควรให้ออกาสกับเด็กได้เติบโตอย่างเต็มที่ และมีความพร้อมในการเรียนเสียก่อน จึงจะเริ่มจัดการศึกษาให้เข้ากับเขา Rousseau ได้อธิบายไว้ในหนังสือ Emile ว่าปล่อยให้ธรรมชาติช่วยขัดเกลา ก่อนที่ผู้ปกครองจะทำหน้าที่อบรม ให้การศึกษาและต้องเข้าใจว่าการไม่สอนเลยดีกว่าการสอนในสิ่งที่ผิด ๆ และจะใช้วิธีใดในการสอนนั้นต้องให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

จากข้อเสนอแนะดังกล่าวของ Rousseau แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมในการเรียนของเด็ก ควรตระหนักถึงความพร้อมที่มีต่อการเรียนรู้ กล่าวคือ ควรให้ความพร้อมเสียก่อนจึงจะสอน จะช่วยให้เด็กเรียนได้ง่าย สนุก และมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและโรงเรียน ส่วน Thorndike (1913 อ้างถึงใน นฤตพงษ์ ไซยวงศ์, 2540: 17) ได้กล่าวไว้ในหนังสือที่ชื่อว่า The Original Natural of Man เกี่ยวกับกฎของความพร้อม (The Law of Readiness) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นคือ

- 1) ขณะที่หน่วยงานปฏิบัติงาน การพร้อมที่จะปฏิบัตินั้นต้องเกิดจากความพึงพอใจ
- 2) การปฏิบัติของหน่วยปฏิบัติการ ต้องไม่เป็นการสร้างความรำคาญยุ่งยากใจ
- 3) ถ้าหน่วยงานไม่มีความพร้อมที่จะปฏิบัติ แต่โดยยัดเยียด หรือบังคับบีบเค้นการปฏิบัติ นั้น ๆ ก็จะเป็นสาเหตุให้เกิดความรำคาญยุ่งยากใจ

Thorndike ได้ให้ข้อสังเกตว่าผู้เกี่ยวข้องกับผู้ที่จะเรียนรู้ควรตระหนักถึงแนวความคิดนี้ด้วย และควรระลึกไว้ว่าจุดมุ่งหมายหลักของการเตรียมความพร้อมคือความพร้อมของหน่วยงานปฏิบัติหรือระบบประสานนั่นเอง โดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่าความมุ่งหมายในการแสดงพฤติกรรมของคนที่ถูกรบกวนจะเป็นสาเหตุของความคับข้องใจ เป็นตัวแปรที่สำคัญในการศึกษา ความพร้อม ซึ่งได้มีการยอมรับใน กลุ่มนักพฤติกรรมศาสตร์ทั่วไป

2.3.2 องค์ประกอบของความพร้อม

Downing & Thackray (1971: 14-16) ได้แบ่งองค์ประกอบของความพร้อมไว้ 4 ด้าน คือ 1) องค์ประกอบทางกายภาพ (Physical Factors) ได้แก่ ความพร้อมทางด้านร่างกาย ทั่วไป 2) องค์ประกอบทางด้านสติปัญญา (Intellectual Factors) ได้แก่ ความพร้อมทางสติปัญญา โดยทั่วไป ความสามารถในการรับรู้ (Perception) และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล 3) องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Factors) ได้แก่ ประสบการณ์ด้านสังคม 4) องค์ประกอบด้านอารมณ์ แรงจูงใจ และบุคลิกภาพ (Emotion, Motivation and Personality Factors) ได้แก่ ความมั่นคงทางด้านอารมณ์ และความต้องการที่จะเรียนรู้

นอกจากนี้ ตามแนวคิดของ Gagne (1970: 407) นั้น ถือว่าองค์ประกอบที่สำคัญจะทำให้เกิดความพร้อม ได้แก่ ความสนใจ หรือความใส่ใจ แรงจูงใจ และสภาพการพัฒนาการ

พรณี ช. เจยจิต (2528: 34) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบความพร้อมไว้ 3 ประการคือ ประการแรก คือ วุฒิภาวะ ประการที่สอง คือ การได้รับการอบรมและเตรียมตัว ประการที่สาม คือ ความสนใจหรือแรงจูงใจ

นฤตพงษ์ ไซยวงศ์ (2540 : 25) ได้แบ่งองค์ประกอบความพร้อมไว้ 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย เช่น วุฒิภาวะ การเจริญเติบโตของอวัยวะในร่างกาย 2) ด้านสติปัญญา เช่น การรับรู้

เกี่ยวกับสิ่งที่จะเรียนหรือปฏิบัติ 3) ด้านอารมณ์และสังคม เช่น ความพึงพอใจต่อสิ่งที่มากระตุ้น หรือสิ่งที่จะเรียนรู้ 4) ด้านจิตวิทยาและสิ่งแวดล้อม เช่น ประสบการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่จะเรียนหรือปฏิบัติ

จากแนวคิดและทฤษฎีด้านความพร้อม ในการที่จะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเตรียมตัวเพื่อให้ได้รับประโยชน์สูงสุดนั้น คนในชุมชนต้องมีความพร้อม มีแรงจูงใจ สนใจที่จะเรียนรู้ เต็มใจที่จะศึกษา รวมถึงการพัฒนาความรู้สมัยใหม่และเทคโนโลยีสารสนเทศ ในกรณีศึกษาครั้งนี้ได้ประยุกต์กรอบในการศึกษาความพร้อมด้านต่าง ๆ ในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยแบ่งองค์ประกอบ ดังนี้

1) ด้านการเมืองและความมั่นคง ได้แก่ ยาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การเกษตร การจ้างงาน การค้า กลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การพัฒนาชุมชน การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้และการอยู่ร่วมกันกับพลเมืองอาเซียน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและศาสนา

การที่ชุมชนจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและไม่เสียโอกาสหน่วยงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติภารกิจระดับชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมความพร้อมแก่ชุมชนเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

คำว่า บทบาท (Role) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2525: 453) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการกระทำหน้าที่ที่กำหนดไว้เช่นบทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู ซึ่งสอดคล้องกับ งามพิศ สัตย์สงวน (2532: 101) ที่ให้ทัศนะว่า บทบาทคือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไรเป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น

นอกจากนี้ ชูดา จิตพิทักษ์ (2538: 61) มีความเห็นว่า โดยทั่วไปบทบาทอาจพิจารณาได้ 2 ความหมาย คือ 1) พิจารณาในด้านโครงสร้างทางสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น 2) พิจารณาในด้านการกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บทบาทจึงหมายถึงผล

สืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำเกิดการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานภาพการปฏิสัมพันธ์นั้น

นอกจากนี้ สงวนศรี วิรัชชัย (2537: 23-24) กล่าวว่าถ้าพิจารณาให้ลึกซึ่งจะพบบทบาทอยู่ 5 ลักษณะ คือ 1) บทบาทตามที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์การกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์การนั้น ๆ 2) บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ 3) บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคล ผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ 4) บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง 5) บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งมักจะมีการเลือกรับรู้และรับรู้ที่ผิดไปจากความเป็นจริงได้

สำหรับ Levingson (1964: 284-285 อ้างถึงใน รุ่งทิวา แสงหิรัญ, 2541: 22) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1) บทบาท หมายถึง ปทัสถาน ความคาดหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปถึงการบ่งชี้หน้าที่อันควรกระทำ 2) บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ 3) บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แนวทางที่บุคคลพึงกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาได้อธิบายความหมายของบทบาทไว้อีก Bloom & Selznick (1977: 34-35 อ้างถึงใน รุ่งทิวา แสงหิรัญ, 2541: 22) ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ 1) บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งทางสังคมไว้ 2) บทบาทที่ควรกระทำ (The Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทที่กำหนดไว้ ไม่ตรงตามอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้ และ 3) บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของคนที่เกิดขึ้นโดยตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบจะโดยตั้งใจหรือถูกบังคับ แต่เป็นพฤติกรรมแอบแฝง เช่น พ่อแม่รักลูกแต่ตีลูก พฤติกรรมของคนแต่ละคนจะแสดงบทบาทได้หลายอย่าง แต่ในเวลาเดียวกันเราไม่สามารถแสดงได้หลายบทบาท คนที่อยู่ในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกัน ตามปกติเมื่อบุคคลมีสถานภาพโดยยอมแสดงบทบาทให้สอดคล้องกับที่สังคมคาดหวัง สถานภาพเป็นโครงสร้างของสังคม ส่วนบทบาทเป็น

พฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นบุคคลควรเข้าใจในบทบาทของตนเป็นอย่างดี โดยบทบาทที่เป็นภาระหน้าที่หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องกระทำเมื่อดำรงสถานภาพใดสถานภาพหนึ่งหรือตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งการกระทำหรือรูปแบบพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลมาจากความหวังของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม รวมทั้งความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่ง หรือเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ และสิทธิของตนตามสถานภาพในสังคม เช่น นายท่อมมีสถานภาพทางสังคมเป็นครู นายท่อมย่อมมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียน นายแดงมีสถานภาพทางสังคมเป็นผู้ใหญ่บ้าน นายแดงย่อมมีบทบาทในการดูแลทุกข์สุขชาวบ้าน ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านตามสมควร

2.4.1 แนวคิด และความสำคัญเกี่ยวกับบทบาท

Linton (1936: 113-115 อ้างถึงใน รุ่งทิวา แสงหิรัญ, 2541: 23) ได้ให้แนวความคิดในเรื่องสถานภาพ (Status) และบทบาท (Role) เขาเห็นว่าสถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึงฐานะหรือตำแหน่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่ง นั้น ๆ ว่าตำแหน่งนั้นจะมีภารกิจอย่างไรบ้าง ดังนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้น สิ่งที่ควบคุมมากับตำแหน่งก็คือบทบาทของตำแหน่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จนกล่าวได้ว่า ไม่อาจจะมีความหมายได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือไม่อาจมีตำแหน่งได้โดยปราศจากบทบาท บทบาทและตำแหน่งควบคู่กันเสมอ เปรียบเสมือนเหรียญถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็คือบทบาทนั่นเอง

Parsons & Shils (1951: 4 อ้างถึงใน รุ่งทิวา แสงหิรัญ, 2541: 24-25) กล่าวว่า สถานภาพและบทบาทเป็นหน่วยของระบบสังคม โดยยอมรับว่าสถานภาพและบทบาทเป็นคุณลักษณะของผู้แสดงในสังคมนั้น ๆ บทบาท คือ การจัดระเบียบของผู้เริ่มแสดง เป็นการสร้างและกำหนดการมีส่วนร่วมของเขาในกระบวนการที่มีการกระทำร่วมกัน ซึ่งเป็นการร่วมความคาดหวังที่เกี่ยวกับตนเองและบุคคลอื่นที่เขามีความสัมพันธ์ด้วย ส่วนสถานภาพคือ ตำแหน่งของผู้แสดงภายในสถาบัน เป็นตำแหน่งของผู้แสดงภายในระบบสังคม ซึ่งอาศัยกลไกของสังคมเป็นตัวกำหนด

Krech et al. (1962: 28 อ้างถึงใน รุ่งทิวา แสงหิรัญ, 2541: 26) ได้กล่าวว่า บทบาทเป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทักษะคตติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

Berlo (1966: 153 อ้างถึงใน ชุมพร แสงมณี, 2540: 17) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะบทบาทไว้ ดังนี้ 1) บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ (Role Prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง 2) บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ 3) บทบาทที่

ถูกคาดหวัง (Role Expectations) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรกระทำอย่างไร

Linder Smith et al. (1975: 400 อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน, 2541: 105) กล่าวว่า บทบาทของคนใดคนหนึ่งจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้ 1) ต้องเป็นแบบหรือลักษณะเฉพาะของตนเอง 2) พฤติกรรมในสถานการณ์ที่กำหนดให้มันจะต้องพอเหมาะพอดิบกับลักษณะเฉพาะของตน 3) ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ จะเป็นตัวชี้แนวทางในการกระทำที่จะเกิดขึ้น 4) ในการแสดงบทบาทนั้น ๆ จะต้องมีการประเมินผลด้วยตัวเองและผู้อื่น

Cohen (1979: 35 อ้างถึงใน ชุมพร แสงมณี, 2540: 17-18) ได้เสนอเกี่ยวกับบทบาทไว้ ดังนี้ 1) บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescribed Role) เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่ง แม้ว่าบุคคลบางคนจะไม่ได้ประพฤติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น เราก็คงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ 2) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Role) เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริง ตามตำแหน่ง 3) บทบาทที่กระทำจริงเป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้กระทำจริง ซึ่งอาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรืออาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังและตนเองคาดหวังด้วย

จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ถ้าบทบาททั้งหลายมีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะบทบาทตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง บทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ ก็จะเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ราบรื่น แต่ถ้าบทบาทดังกล่าวไม่สอดคล้องกัน เช่น บทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงกับบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวังไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง ฯลฯ สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้เกิดความขัดแย้งของบทบาท (Role Conflicts)

2.4.2 ความสำคัญเกี่ยวกับบทบาท

- 1) ทำให้เกิดการแบ่งหน้าที่ระหว่างสมาชิก ตามความถนัดและ ความสามารถ
- 2) ทำให้สมาชิกในสังคมรู้ถึงฐานะและความรับผิดชอบของตนเอง
- 3) ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบ สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ไม่ก้าวก่ายกัน
- 4) ทำให้สมาชิกแต่ละคน รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตนตามสถานภาพและบทบาท

2.4.3 ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ทฤษฎีบทบาทมีการมองใน 2 ลักษณะคือ แนวโครงสร้างและแนวปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยม ในลักษณะแนวโครงสร้างนิยมนั้น บทบาทจะถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ในสังคมถูกคาดหวังไว้ว่าบุคคลในสถานภาพใดควรมีบทบาทอย่างไร เมื่อบุคคลเข้าดำรงในสถานภาพนั้น ๆ ก็จะมีบทบาทตามที่สังคมคาดหวังไว้เช่นนั้น และบุคคลอื่น ๆ ก็คาดหวังบทบาทของผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ตามที่คิดว่าเป็นค่านิยมบรรทัดฐานที่กำหนดให้มีบทบาทพฤติกรรมนั้น ๆ ส่วนการมองบทบาทในแนวปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยม จะให้ความสำคัญกับกระบวนการ ซึ่งบุคคลจะทำความเข้าใจได้ว่า บุคคลอื่นให้ความหมายและคาดหวังกับตนเองอย่างไร ในการที่จะมีบทบาทในสังคม อันจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีการปฏิสังสรรค์ทางสังคมต่อกันนั่นเองด้วย

1) ทฤษฎีของการขัดเกลาทางสังคม

บุคลิกภาพของคนเราประกอบด้วยคุณลักษณะของบุคคลในด้านความคิด ความรู้สึกและความทรงจำ ดังนั้นบุคลิกภาพจึงมีองค์ประกอบ 3 ประการดังนี้

(1) ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) เช่น ความคิด (Thoughts) สติปัญญา (Intelligence) ความทรงจำ (Memory) ความเข้าใจ (Perception)

(2) พฤติกรรม (Behavioral) เช่น ความฉลาด (Talents) ทักษะ (Skills) ความสามารถ (Competence)

(3) อารมณ์ (Emotional) เช่น ความรู้สึก (Feelings) การรับรู้ (Sentiments)

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาเห็นว่า บุคลิกภาพของคนเราเป็นผลมาจากอิทธิพลทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นการขัดเกลาทางสังคมจึงมีผลทำให้บุคลิกภาพแต่ละบุคคลมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยแต่ละทฤษฎีจะมีแนวความคิดที่แตกต่างกัน ดังนี้

2) ทฤษฎีกระจกส่องตน (The Looking-Glass Self)

ผู้พัฒนาทฤษฎีนี้คือ Cooley (1864: 1929 อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน, 2541: 107) ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยายุคแรก ๆ Cooley อธิบายว่าการพัฒนาตน (Self) มีลำดับขั้นตอน 3 ขั้น ดังนี้ 1) การเห็นพฤติกรรมของตนที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น (Perceive) 2) วิจาร์ณพฤติกรรมของตน (Judgments) 3) ประเมินค่าพฤติกรรมของตนและผู้ที่เราพบเห็น (Evaluate) Cooley เชื่อว่าการพัฒนาตน (Self) จะสมบูรณ์ที่สุดในกลุ่มปฐมภูมิ (Primary Groups) คือ ครอบครัว

3) ทฤษฎีบทบาท-การได้รับ (Role-Taking) Mead (1863 อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน, 2541: 108) แบ่งตน

“I” ซึ่งเป็นตัวแสดงถึงสัญชาตญาณธรรมชาติ หรือลักษณะเฉพาะของบุคคล “I” จะเป็นพัฒนาการแรกของมนุษย์ที่เรียนรู้เป็นสิ่งแรกจากสิ่งที่สังคมคาดหวัง “Me” ซึ่งเป็นสิ่งแสดงถึงตนด้านสังคม ที่เกิดจากความต้องการของสังคมและความต้องการของบุคคลที่จะได้รับ

“Me” จะเป็นพัฒนาการที่มีช่วงเวลายาวนานตลอดชีวิต มีมุมมองว่า “Me” เป็นสิ่งที่ได้รับจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม 3 ชั้น คือ

(1) ชั้นเลียนแบบ (Imitative Stage) เริ่มตั้งแต่เกิด-2 ปี โดยเด็กจะเลียนแบบหรือแสดงบทบาทที่ได้รับจากบุคคลอื่น ๆ ที่เห็น โดยเฉพาะบุคคลที่มีความสำคัญต่อเขา (Significant Others) อยู่ใกล้ชิดกับเขาโดยเฉพาะพ่อแม่จะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชั้นนี้มากที่สุด

(2) ชั้นแสดงบทบาท (Play Stage) เริ่มที่อายุประมาณ 2 ปีขึ้นไป - 4 ปี เป็นชั้นที่เริ่มพัฒนาการของ “me” เด็กจะเริ่มมีทัศนคติและการกระทำในสิ่งที่สังคมยอมรับ เด็กจะเริ่มเห็นว่า ตนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เด็กจะเรียนรู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด โดยมีพ่อแม่หรือสังคมเป็นผู้ควบคุมพฤติกรรม

(3) ชั้นแสดงการเล่น (Game Stage) อายุ 4 ปี ขึ้นไป เป็นชั้นที่เด็กเริ่มที่จะได้รับรู้ และเห็นบทบาทการกระทำของบุคคลในสังคมนอกบ้าน จะเป็นการพัฒนาบทบาทที่สังคมส่วนใหญ่ (Generalized Other) ต้องการและคาดหวังเริ่มมีการแสดงบทบาทหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน

แนวความคิดของมิต และ Cooley ได้รับการวิจารณ์ว่า ไม่เหมาะสมที่จะใช้อธิบายสังคมปัจจุบันแต่เหมาะกับสังคมที่มีความซับซ้อนน้อยๆ

4) ทฤษฎีระบบสังคม (Social System Theory)

ทฤษฎีนี้ Getzels & Guba (อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน, 2532: 108) ได้สร้างขึ้นเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมในองค์กรต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเป็นระบบสังคม แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านสถาบันมิติ (Nomothetic Dimension) และด้านบุคคลมิติ (Idiographic Dimension)

(1) ด้านสถาบันมิติ ประกอบด้วย

ก) สถาบัน ได้แก่ หน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งจะเป็น กรม กอง โรงเรียน โรงพยาบาล บริษัทร้านค้า หรือโรงงานต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรมของหน่วยงานหรือองค์กรนั้นครอบคลุมอยู่

ข) บทบาทตามหน้าที่ สถาบันจะกำหนดบทบาท หน้าที่ และตำแหน่งต่าง ๆ ให้บุคคลปฏิบัติ มีกฎและหลักการอย่างเป็นทางการ และมีธรรมเนียม (Ethics) การปฏิบัติที่มีอิทธิพลต่อบทบาทอยู่

ค) ความคาดหวังของสถาบันหรือบุคคลภายนอก เป็นความคาดหวังที่สถาบันหรือบุคคลภายนอกคาดว่าสถาบันจะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น โรงเรียนมีความคาดหวังที่จะต้องผลิตนักเรียนที่ดีมีคุณภาพ ความคาดหวังมีค่านิยม (Values) ของสังคมครอบคลุมอยู่

(2) ด้านบุคลามิติ ประกอบด้วย

ก) บุคลากรแต่ละคนซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้น ๆ เป็นบุคคล ในระดับต่าง ๆ เช่น ในโรงเรียนมีผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ คนงาน ภารโรง มีวัฒนธรรมย่อยที่ครอบคลุมต่างไปจากวัฒนธรรมโดยรวม

ข) บุคลิกภาพ หมายถึง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ เจตคติ อารมณ์ และแนวคิด ซึ่งบุคคลที่เข้ามาทำงานในสถาบันนั้นจะมีความแตกต่างปะปนกันอยู่และมี ธรรมเนียม ของแต่ละบุคคลเป็นอิทธิพลครอบงำอยู่

ค) ความต้องการส่วนตัว (Need-Dispositions) บุคคลที่มาทำงานสถาบัน มีความต้องการที่แตกต่างกันไป บางคนทำงานเพราะต้องการเงินเลี้ยงชีพ บางคนทำงานเพราะความรัก บางคนต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ความก้าวหน้า บางคนต้องการการยอมรับ บางคน ต้องการ ความมั่นคงปลอดภัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีค่านิยมของตนเองครอบคลุมอยู่ด้าน สถาบันมิตินั้นจะยึดถือเรื่องสถาบันซึ่งมีบทบาทต่าง ๆ เป็นสำคัญ บทบาทที่สถาบันได้คิดหรือ กำหนดไว้จะต้องชี้แจงให้บุคลากรในสถาบันได้ทราบอย่างเด่นชัด เพื่อจะได้กำหนดการคาดหวัง ที่สถาบันได้กำหนดไว้ในบทบาทของตนออกมาตรงกับความต้องการของผลผลิตของสถาบันนั้น ส่วนในด้านบุคลามิติ ประกอบด้วยตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันนั้น ซึ่งบุคคลที่ปฏิบัติงาน อยู่ก็มีบุคลิกภาพที่เป็นตัวเองที่ไม่เหมือนกัน ในแต่ละคนต่างก็มีความต้องการในตำแหน่งหน้าที่ การงานที่แตกต่างกันออกไป ทั้งสองมิตินี้ระบบสังคมเป็นสิ่งที่มอิทธิพลต่อการบริหารงานเป็น อันมาก ถ้าหากว่าทุกสิ่งทุกอย่างราบรื่นดี การบริหารงานนั้นสามารถที่จะสังเกตพฤติกรรมได้ (Social Behavior or Observed Behavior)

5) ทฤษฎีกระบวนการทางสังคม

Getzels & Guba (1968: 56 อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน, 2541: 108) ได้กล่าว เกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า ในระบบสังคมหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ มิติด้านสถาบัน ได้แก่ สถาบัน บทบาท และความคาดหวัง ส่วนมิติด้านบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพและความ ต้องการ มิติตั้งสองด้านนี้ต่างมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และผลสุดท้ายก็จะเป็นพฤติกรรมที่เห็น ได้ในสังคม

	สถาบัน	บทบาท	ความคาดหวัง
ระบบสังคม พฤติกรรม			
	บุคคล	บุคลิกภาพ	ความคาดหวัง

ภาพที่ 2.1 ภาพแบบจำลองกระบวนการทางสังคมของ Getzels & Guba

แหล่งที่มา: Getzels & Guba, 1968: 56 อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน, 2541: 108.

6) ทฤษฎีบทบาทของ Linton

Linton (1978 อ้างถึงใน พิทยา เพชรรักษ์, 2541: 14) กล่าวว่าไว้ว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ เป็นต้น ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น บุคลิกของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย

7) ทฤษฎีบทบาทของ Nadel

Nadel (1988 อ้างถึงใน พิทยา เพชรรักษ์, 2541: 14) กล่าวว่า บทบาทคือส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม 3 ลักษณะ คือ

- (1) ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท เช่น ครูต้องพูดเก่งหรือมีอารมณ์ขัน
- (2) ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ เช่น เป็นครูต้องสอนหนังสือเป็นแพทย์ต้องรักษาคนไข้ เป็นตำรวจต้องจับผู้ร้าย
- (3) ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภา เป็นต้น ถ้ากำหนดให้ P คือ บทบาท B คือ ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ และ C คือ ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย

ดังนั้น จึงเขียนเป็นสมการบทบาทได้ว่า $P = a + b + c + \dots + n$ จากสมการอธิบายได้ว่า บทบาทต้องประกอบด้วยส่วนประกอบหลาย ๆ ส่วน อย่างน้อย 3 ส่วนขึ้นไปจนถึง n ส่วน

8) ทฤษฎีบทบาทของ Homann

Homann (อ้างถึงใน พิทยา เพชรรักษ์, 2541: 15) กล่าวว่า บุคคลจะเปลี่ยนบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะเป็นครู พอตอนเย็นต้องแสดงบทบาทดูแลเลี้ยงดูบุตรเพราะเป็นพ่อแม่ เป็นต้น

9) ทฤษฎีบทบาทของ Parson

Parson (อ้างถึงใน พิทยา เพชรรักษ์, 2541: 15) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคม ทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลที่มีเพื่อนมาก ก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

10) ทฤษฎีบทบาทของ Good

Good (อ้างถึงใน พิทยา เพชรรักษ์, 2541: 15) กล่าวว่า บทบาทคือแบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคล และบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้น ๆ

จากความหมายของบทบาท แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท จึงสรุปได้ว่า บทบาทหมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาท และสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือ สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้น ๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมาย แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทส่วนใหญ่จะพิจารณากันใน 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) ลักษณะโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) 2) ลักษณะแนวปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction)

จีรพรรณ กาญจนจิตร (2523: 20) ได้ให้คำนิยามลักษณะบทบาท ในลักษณะแนวโครงสร้างทางสังคม และแนวปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไว้ว่า ด้านโครงสร้างทางสังคม บทบาทหมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติ และกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ส่วนด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บทบาท หมายถึง ผลต่อเนื้อที่มีแบบแผนของการกระทำที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปฏิสัมพันธ์

สุจิตรา สง่าเนตร (2529: 6) ได้กล่าวถึงบทบาทแนวโครงสร้างทางสังคมว่า บทบาท ที่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นในสังคม ถูกคาดหวังว่าบุคคลในสถานภาพใดควรมีบทบาทอย่างไรเมื่อบุคคลเข้าดำรงในสภาพนั้น ก็จะมีบทบาทตามที่สังคมคาดหวังไว้เช่นนั้น และบุคคลอื่น ๆ ก็คาดหวังบทบาทของผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ตามที่คาดว่าเป็นค่านิยม บรรทัดฐานที่กำหนดให้มีบทบาทพฤติกรรมนั้น ส่วนบทบาทแนวปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะให้ความสำคัญกับกระบวนการที่บุคคลจะทำความหวังก็ได้

2.4.4 ประเภทของบทบาท

Berlo (1966: 153 อ้างถึงใน พิทยา เพชรรักษ์, 2541: 20) ได้แบ่งลักษณะของบทบาทออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ (Role Prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง 2) บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาท นั้น ๆ 3) บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรจะทำอะไร

ชิตยา สุวรรณชฎ (2527: 43) ได้สรุปฐานะตำแหน่งและบทบาทของบุคคลทางสังคมไว้ดังนี้ 1) มีฐานะตำแหน่งอยู่จริงในทุกสังคม และมีอยู่ก่อนตัวตนจะเข้าไปครอง 2) มีบทบาทที่ควรจะเป็น (Ought-to-be-role) ประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง 3) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการกำหนดฐานะตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น 4) การที่คนเราจะทราบถึงฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากสังคมกรรม (Socialization) ในสังคมนั้น ๆ 5) บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอว่า จะเหมือนกับพฤติกรรมจริงของคนที่ครองตำแหน่งนั้น เพราะพฤติกรรมจริง ๆ นั้น เป็นผลของปฏิกิริยาของคนที่ครองฐานะตำแหน่งที่มีต่อบทบาทที่ควรจะเป็นกับบุคลิกภาพของตนเอง บุคลิกภาพของผู้ที่เข้าร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคมในสังคมมนุษย์ทุกคนกำลังแสดงบทบาทอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นการแสดงพฤติกรรมของบทบาทที่แตกต่างกันตามตำแหน่งที่แตกต่างกัน

2.4.5 องค์ประกอบของบทบาท

พัชนี วรกวิน (2536: 36) กล่าวว่า บทบาทที่มีผลต่อพฤติกรรมจะมีองค์ประกอบอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1) ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับที่ปรากฏอยู่อย่างชัดเจน (Pivotal Attributes) ได้แก่ ส่วนของบทบาทที่กฎหมายและข้อบังคับกำหนดให้กระทำหรือปฏิบัติ ถ้าบุคคลที่รวมบทบาทตามตำแหน่งไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับที่ปรากฏอย่างชัดเจนก็ถือว่าบุคคลนั้นไม่ได้แสดงบทบาทในตำแหน่งนั้น 2) ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท (Peripheral Attributes) ได้แก่ บทบาทที่แม้จะขาดหายไป หรือมิได้แสดง บทบาทนี้ก็ไม่ทำให้บทบาทที่ต้องการแสดงผิดไป 3) ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาท และจะขาดมิได้ (Required Attributes) ได้แก่ ส่วนของบทบาทที่สำคัญถ้าขาดส่วนนี้แล้วจะทำให้บทบาทของตำแหน่งผิดไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท เพื่อศึกษาว่าภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการในพื้นที่ เป็นต้น ได้แสดงบทบาทต่อการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างไรบ้าง

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

คำว่า การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นคำกลาง ๆ ที่หมายถึง การเปลี่ยนสภาพทั่ว ๆ ไป การเปลี่ยนแปลงจะตั้งอยู่บนรากฐานของเวลาคือใช้เวลาเป็นเกณฑ์วัดเปรียบเทียบในช่วงระยะเวลาหนึ่งว่าบทบาทและสถานภาพของมนุษย์ กลุ่มคน และสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่เพียงใด รวมทั้งมนุษย์ในชุมชนซึ่งโดยปกติต้องติดต่อสัมพันธ์กับผีและชุมชนอื่นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ไม่เพียงเท่านั้น มนุษย์มีศักยภาพ (Potentiality) และมีความสามารถไม่สิ้นสุด สามารถประดิษฐ์คิดค้นสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้เสมอ จึงได้เกิดการเอาเยี่ยงอย่าง เลียนแบบ และสร้างความเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในชุมชนตลอดเวลาอีกด้วย ชุมชนใดจะเปลี่ยนแปลงหรือไม่เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับพลัง (Force) 2 ประการที่คอยต่อสู้ตั้งร้งกันอยู่เสมอมา กล่าวคือ

1) พลังประการแรก คือ พลังที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Social Force for Change) พลังนี้จะพยายามอย่างยิ่งที่จะผลักดันให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง พลังนี้ ได้แก่

(1) ความคิดริเริ่ม สิ่งประดิษฐ์ใหม่ (Innovation) ได้แก่ การรู้จักประดิษฐ์คิดค้น ริเริ่มทดลอง และหาวิธีการใหม่ ๆ อยู่เสมอของมนุษย์ เป็นต้นว่า การประดิษฐ์เครื่องบินของพี่น้องตระกูลไรท์ (Wright) หรือเครื่องจักรไอน้ำ สำหรับเป็นพาหนะในการขนส่ง การคิดประดิษฐ์รถไถนา การคิดค้นข้าวพันธุ์ใหม่ ชุมชนใดที่มีการประดิษฐ์คิดค้นริเริ่มสร้างสิ่งใหม่ ๆ ชุมชนนั้นก็เกิดการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

(2) ความขัดแย้ง (Conflict) เมื่อมีการริเริ่มประดิษฐ์สิ่งใหม่ออกมาสิ่งประดิษฐ์นั้นจะเป็นพลังให้ประชาชนในสังคมมองเห็นของแปลกใหม่ซึ่งแตกต่างไปจากทักษะ ความรู้สึกนึกคิด และสภาพแบบเก่า อันจะก่อให้เกิดความคิดขัดแย้งขึ้นเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่เห็นด้วยกับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย หรือฝ่ายสนับสนุนกับฝ่ายคัดค้าน เช่น ฝ่ายที่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนน้ำโจนจังหวัดกาญจนบุรี กับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยซึ่งได้พยายามคัดค้านต่อต้าน และในที่สุดก็จะมีข้อยุติว่าสร้างหรือไม่อย่างไร ความขัดแย้งนี้เป็นสิ่งธรรมดาที่จะต้องเกิดขึ้นในชุมชน ความขัดแย้งนี้มีทั้งความขัดแย้งในระดับธรรมดากับความขัดแย้งขั้นรุนแรง (Violent Conflict) ในขั้นรุนแรงนี้อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วฉับพลัน เช่น การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 หรือการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงในวันที่ 14 ตุลาคม 2514 เป็นต้น

(3) การแข่งขัน (Competition) เป็นพลังที่ไม่เห็นด้วยกับเทคนิควิธีการแบบเก่า เช่น แต่เดิมชาวนาใช้ควายไถนา ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นรถไถเดินตาม โดยมีการแข่งขันกันสร้างรถไถเดินตามรุ่นใหม่ขึ้นมาตลอดเวลาเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของรถไถเดินตามให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ชุมชนที่มีการแข่งขันกันมากดังตัวอย่างนี้ก็เปลี่ยนแปลงได้เร็ว

(4) การผสมผสานกลมกลืน (Assimilation) เป็นพลังที่อยู่ในระดับอ่อน คือ เมื่อมีแนวคิดใหม่เข้ามา เกิดการขัดแย้ง และการแข่งขันขึ้น ในที่สุดก็เกิดการปรับปรุงผสมผสานกลมกลืนขึ้น เช่น ประเทศไทยรับการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยมาจากอังกฤษ ได้เกิดการขัดแย้งต่อต้านและแข่งขันจากผู้ที่ไม่เห็นด้วยในที่สุดก็มีการปรับปรุงผสมผสานกลมกลืนจนกลายเป็นประชาธิปไตยแบบไทย ๆ

(5) ความร่วมมือ (Cooperation) ถือเป็นพลังขั้นสุดท้าย เมื่อทุกฝ่ายร่วมมือกันก็จะเกิดสิ่งใหม่ตามมา ในข้อนี้ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมแรงกัน

2) พลังประการที่สอง คือ พลังที่ต่อสู้เพื่อความคงอยู่ พยายามรักษาสถานภาพเดิมไม่ยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Social Force against Change) พลังนี้ ได้แก่

(1) การอบรมสั่งสอนทางสังคม (Socialization) เป็นพลังที่ชุมชนในระบบเดิมที่อบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชนเห็นดีเห็นงามยึดถือปฏิบัติและรักษาสถานภาพเดิมของขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม หรือวัฒนธรรมให้คงอยู่และสืบทอดต่อไป

(2) การควบคุมทางสังคม (Social Control) เป็นมาตรการที่ชุมชนรุ่นเก่าสร้างและสั่งสมไว้ ถ้าหากผู้ใดฝ่าฝืนยอมถูกลงโทษมากน้อยตามตัวบทกฎหมาย ตามจารีตประเพณีหรือความเชื่อ เป็นต้น พลังทั้งสองประการนี้ คือ พลังที่ต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลง และพลังที่ต่อสู้เพื่อความคงอยู่นั้น จะต่อสู้กันตลอดเวลา เมื่อใดพลังที่ต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมีมากกว่าบทบาทของประชาชนและสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนก็เปลี่ยนไป บทบาทใหม่ก็ปรากฏขึ้น อันแสดงว่าการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นแล้วในชุมชนกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลง คือ การเปลี่ยนแปลงหรือแปรจากสภาพหรือสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหรือสถานะภาพหนึ่ง เป็นต้นว่า การเปลี่ยนแปลงจากสภาพถนนที่เคยขรุขระไปสู่สภาพถนนที่ราบเรียบ หรือเปลี่ยนแปลงจากสถานภาพโสดไปเป็นสถานภาพสมรส เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับจุลภาค (Micro) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ละนิด ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป ในระดับล่าง และระดับมหภาค (Macro) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงสะสมจากจุลภาค แล้วเปลี่ยนแปลงทั้งหมด หรือเปลี่ยนแปลงในระดับสูง หรือเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) อันหมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของสถาบันทางสังคมด้วย

กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลง คือ การเปลี่ยนแปลงหรือแปรจากสภาพหรือสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหรือสถานะภาพหนึ่ง เป็นต้นว่า การเปลี่ยนแปลงจากสภาพถนนที่เคยขรุขระไปสู่สภาพถนนที่ราบเรียบ หรือเปลี่ยนแปลงจากสถานภาพโสดไปเป็นสถานภาพสมรส เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับจุลภาค (Micro) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ละนิด ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป ในระดับล่าง และระดับมหภาค (Macro) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงสะสมจากจุลภาค แล้วเปลี่ยนแปลงทั้งหมด หรือเปลี่ยนแปลงในระดับสูง หรือเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) อันหมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของสถาบันทางสังคมด้วย

ทฤษฎีการสร้างความทันสมัย (Modernization Theory) การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัย เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่ยังไม่เจริญก้าวหน้า มีระบบเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมล้าหลัง ไปสู่สังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การเมืองสังคม และมีเทคโนโลยีระดับสูงเช่นเดียวกับประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ (แสวง รัตนมงคลมาศ, 2534) เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และชีวิตส่วนตัวของบุคคลในแต่ละประเทศ จะมีภาวะแตกต่างกัน 2 ประการ คือ ภาวะเก่าแก่โบราณที่ล้าหลังกับภาวะทันสมัยที่มีความเจริญก้าวหน้าต้องสร้างความทันสมัยแทนที่ความล้าหลังโบราณ ประเทศจึงเจริญก้าวหน้า ประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถก้าวสู่ภาวะทันสมัยได้ด้วยตัวเอง แต่ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถที่จะดำเนินการได้สำเร็จ อาจจะไม่สร้างทันสมัยได้เพียงบางส่วนเท่านั้นทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

กระบวนการสร้างภาวะความทันสมัยของประเทศด้อยพัฒนา ต้องเป็นไปเช่นเดียวกับลักษณะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น และการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งความเจริญก้าวหน้าตามลำดับขั้นนี้เกิดขึ้นจากการที่สังคมยอมรับ เทคโนโลยีทันสมัยในแต่ละขั้นโดยไม่ข้ามขั้นตอนภาวะทันสมัยทางเศรษฐกิจ คือ การมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่ทันสมัยแบบสังคมอุตสาหกรรม และการสร้างชุมชนเมืองให้เกิดขึ้นโดยกระบวนการที่สำคัญ คือ การกลายเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) และ การกลายเป็นเมือง (Urbanization) ภาวะความทันสมัยทางการเมือง คือ การนำการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีตัวแทน (Representative Democracy) ตามแบบกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือมาใช้ ภาวะความทันสมัยทางวัฒนธรรม คือ การใช้แนวความคิดแบบสมเหตุสมผลเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจระบบค่านิยม บรรทัดฐานทัศนคติและเป้าหมายของสังคม โดยการวางข้อกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมของบุคคล และการจัดรูปแบบองค์กรของสถาบันต่าง ๆ เป็นองค์กรขนาดใหญ่ (Bureaucracy) แบบตะวันตก บุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมทันสมัย (Modern Man) แบบชาวตะวันตก เช่น มีความรับผิดชอบ มุ่งความสำเร็จเป็นสำคัญ มีระบบค่านิยมและการเรียนรู้เกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมตลอดจนการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Participation)

แนวคิดเชื่อว่าสังคมเป็นระบบและมีความสมดุล แต่ในความสมดุลก็ยังไม่มีการพัฒนาหรือความเจริญอย่างเต็มที่ ซึ่งตามหลักคิดของทฤษฎีนี้ เชื่อว่าถ้าต้องการให้สังคมมีความเจริญก็มีความจำเป็นต้องนำสิ่งที่เจริญ แล้วเข้ามาสู่สังคม (External Input) จากการโยกย้าย (Transfer) สิ่งทันสมัยกว่าเข้าสู่สังคมนั้น ในสังคมที่ล้าสมัย ก็จะมีขบวนการปรับเปลี่ยนหรือโยกย้าย และผสมผสานกลมกลืนกัน (Diffusion) ปรับสภาวะของสังคมให้มีรูปแบบตามสิ่งที่นำเข้าเหมือนเส้นตรง (Linear) ตามแนวคิดของทฤษฎีเพื่อให้ขบวนการปรับเปลี่ยนโยกย้าย และผสมผสานสังคมล้าสมัยตามสิ่งที่นำเข้า จึงเน้นการสร้างสถาบัน (Institution-Building) เพื่อเป็นแหล่งสร้างความทันสมัยตามแนวคิดและกลไกการพัฒนา สาเหตุที่ทำให้ทฤษฎีภาวะ

ทันสมัยสังกัดอยู่ในสำนักโครงสร้างหน้าที่เพราะกลุ่มนี้มีแนวคิดว่าการพัฒนาโดยการนำเข้าสู่สิ่งที่เรียกว่าทันสมัยว่าเข้าไปในสังคมเพื่อให้มีการเปรียบเทียบในสังคมก็จะมีปรับเปลี่ยนและผสมผสานกันของสภาพสังคมล้ำสมัยให้เปลี่ยนเป็นสภาวะทันสมัยตามรูปแบบนำเข้า

เมื่อสังคมมีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ มีการปรับตัวไปในทิศทางที่ดีขึ้น จึงเป็นการมองการเปลี่ยนแปลงของสังคมในค่ายของวิวัฒนาการ เมื่อสังคมมีการพัฒนาความยากจนก็ลดลงในทุกสังคมจะไม่มีลักษณะของสังคมทันสมัยหรือสังคมดั้งเดิมเพียงลักษณะเดียว แต่จะมีลักษณะของสังคมทั้งสองอยู่ในทุกสังคม ลักษณะสังคมแบบดั้งเดิม มีความสำคัญต่อสังคมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่ออย่างยิ่งความต่อเนื่องทางความคิดและสถาบันทางสังคมแบบเดิมคือ ครอบครัวและศาสนาจะทำให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างราบรื่น ลักษณะสังคมแบบดั้งเดิมมีความสำคัญและเป็นรากฐานของความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงให้สังคมเป็นสมัยใหม่

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกษตรกรรม ทฤษฎีการสร้างคามทันสมัยจะมองว่าชุมชนเกษตรกรรมเป็นลักษณะของสังคมแบบดั้งเดิม ดังนั้นชุมชนเกษตรกรรมจึงกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น โดยการทำให้ชาวเกษตรกรเปลี่ยนมาเป็นผู้ประกอบการจากการอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำการผลิตขนาดใหญ่ขึ้น มีการจ้างแรงงาน และการผลิตที่จะเปลี่ยนจากเป้าหมายเพื่อการยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายหรือเพื่อตลาดจากทฤษฎีความทันสมัยที่กล่าวมานั้น เมื่อพิจารณาทฤษฎีความทันสมัยนั้นมีจุดอ่อนและจุดแข็งของทฤษฎีดังนี้คือ จุดแข็งของทฤษฎีความทันสมัยคือ การจะสร้างสังคมให้มีภาวะทันสมัย จะต้องให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจแล้วจึงนำไปสู่การพัฒนา ซึ่งในทฤษฎีภาวะทันสมัยนี้ มีเป้าหมายค่อนข้างเด่นชัดซึ่งสามารถพัฒนาแบบเส้นตรง (Linear Progress) ได้จุดอ่อนของทฤษฎีความทันสมัยคือ การเปลี่ยนแปลงสังคมแบบเส้นตรงนั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ได้ เพราะติดอยู่กับค่านิยม จากภาวะทันสมัยซึ่งจะต้องเปลี่ยนค่านิยมให้ทันสมัยตามชาติตะวันตกนั้น ในบางกรณีจึงไม่มีความจำเป็น ซึ่งจากคือบให้ค่านิยมว่า “ทันสมัยแต่ไม่พัฒนา (Modernization without Development)

นั้นจึงเห็นได้ชัดว่าการเจริญเติบโตเป็นกระบวนการของการผลิต ซึ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณเท่านั้น การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ซับซ้อนกว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2544) การนำเอาทฤษฎีความเจริญเติบโตแบบนี้มาใช้เป็นความผิดพลาด โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนคำกล่าวนั้น ก็คือ สูตรที่นำมาใช้ในต้นแบบความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนี้มีลักษณะการกระทำที่ซ้ำ ๆ กันไป โดยมีได้มีแนวทางหรือกระบวนการในการทำให้เกิดความเจริญเติบโตแต่อย่างใด มีเพียงหลักการกว้าง ๆ ว่าจะต้องมีดุลยภาพ การที่จะให้มีลักษณะการกระทำที่ซ้ำกันเกิดขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของประเทศตะวันตกกับประเทศกำลังพัฒนานั้นคงเป็นไปได้ยาก เพราะมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่เหมือนกันกล่าวคือ โครงสร้างทางสังคมองค์การ

หรือสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งเจตคติของประชาชน ตลอดจนกลไกการพัฒนาที่สำคัญ คือ ระบบราชการโครงสร้างพื้นฐานด้านต่าง ๆ รวมทั้งสภาพของตลาดการค้า เป็นต้น

ความไม่เพียงพอในสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นับเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้การทำให้ทันสมัยล้มเหลวอยู่มากมายหลายอย่างในสังคมกำลังพัฒนาประกอบกับกระบวนการทำให้เกิดการพัฒนาที่นำมาใช้ทั้งดัดแปลงและไม่ได้ดัดแปลงที่ยังไม่เหมาะสมถูกต้องจึงเป็นเหตุให้เกิดความล้มเหลวได้เช่นกันการต่อต้านและการวิพากษ์วิจารณ์แนวความคิดและทฤษฎีการทำให้ทันสมัยมีมากมาย มีทั้งนักวิชาการสายยุโรป สายลาตินอเมริกา และกลุ่มนักวิชาการด้านความด้อยพัฒนา นักวิชาการเหล่านี้เห็นว่าทฤษฎีการทำให้ทันสมัยมีปัญหามากมายหลายอย่างดังได้กล่าวมาแล้ว เช่น แทนที่จะทำให้เกิดการพัฒนาแต่กลับทำให้คนยากจนยิ่งขึ้น จึงได้เสนอให้เปลี่ยนกรอบแนวความคิดและการแก้ปัญหาของประเทศโลกที่สามเสียใหม่ตามแนวความคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีพึ่งพาทฤษฎีความด้อยพัฒนา ทฤษฎีระบบโลก ทฤษฎีมาร์กซิสต์แนวใหม่ และทฤษฎีการค้ากับต่างประเทศ เป็นต้น นักวิชาการที่ต่อต้านเหล่านี้ส่วนใหญ่เห็นว่าการปฏิบัติตามทฤษฎีการทำให้ทันสมัยควรจะศึกษาให้รู้ถึงพัฒนาการของประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยว่า มีลักษณะและกระบวนการขั้นตอนอย่างไร เพื่อจะเลียนแบบได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธนภรณ์ วัฒนสุข และสุพิชชา ไตรวิชัย (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของบ้านเรือนและชุมชนอุรุลลาไว้อยู่: กรณีศึกษาชุมชนแหลมตึกแก หมู่ 4 ตำบลรัชฎา อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต โดยบทความนี้สืบสาวถึงการเปลี่ยนแปลงของบ้านเรือนและชุมชนของชาวอุรุลลาไว้อยู่ โดยใช้กรณีศึกษาบ้านแหลมตึกแกหมู่ 4 ตำบลรัชฎา อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ตก่อนที่จะมีประเด็นเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินบ้านเรือนชาวอุรุลลาไว้อยู่ในสมัยก่อนเป็นรูปทรงเรียบง่ายและเป็นเรือนเครื่องผูก ภูมิปัญญาการปลูกบ้านในสมัยก่อนเอื้อต่อสภาพดินฟ้าอากาศ รูปแบบบ้านจึงมีลักษณะเป็นใต้ถุนเตี้ยเพื่อให้อำนวยความสะดวกของลมและน้ำ ในปัจจุบันชุมชนอุรุลลาไว้อยู่รับวัฒนธรรมจากภายนอกและปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตที่ประสบกับปัญหาเรื่องความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย ในชุมชนมีบ้านเรือนที่หนาแน่นมากขึ้นและวิถีชีวิตด้านที่อยู่อาศัยก็เปลี่ยนแปลงไปตามสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว บ้านเรือนมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่หลากหลายโดยอยู่บนพื้นฐานรูปแบบบ้านดั้งเดิม

การเลือกใช้วัสดุมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม งานวิจัยนี้เป็นงานสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการทำแบบสอบถาม การพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูล การสังเกต การร่างผังบ้านและพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเพื่อการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง

รูปแบบบ้านและพื้นที่ใช้สอย จากการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์พบว่า ชาวอุรูกลาไวย์มีความเป็นอยู่ที่หนาแน่น และไม่มีสิทธิในด้านที่อยู่อาศัยส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมภายในพื้นที่ เนื่องจากการตั้งบ้านเรือนที่ไม่มีระเบียบทำให้เกิดชอกชอยต่าง ๆ ยากแก่การบำรุงรักษา สภาพแวดล้อม นอกจากนี้วิถีชีวิตของชาวอุรูกลาไวย์เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ลดการพึ่งพาธรรมชาติและหันมาพึ่งพาระบบเศรษฐกิจภายนอกมากขึ้น

จันทนีย์ จิรัญธนัฐ (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบชุมชนและเรือนพื้นถิ่นกับการเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาบ้านปากชี เมืองหลวงพระบาง โดยการศึกษาครั้งนี้มุ่งประเด็นไปที่ การศึกษารูปแบบชุมชนและเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะตอนบนของลุ่มน้ำโขงตอนกลาง คือ ชุมชนพื้นถิ่นในหลวงพระบาง อันเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนเนินสูงที่ถูกขนาบด้วยแม่น้ำโขงกับภูเขา ซึ่งมีบริบทแตกต่างไปจากรูปแบบชุมชนของไท-ลาวที่เคยได้มีการนำเสนอเป็นงานศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่มักจะเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนที่ราบเป็นส่วนใหญ่ โดยแนวทางการศึกษาและการวิเคราะห์รูปแบบแบบแผนรวมถึงการเปลี่ยนแปลงของที่ว่าง ดำเนินการผ่านการเก็บข้อมูลในพื้นที่จริง โดยเลือกหมู่บ้านปากชีเป็นกรณีศึกษา โดยศึกษาในประเด็นต่าง ๆ เช่น รูปแบบทางสถาปัตยกรรม แนวคิดการจัดวาง ความเชื่อ บริบทที่ตั้ง ทิศทางและการจัดการที่ว่าง จากการศึกษาพบความชัดเจนว่าชุมชนไท-ลาว มีรูปแบบการก่อตัวของชุมชนด้วยระบบความเป็นที่สูง-ที่ต่ำเป็นหลัก โดยผสมผสานไปกับคติความเชื่อและคำสอนของศาสนาพุทธ โดยในชุมชนจะมีองค์ประกอบทางศาสนา เช่น วัด และองค์ประกอบทางประเพณีความเชื่อ เช่น เสาหลักบ้าน หอเทวดา ซึ่งพบว่าความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการที่ว่างชุมชน ความหมายของที่ว่างและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มไท-ลาวอย่างชัดเจน

ศุภวรรณ เจริญชัยสมบัติ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษาเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยการศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยว ศึกษาแนวทางป้องกันและลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนจากการท่องเที่ยว ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและใช้วิธีการสัมภาษณ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน รวมถึงประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนเกาะเกร็ด จำนวน 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาบทความ ผลการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น 1) น้ำ มีลักษณะค่อนข้างขุ่น มีกลิ่นเหม็น เกิดมลพิษทางน้ำไม่สามารถนำมาอุปโภคบริโภคได้ 2) อากาศ มีสภาพร้อนมากขึ้น เกิดจากมีสิ่งปลูกสร้าง เช่น ร้านค้า ทำให้เกิดความหนาแน่นอากาศ ส่งผลต่อการหมุนเวียนของอากาศน้อยลง 3) ขยะ มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นทำให้จำนวนถังขยะไม่เพียงพอทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาบริหารจัดการเก็บขยะ โดยให้มีทางสีเขียว สีเหลือง วาง

ตามจุดสาธารณะทั่วไป 4) ทักษะภาพ การตั้งร้านค้าไม่ค่อยเป็นระเบียบ เกิดความไม่สงบ นักท่องเที่ยวส่งเสียงดัง การเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้คนในชุมชนหันไปประกอบอาชีพเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยการสร้างบ้านเรือนที่มีการดัดแปลงเพื่อการค้าประกอบอาชีพการขายของที่ระลึก สภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชนดีขึ้น ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการกระจายรายได้ ภาระหนี้สินที่อาจเกิดจากการลงทุนผลิตสินค้า ความสุขมวลรวมของครอบครัวมากขึ้นระดับการศึกษาสูงขึ้น ผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชนมีหลากหลายมากขึ้น โครงการที่ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความสนิทสนมมากกว่าในอดีต กิจกรรมที่คนในชุมชนทำร่วมกันส่วนใหญ่จะเป็นงานบุญ ปัญหาความขัดแย้งมีอยู่บ้างเล็กน้อย แต่ไม่ถึงขั้นรุนแรง ปัญหาอาชญากรรมไม่มี เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

พรพรรณ แซ่ตัน (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเขตจังหวัดชลบุรี กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองบอนแดง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านหนองบอนแดง ตำบลหนองบัวแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านหนองบอนแดง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า บริบททางประวัติศาสตร์ของตำบลหนองบอนแดงมีสังคมแบบเกษตรกรรมเป็นอาชีพ สามารถแบ่งเศรษฐกิจออกเป็น 3 ช่วง คือ เศรษฐกิจเพื่อการยังชีพและแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นเศรษฐกิจที่ทำเพื่อเลี้ยงครัวเรือนจนเพียงพอเสียก่อนที่นำไปแลกเปลี่ยนสิ่งที่ไม่มีในชุมชน โดยอาศัยการทำนาและปลูกพืชผักสวนครัวทานเอง เศรษฐกิจเพื่อการยังชีพเหลือขาย ในชุมชนเริ่มมีการคมนาคม ถนน ไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน มีความเจริญด้านวัตถุเพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องหารายได้เพื่อมาตอบสนองความต้องการด้านผลิตผลที่เหลือจากการบริโภคก็ขายเป็นรายได้

จนนำไปสู่เศรษฐกิจเพื่อขายตัวว่ามีวัฒนธรรมแบบเงินตราเข้ามาในตำบลหนองบอนแดง ชาวบ้านรู้จักการค้าขาย การสร้างรายได้จากสินค้าเกษตร และเนื่องด้วยมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาได้สร้างสถานีอนามัย สถานศึกษา ชาวบ้านจึงส่งบุตรหลานเล่าเรียนมากขึ้นเพราะไม่อยากจะให้ลูกหลานลำบากจึงต้องผลิตเพื่อขายเป็นทุนการศึกษาและขยายกิจการต่อไป ในปัจจุบัน การทำการเกษตรของชาวหนองบอนแดงจะเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจ อ้อย มันสำปะหลัง และข้าว พืชผักสวนครัวต่าง ๆ เพื่อขาย ส่วนข้อค้นพบเกี่ยวกับเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของตำบลหนองบอนแดง แบ่งออกเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความทันสมัยเพราะมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตตามแบบดั้งเดิมในยุคสังคมเกษตรกรรมไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรมและแบบเมือง ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนระบบการผลิตจากการใช้แรงงานมนุษย์ไปสู่การใช้แรงงานจาก

เครื่องจักรกล และปัจจัยด้านการเมืองนโยบายของรัฐบาล การประกันราคาสินค้าเกษตร สถานีอนามัย สถานศึกษาในกำกับรัฐ และสหกรณ์เพื่อการเกษตร

อดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์ (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผู้นำตามธรรมชาติกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชนบท บ้านผาเจิบในจังหวัดลำพูน โดย การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่ทำให้บุคคลได้รับการยอมรับจากชุมชนให้เป็นผู้ตามธรรมชาติ และศึกษาถึงบทบาทของผู้นำตามธรรมชาติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษาและการเมืองของชุมชน วิธีการศึกษาใช้ การศึกษาจากเอกสารและการใช้ชีวิตอยู่ร่วมในชุมชนเป็นเวลานาน 6 เดือน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสนทนาพูดคุยและสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำตามธรรมชาติที่ศึกษามีทั้งผู้นำทางด้านเศรษฐกิจ ผู้นำทางด้านการจัดองค์กร และผู้นำทางด้านการเมืองในชุมชน ปัจจัยที่ทำให้ผู้นำตามธรรมชาติได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน มีทั้งปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ วิกฤตการณ์ของชุมชน ผู้นำที่เป็นทางการขาดภาวะความเป็นผู้นำ ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการในการสื่อสารกับสมาชิกในชุมชน

ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ นโยบายของรัฐบาล การยอมรับจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐและนักธุรกิจนอกชุมชน และลักษณะ บุคลิกภาพของตัวผู้นำตามธรรมชาติที่สามารถเข้าใจสภาพปัญหา ความต้องการของความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนและภายนอกชุมชนของตนเองได้เป็นอย่างดี และสามารถสื่อความคิดความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชนของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ สำหรับบทบาทของผู้นำตามธรรมชาติที่พบคือบทบาทเป็นผู้นำกลุ่ม บทบาทในการเป็นผู้ให้คำแนะนำและช่วยวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน รวมทั้งเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อขัดแย้งต่าง ๆ และบทบาทเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานนอกชุมชน ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้คือผู้วิจัยมีประเด็นที่ต้องการเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ประการแรก การกำหนดนโยบายไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตามควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในการเสนอแนวความคิดเห็นของสมาชิกที่เกี่ยวข้องในชุมชน นั้น ๆ ประการที่สอง เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ควรเข้าไปมีบทบาทกระตุ้นให้ชุมชนมีการตื่นตัวในการพัฒนาและเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสวงหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ประการที่สาม เจ้าหน้าที่ของรัฐควรเข้าไปศึกษาความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของชุมชนและไม่ละเลยกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ

นรรัตน์ชัย อิมสุทธิ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนอัมพวา และเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม ความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอัมพวา อันเป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนอัมพวาในอดีตเป็นศูนย์กลางการค้าขายทางเรือ และเป็นจุดพักระหว่างทาง ชุมชนอัมพวา

มีการตั้งถิ่นฐานตามแนวสองฝั่งคลอง ต่อมา มีการสร้างถนนในปีพ.ศ.2516 จึงเกิดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานริมถนน โดยภาพรวมชุมชนริมน้ำยังคงรักษาสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี วิถีชีวิตของชาวชุมชนอัมพวา มีความเรียบง่าย มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับแม่น้ำ ผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านบวก ได้แก่ เศรษฐกิจระดับชุมชนดีขึ้น เกิดการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว เกิดการพัฒนาอาชีพ การหมุนเวียนของเศรษฐกิจในชุมชน พืชผลทางการเกษตร สินค้าท้องถิ่นมีราคาดี ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจด้านลบ ได้แก่ การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง ราคาสินค้าแพงขึ้น ค่าครองชีพสูง ผลกระทบทางสังคมด้านบวก ได้แก่ การพัฒนาความเจริญต่าง ๆ สามารถสร้างงานสร้างอาชีพ และลดอัตราการอพยพประชากรไปหางานทำที่อื่น การสร้างความสามัคคีแก่ชุมชน การให้ความรู้แก่ชุมชน

ผลกระทบทางสังคมด้านลบ ได้แก่ การศึกษาไม่พบปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวในลักษณะที่รุนแรงมากนัก แต่สิ่งที่พบคือการโจรกรรมในชุมชน ความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน และความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ปัญหาความแออัด กำลังพลในการดูแล การจัดการด้านการจราจรไม่เพียงพอ ผลกระทบด้านความเป็นอยู่ด้านบวก ได้แก่ สุขภาพจิตที่ดีขึ้น การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวันทำงาน ทำงาน 3 วันหยุด 4 วัน ทำให้มีวันหยุดผ่อนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังเกิดความพยายามในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านความเป็นอยู่ด้านลบ ได้แก่ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายหายไป ความเอื้ออาทรน้อยลง ชาวบ้านได้รับความรำคาญจากเสียงต่าง ๆ การแย่งชิงเพื่อผลประโยชน์ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมด้านบวก ได้แก่ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมชุมชน ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาบ้านเรือนให้มีความสวยงาม สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมด้านลบ ได้แก่ มลพิษจากรถยนต์และเรือ ขยะ สิ่งปฏิกูลต่าง ๆ มากขึ้น สัตว์ต่าง ๆ ถูกรบกวนจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

วุฒิชัย ศรีประเสริฐกุล (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบของการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่มีต่อชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง พื้นที่ที่ถูกกัดเซาะ เครื่องมือที่ใช้คือระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคม วิถีชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน เครื่องมือที่ใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นนำผลการศึกษาที่ได้มาสรุปผลกระทบของการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่มีต่อชุมชน ผลจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่สรุปได้ดังนี้ การใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่ป่าชายเลน ได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และภายหลังจากการมีเขื่อนสลายกำลังคลื่นได้มีพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.6% สิ่งปลูกสร้างลดลงในทุกๆ ปี มากที่สุดในช่วงปี 2539 ถึง 2545 และพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่ถูกกัดเซาะเสียหายทั้งหมด 989 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 60.2% ของพื้นที่ชุมชนในปีพ.ศ. 2517

ส่วนผลสรุปของการศึกษาผลกระทบวิถีชีวิตเศรษฐกิจและสังคม ในส่วนด้านการประกอบอาชีพ ผู้ที่ยังอาศัยอยู่ในชุมชนบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ และผู้ที่ย้ายถิ่นฐานออกไปจากชุมชนส่วนใหญ่ต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพ ด้านการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยโดยส่วนใหญ่ย้ายที่อยู่อาศัย 3-4 ครั้งต่อหนึ่งครัวเรือน มากที่สุดคือ 11 ครั้ง ด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ผู้อยู่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ต้องเช่าที่ดินอยู่อาศัย ด้านการบริการสาธารณะได้รับผลกระทบคือโรงเรียน สถานีอนามัย และระบบไฟฟ้า ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นไม่ได้รับผลกระทบ และในเรื่องของความคงอยู่ของชุมชนในอนาคต ทุกครัวเรือนไม่มีแนวคิดที่จะย้ายออกจากชุมชน เพราะไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและไม่มีเงินทุนที่จะย้ายถิ่นฐาน และมีเหตุจำเป็น เช่น การสูญเสียที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน เนื่องจากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง

สุกัญญา ฉันทดิลก (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่องบางลี่: กรณีศึกษาการเปลี่ยนของชุมชนการค้าในลุ่มน้ำท่าจีน โดยงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการผูกขาดตำแหน่งทางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จังหวัดสุพรรณบุรี กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดบางลี่ อำเภอสองพี่น้อง ทั้งด้านโครงสร้างสังคม ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และวิถีชีวิตของประชาชน จากการศึกษาถึงการก่อตัวและพัฒนาการของการเมืองในชุมชนตลาดบางลี่ พบว่าการสร้างฐานคะแนนเสียงของ ส.ส. มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชน โดยระยะแรกในพื้นที่ได้อาศัยกลุ่มพ่อค้าและผู้ร่ำรวยไม่เป็นทางการในชุมชนบางคน ซึ่งเป็นหัวคะแนนของอดีต ส.ส. เป็นฐานในการสร้างคะแนนเสียงส่วนหนึ่งในชุมชน รวมทั้งยังอาศัยความสัมพันธ์ของพ่อค้าในชุมชนตลาดบางลี่ที่มีต่อคนนอกชุมชนในขณะนั้นเป็นพื้นฐานของการสร้างเครือข่ายทางการเมืองเชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่ง โดยลักษณะความสัมพันธ์จะพบในรูปของเจ้าหนี้-ลูกหนี้เงินกู้ ลูกค้าขาประจำ ตลอดจนการแต่งงานข้ามชุมชน ซึ่งเครือข่ายความสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาศัยโครงสร้างระบบอุปถัมภ์และโครงสร้างเครือญาติเป็นพื้นฐาน

ในระยะต่อมาจึงได้มีการสร้างเครือข่ายหัวคะแนนของตนเองขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยใช้กลุ่มนักการเมืองระดับท้องถิ่น ได้แก่ สมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) สมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) และกรรมการสุขาภิบาล รวมทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ถือเป็นกลุ่มหัวคะแนนหลักของ ส.ส. จังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากนี้ก็ยังมีปัจจัยเสริมที่ทำให้ ส.ส. จังหวัดสุพรรณบุรีสามารถครองตำแหน่งได้ต่อเนื่องกันเป็นเวลานานก็คือการจัดสร้างสาธารณูปโภคในพื้นที่ โดยเฉพาะถนนหนทางที่มีการวางโครงข่ายโยงใยทั่วทั้งในจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งถือว่าการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่สร้างความสะดวกสบายขึ้นในชีวิตประจำวันของชาวบ้านเป็นอย่างมาก รวมทั้งทำให้มีการพัฒนากระบวนการผลิตและการแลกเปลี่ยนที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ทว่าในขณะที่เดียวกันก็เป็นก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชน โดยเกิดกลุ่มคนใหม่ ๆ ที่มีฐานะการเงินมั่งคั่งเข้ามามีบทบาทสำคัญในชุมชนแทนคนกลุ่มเดิม ซึ่งในอดีตเคยได้รับการยอมรับนับถือเพราะมีนิสัยโอบอ้อมอารีมีน้ำใจและเป็นพี่ของชาวบ้านยาม

เดือตร้อน ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาโครงข่ายสาธารณูปโภคดังกล่าวยังสร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยจะพบว่าความสามารถในการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนลดลง และมีความต้องการบริโภคผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการจากภายนอกเพิ่มมากขึ้น

สาริณี มานะกิจ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่จังหวัดสกลนคร พ.ศ. 2427-2508 โดยการศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร ในช่วง พ.ศ. 2427-2508 และศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบต่อชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าว และศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่มีความเข้มแข็งและได้รับเลือกให้เป็นที่ตั้งของที่ทำการ อัครสังฆมณฑลใน พ.ศ. 2508 ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่เกิดจากการรวมตัวของชาวเวียดนามคาทอลิก และพวกทาสที่มิชชันนารีฝรั่งเศสได้ตัวมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนคือ การอพยพเข้ามาของชาวเวียดนามช่วงแรกของการก่อตั้งชุมชนและช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม กล่าวคือ การอพยพเข้ามาของชาวเวียดนามทำให้ชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ขยายตัว และมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ส่งผลต่อสถานภาพของนักบวชในชุมชนและทำให้ประชาชนบางส่วนเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธ ส่วนปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้ได้รับเลือกเป็นที่ตั้งที่ทำการของอัครสังฆมณฑลก็คือความมั่นคงของชุมชนในด้านศาสนา การศึกษาและเศรษฐกิจ

เรวัต แสงสุริยงค์ (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองบริเวณนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบังและมาบตาพุด โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาว่า 1) ความเป็นเมืองในเขตอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง มีความสัมพันธ์กับความเป็นอุตสาหกรรมของนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบังและมาบตาพุดหรือไม่ และ 2) ความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยองอย่างไร โดยวิเคราะห์จากข้อมูลที่เป็นสถิติของหน่วยงานราชการในพื้นที่และข้อมูลเชิงพื้นที่จากภาพถ่ายดาวเทียม ผลการศึกษาพบว่า 1) ความเป็นเมืองในเขตอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง มีการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในทิศทางเดียวกับความเป็นอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบังและมาบตาพุด 2) ความเป็นเมืองในเขตอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง มีการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในทิศทางเดียวกับการใช้ที่ดินด้านที่อยู่อาศัยที่ดินว่างเปล่าและน้ำ 3) ความเป็นเมืองในเขตอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง มีการเปลี่ยนแปลงเชิงลบในทิศทางตรงข้ามกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินด้านเกษตรกรรมและป่าไม้

ประวิทย์ โทหา (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเทศบาลตำบล อาจสามารถ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยนับตั้งแต่อดีตมีปัจจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในชุมชนเทศบาลตำบลอาจสามารถ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ส่งผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเป็นลำดับ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนเทศบาลตำบลอาจสามารถ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ระหว่างปี พ.ศ. 2440-2546 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วย ผู้รู้ หัวหน้าครอบครัว สมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยในชุมชนไม่น้อยกว่า 30 ปี เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายและนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเทศบาลตำบลอาจสามารถ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด มีการเปลี่ยนแปลงเป็น 3 ช่วงคือ

ช่วงแรก ปีพ.ศ. 2440-2503 นับตั้งแต่การตั้งอำเภออาจสามารถขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 อำเภออาจสามารถมีการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล กลุ่มข้าราชการ เช่น นายอำเภอ เข้ามาพัฒนาบ้านเมืองด้วยการตัดถนน สร้างสถานที่ราชการ ส่วนผู้คนดำรงชีพด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ เมื่อคนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำให้เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า คนท้องถิ่นพึ่งพาธรรมชาติน้อยลง มีการสร้างบ้านเรือนอยู่ริมถนนบริเวณใจกลางเมืองรอบๆ สถานที่ราชการ

ช่วงที่ 2 ปีพ.ศ. 2504-2519 เมื่อประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งให้ความสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด มีการสร้างถนนภายในหมู่บ้าน เชื่อมระหว่างหมู่บ้าน เชื่อมระหว่างอำเภอ และระหว่างอำเภอกับตัวจังหวัด ทำให้อำเภออาจสามารถเป็นเมืองเปิดมากขึ้น ปัจจัยทางสาธารณูปโภค ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงมาเป็นแบบสมัยนิยม

ช่วงที่ 3 ปีพ.ศ. 2520-2546 รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติอีกหลายฉบับ ได้จัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ บ้านเรือนรูปทรง วัสดุที่ใช้เปลี่ยนไป มีความหนาแน่น และขยายตัวไปตามถนนสายหลัก โดยเฉพาะถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัด มีสาธารณูปโภคให้บริการทั่วถึง ด้านเศรษฐกิจประกอบอาชีพเพื่อการค้า พึ่งพาธรรมชาติน้อยลง ให้ความสำคัญกับตลาดร้านค้ามากขึ้น ประกอบอาชีพรับจ้าง บริการ ค่าขายมากขึ้น ด้านสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติลดลง เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจบีบรัดให้ต้องทำงาน ไม่มีเวลาให้ครอบครัว ด้านวัฒนธรรม ยึดถือและปฏิบัติบางอย่างเท่านั้น

จากผลจากการศึกษาครั้งนี้ ทำให้เห็นแนวทางที่จะพัฒนาเทศบาลตำบลอาจสามารถ ในด้านการจัดบริการด้านสาธารณูปโภคให้เพียงพอกับการขยายตัว โดยเฉพาะการวางระบบการ

ระบายน้ำ การวางผังเมือง พร้อมทั้งแบ่งเขตการใช้ที่ดินให้เป็นเขตต่าง ๆ อย่างชัดเจน เหมาะสมกับชุมชนที่ขยายตัวในอนาคต

จันทิมา พุ่มละมัย (2558) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมบริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด ในพื้นที่ตำบลลาดขวาง อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของโรงงานอุตสาหกรรมบริษัทโตโยต้า และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมบริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด ในเขตพื้นที่ตำบลลาดขวาง อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมโตโยต้าเข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลลาดขวาง อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยมีผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลลาดขวางในทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการประกอบอาชีพแรงงานรับจ้างของคนในพื้นที่มีจำนวนมาก มีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในลักษณะลูกโซ่ ทำให้ธุรกิจด้านหอพัก/บ้านเช่าและอาชีพการค้าขายก็มีการขยายตัวตามมาด้วย ด้านการเมือง หน่วยงานการปกครองท้องถิ่นมีการยกระดับฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก จนมาถึงเทศบาลตำบลขนาดกลาง และชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้นำชุมชนขึ้นมาดูแลกันเอง 3 ชุมชนด้วยกัน คือ ชุมชนวัดหัวเนิน ชุมชนเคหะฉะเชิงเทรา และชุมชนบ้านเอื้ออาทร

ทางด้านสังคม พฤติกรรมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความห่างเหินกันมากขึ้น การเข้ามาของคนภายนอกทำให้คนในชุมชนเกิดความแปลกหน้าระหว่างกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นปัญหาทางด้านความแออัด ยาสเสพติด การลักขโมย จึงเป็นปัญหาที่คนในชุมชนรู้สึกกังวลอยู่ในปัจจุบัน ด้านสิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียวของชุมชนมีลดลงจากเดิมเป็นจำนวนมาก ซึ่งปัญหามลภาวะที่ทางชุมชนได้รับนั้นมีสาเหตุหลัก 3 ด้านด้วยกัน คือ มลภาวะทางอากาศ จากการจราจรที่หนาแน่น มลภาวะทางขยะ และน้ำเสียจากที่พักอาศัย และมลภาวะทางด้านกลิ่น เสียง และน้ำเสียที่มาจากโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ชุมชน ด้านวัฒนธรรม คนส่วนใหญ่ในชุมชนยังนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก แต่การเข้ามาของคนนอกพื้นที่ทำให้ชุมชนเกิดความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติและศาสนาในชุมชนมากขึ้น จะเป็นพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนมีความต้องการทางด้านความสะดวกสบายเป็นหลัก จึงนิยมที่จะซื้อสินค้าหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองเป็นส่วนใหญ่

ปิยนุช รัตนจารย์ (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชานากุ้ง ตำบลชานาบก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสภาพนิเวศของชุมชนชานาบก ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช การศึกษาแบ่งเป็น 4 ส่วน

คือ ตอนที่ 1 ประวัติและวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนขนานมาก่อนการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชน ตอนที่ 2 การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ตอนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตทางเศรษฐกิจ และตอนที่ 4 บทวิเคราะห์ของชุมชน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า ระบบการผลิตกุ้งกุลาดำของชุมชนขนานมากเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสภาพนิเวศน์ของชุมชน ในอดีตวิถีชีวิตของชุมชนขนานมากมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีสภาพความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย การผลิตของชุมชนสอดคล้องและสัมพันธ์กับระบบนิเวศน์ของชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการเกษตรหรือการประมงที่เน้นเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ต่อมาเมื่อภาครัฐการได้นำโครงการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ โดยเฉพาะการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำเข้ามาในชุมชน โดยผ่านกระบวนการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและกลุ่มผู้นำภายในชุมชน ทำให้ระบบการผลิตของชุมชนเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการบริโภคเป็นการผลิตเพื่อการค้า และนำเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการผลิต อันเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสภาพนิเวศน์

ผลจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของชุมชนทำให้ฐานทรัพยากรและสภาพนิเวศน์ท้องถิ่นถูกทำลายและเสื่อมโทรม วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นถูกดึงเข้าสู่ระบบตลาดอย่างต่อเนื่อง มีเงินตราหมุนเวียนในชุมชนมากขึ้น ในขณะที่วิถีชีวิตของคนในชุมชนถูกดึงเข้าสู่ระบบตลาดและความเป็นสังคมเมืองอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและรุนแรง แต่เนื่องจากระบบความสัมพันธ์ภายในที่เหนียวแน่นทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้

สุวณี ทรัพย์พิบูลย์ผล (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนปกากะญอ (กะเหรี่ยง) บ้านแม่กลางหลวงและบ้านอ่าวกาน้อย อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลังจกามีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้น และศึกษาถึงผลกระทบด้านบวกและด้านลบต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยงบ้านแม่กลางหลวงและบ้านอ่าวกาน้อย อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ เก็บรวบรวมข้อมูลได้จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่มย่อย และจากแบบสอบถาม จำนวน 75 ชุด ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่แล้วทำการวิเคราะห์และนำเสนอโดยการบรรยาย

จากการศึกษาพบว่าโครงสร้างหลักทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยง มิได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก แต่ได้ในการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน ชุมชนยังคงไว้ซึ่งระบบการผลิตแบบเลี้ยงตนเอง และคงความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มี

ความเอื้อเพื่อแบ่งปัน มีความสามัคคีช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ซึ่งแม้ว่าชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงการนับถือศาสนาไปแล้ว แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งระบบคุณค่าของการเคารพต่อธรรมชาติที่มีสิ่งเหนือธรรมชาติควบคุมอยู่การท่องเที่ยวในชุมชนได้นำมาซึ่งผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบในทางสังคมวัฒนธรรม แม้ในระยะต้นจะมองไม่เห็นเด่นชัดมากก็ตาม ในเชิงบวกได้สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชนเผ่าก่อให้เกิดการสร้างงาน ยกกระดับมาตรฐานการครองชีพ สนับสนุนการศึกษาและการหมุนเวียนเงินตราขึ้นในชุมชน ส่วนผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในเชิงบวกได้ช่วยยับยั้งการตัดไม้ทำลายป่า แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ส่งผลกระทบในเชิงลบเช่นกัน ก่อให้เกิดมลภาวะ เช่น ขยะมูลฝอย การรบกวนระบบนิเวศของป่าดิบเขาตอนบน และรบกวนความเป็นส่วนตัวหรืออิสระในการใช้พื้นที่ของชุมชนโดยส่วนรวมชุมชนสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เป็นกิจกรรมทางเลือกสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะธุรกิจชุมชนพร้อมๆ กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ชยกฤต เรือนคำ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุน พ.ศ. 2540-2553 โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกำเนิดและลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการบูรณะวัดร่องขุน รวมไปถึงวิเคราะห์ผลกระทบจากการบูรณะที่มีต่อวัดและชุมชนโดยรอบ เพื่อสรุปและเสนอผลกระทบตลอดจนข้อเสนอแนะที่เกิดจากการบูรณะวัดร่องขุน พ.ศ. 2540-2553 ด้วยการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างหรือแบบไม่เป็นทางการ ทำการสัมภาษณ์ในเชิงลึกและการสังเกต ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนของกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มฝ่ายปกครอง กลุ่มนักธุรกิจเอกชน และกลุ่มคณะกรรมการบริหารวัด รวม 4 กลุ่ม โดยทำการคัดเลือกในแต่ละกลุ่มแบ่งเป็น 2 กลุ่มละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน

ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุนตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2553 มีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบกิจการค้าขายสินค้า ภายในชุมชน ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดต่อประชาชนในชุมชนที่ก่อนหน้านี้ยึดอาชีพทางการเกษตรเป็นหลักเพียงอาชีพเดียวก็คือการมีรายได้จากการท่องเที่ยว เนื่องจากภายหลังจากการบูรณะวัดร่องขุนขึ้นมานั้น เกษตรกรสามารถจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อทำผลิตภัณฑ์สินค้าท้องถิ่นหรือสินค้าพื้นเมืองออกมาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นชุมชนเป็นอย่างมาก

การส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุนมีการบริหารจัดการอย่างมีระบบ แบ่งเป็นคณะกรรมการวัด คณะกรรมการบริหารวัด และคณะกรรมการจัดสร้าง ซึ่งมีการแบ่งภาระหน้าที่ออกอย่างชัดเจนจึงทำให้การจัดการของชุมชนท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ส่งผลถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ดีขึ้น

เช่น การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนรักถิ่นที่อยู่นั้นไม่คิดจะทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนเพราะคนในชุมชนพร้อมที่จะช่วยกันแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นที่สืบเนื่องจากการบูรณะวัดร่องขุน ตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2553 ได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมเป็นวัดท้องถิ่นชุมชนธรรมดาวัตหนึ่งที่มีเพียงคนในชุมชนท้องถิ่นเท่านั้นที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงจะเข้าวัด แต่ภายหลังอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ได้เป็นผู้จัดสร้างบูรณะวัดร่องขุนให้เกิดความน่าสนใจ มีเสน่ห์ทางการท่องเที่ยว แต่สิ่งสำคัญต่อทุกสิ่งที่ก่อสร้างนอกจากความสวยงามแล้วยังแฝงด้วยคติธรรมความเชื่ออันเป็นคำสอนตามทางของศาสนาพุทธ จึงทำให้เป็นศูนย์รวมพุทธศาสนิกชน ที่นอกเหนือจากคนท้องถิ่นแล้ว ยังหมายถึงพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศหรือชาวต่างชาติที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้มาเห็นและสัมผัส ซึ่งเปรียบเสมือนเพิ่มช่องทางการเรียนรู้ ประเพณีวัฒนธรรมและความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาพุทธศาสนาให้แก่สังคม

ธนวดี พลายโย (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่องอิทธิพลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของพื้นที่ศึกษา 2) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพล เด่นที่มีต่อการเติบโตของพื้นที่ศึกษา 3) วิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขของพื้นที่ศึกษา 4) เสนอแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ศึกษา โดยขั้นตอนในการศึกษาใช้วิธีการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่จากภาพถ่ายทางอากาศในแต่ละช่วงปี และใช้แบบสอบถามในการวิเคราะห์พฤติกรรมและความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้แก่ นักศึกษา บุคลากร ประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และผู้ประกอบการ เพื่อให้เห็นถึงการให้บริการของพื้นที่ชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลการศึกษาพบว่าพัฒนาการของชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น พื้นที่ที่มีการขยายตัวทางกายภาพตามการขยายการศึกษาและการขยายตัวของพื้นที่สิ่งปลูกสร้างของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรก ชุมชนกระจายตัวอยู่บริเวณตอนต้นของถนนสุเทพ โดยมีโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ตั้งอยู่ ซึ่งเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาอยู่ในพื้นที่ ช่วงที่สอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขยายการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ซึ่งได้จัดตั้งคณะทันตแพทยศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ และคณะพยาบาลศาสตร์ขึ้นมา โดยพื้นที่ตั้งของแต่ละคณะอยู่ถัดมาทางด้านตะวันตกของโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ส่งผลให้พื้นที่ชุมชนเกิดการขยายตัวออกมาอย่างช่วงกลางของถนนสุเทพ ทำให้เกิดที่พักอาศัยและร้านค้าเป็นจำนวนมากขึ้น และเริ่มมีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยอย่างกระจัดกระจายบริเวณปลายถนนสุเทพด้วยเช่นกัน ช่วงที่สาม เมื่อมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้

ขยายพื้นที่สิ่งปลูกสร้างของมหาวิทยาลัยมายังพื้นที่ส่วนหลังไปจนถึงถนนสุเทพ พื้นที่ชุมชนจึงได้ขยายออกมาทางตอนปลายของถนนสุเทพ เกิดเป็นบ้านพักอาศัยสำหรับนักศึกษาและบุคคลที่เข้ามาทำงานยังพื้นที่บริเวณนี้ จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดตลาดสด และการขยายเส้นทางคมนาคมของถนนสุเทพเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จากพัฒนาการของพื้นที่ทำให้เห็นถึงอิทธิพลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นอิทธิพลเด่นที่ทำให้พื้นที่ชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เกิดการเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลให้เกิดปัญหาทางด้านต่าง ๆ ตามมา ได้แก่ ปัญหาทางด้านกายภาพ ที่ส่งผลต่อนักศึกษาคือความไม่เพียงพอของระบบสาธารณูปโภค ส่วนปัญหาทางด้านสังคมคือเกิดแหล่งมั่วสุมของนักศึกษาบางกลุ่ม และปัญหาอาชญากรรม

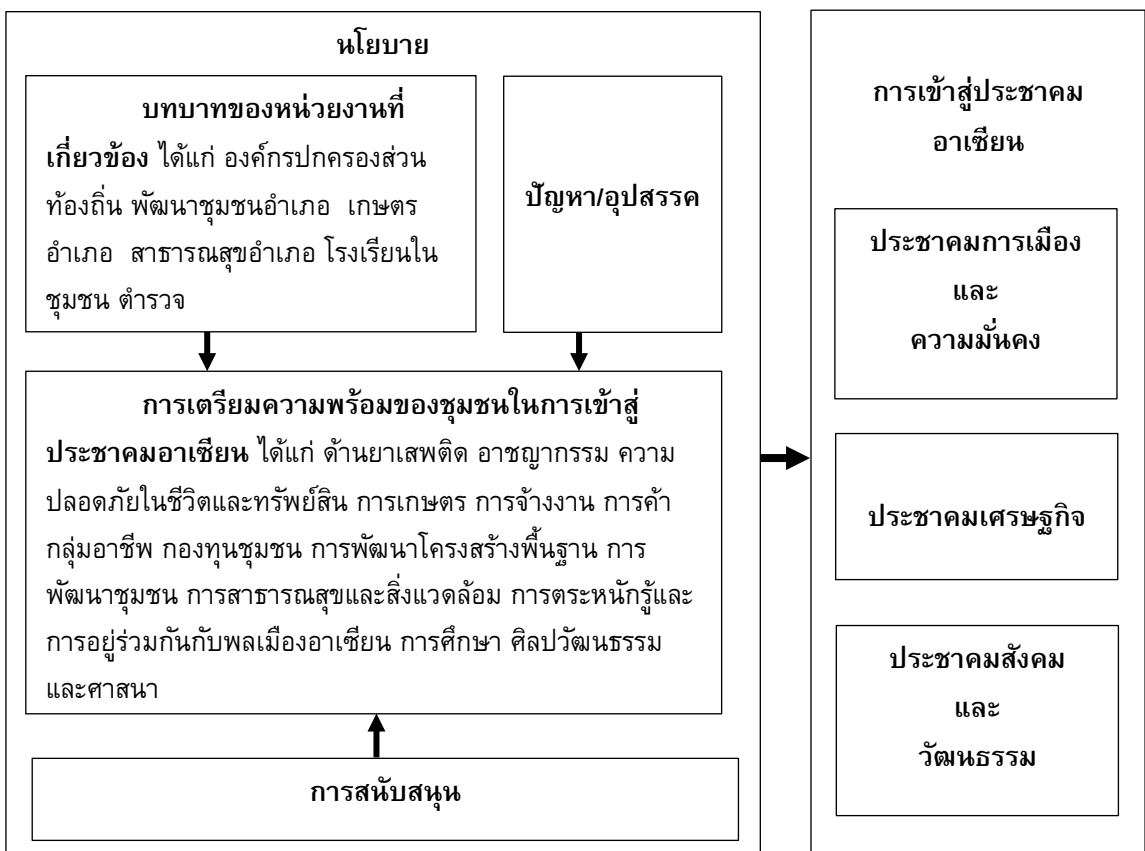
แนวทางในการพัฒนาชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มาจากการกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาให้เป็นชุมชนเมืองมหาวิทยาลัยที่พร้อมด้วยบริการครบครันและสมบูรณ์แบบ ทั้งด้านที่พักอาศัยและการบริการทางสังคม ที่สนับสนุนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของภาคเหนือ ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาทางด้านกายภาพ อันได้แก่ การจัดการพื้นที่โดยใช้มาตรการทางผังเมืองในการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของย่านการค้าและที่พักอาศัยให้เกิดขึ้นในแนวดิ่ง โดยมีการควบคุมความสูงของอาคาร การจัดการระบบคมนาคมขนส่ง โดยสนับสนุนให้เส้นทางในชุมชนมีทางเท้าและทางจักรยานสำหรับการสัญจรในชุมชน ส่วนเส้นทางหลักระหว่างชุมชน เน้นการใช้บริการขนส่งสาธารณะ เพื่อลดความคับคั่งและเพิ่มความปลอดภัยให้กับคนในชุมชน สำหรับการจัดระบบสาธารณูปโภคให้เป็นการใช้ระบบท่อรวม ซึ่งง่ายต่อการจัดการ แนวทางในการพัฒนาทางด้านสังคม โดยการส่งเสริมคนในชุมชนให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสมที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชนที่ให้บริการตอบสนองกับมหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นกระบวนการที่ค้นหาลึกเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในมุมมองของบริบททางสังคมวัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคง และเศรษฐกิจเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตลอดจนจนถึงปัญหาและอุปสรรค ดังนั้นศึกษาจึงดำเนินการวางแผนการวิจัยดังหัวข้อต่อไปนี้

3.1 แนวคิดนำในการศึกษา

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดนำในการศึกษา

ในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนชุมชนต้องมีการเปลี่ยนแปลงและการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านการเมืองและความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือในด้านการเมืองและความมั่นคง อาจเปลี่ยนแปลงในเชิงของประเด็นด้านยาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในด้านเศรษฐกิจ อาจเปลี่ยนแปลงในแง่ของการเกษตร การจ้างงาน การค้า กลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ในด้านสังคมและวัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงในมุมมองของในการพัฒนาชุมชน การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้และการอยู่ร่วมกันกับพลเมืองอาเซียน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และศาสนา ซึ่งอาจจะมีความปัญหาและอุปสรรค ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องมีบทบาทในการเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

3.2 วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษา 2 วิธี คือ

3.2.1 การศึกษาจากแหล่งข้อมูลของหน่วยงานต่าง ๆ และข้อมูลเอกสาร ได้แก่ สืบค้นจากเว็บไซต์ของหน่วยงาน รวบรวมและวิเคราะห์จากเอกสารวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 การสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informants) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์โดยใช้ประเด็นแนวทางการสัมภาษณ์ ทำการรวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็น ปัญหา/อุปสรรค ข้อเสนอแนะ จากประสบการณ์โดยตรงของผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในชุมชนเป้าหมาย

3.3 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

3.3.1 กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ชาวบ้านในชุมชน กลุ่ม องค์กร ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำในชุมชน ผู้แทนจากหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ระดับชุมชน โดยมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับ 3 เสาหลักอาเซียน ดังนี้

1) ด้านการเมืองและความมั่นคง ได้แก่ ผู้มีประสบการณ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ประสบกับ ยาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผู้มีประสบการณ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ประสบกับการเกษตร การจ้างงาน การค้า กลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้ผู้มีประสบการณ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ประสบกับ การพัฒนาชุมชน การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้และการอยู่ร่วมกันกับพลเมืองอาเซียน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และศาสนา

3.3.2 ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 15 คน คัดเลือกจากกลุ่มเป้าหมาย โดยเป็นข้าราชการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งปฏิบัติงานในระดับชุมชน จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 5 คน และชาวบ้านในชุมชน จำนวน 5 คน และต้องมีคุณสมบัติเพิ่มเติม ดังนี้

- 1) ต้องอาศัยอยู่ในชุมชนหรือปฏิบัติงานในระดับชุมชนมาแล้ว อย่างน้อย 1 ปี
- 2) เต็มใจให้ข้อมูลโดยข้อมูลที่เปิดเผยนั้นเป็นข้อมูลที่ไม่ว่านามของผู้ให้ข้อมูล
- 3) มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน
- 4) เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนทั่วไป
- 5) สามารถถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Study) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ดังนี้

3.4.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Study) ได้แก่ เอกสารวิชาการ หนังสือวิทยานิพนธ์และภาคินิพนธ์ บทความวิจัย บทความวิชาการ รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการงานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.4.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีการนัดหมายที่แน่นอน และใช้เทคนิคการสนทนา เช่น การสร้างความคุ้นเคยระหว่างกัน การใช้ภาษาถิ่น การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสร้างบรรยากาศในการสนทนาเพื่อไม่ให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกกดดัน พร้อมทั้งจะให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงไปตรงมา และขออนุญาตบันทึกเสียงสนทนาเพื่อป้องกันการผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นและเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ทั้งนี้ จะแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบก่อนล่วงหน้า และหากมีความจำเป็น ผู้ศึกษาจะใช้นามสมมติเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนตามแนวประเด็นคำถามและตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดประเด็นสัมภาษณ์หลัก ๆ (Interview Guide) สำหรับเป็นแนวทางในการสนทนาแบบเป็นกันเอง และไม่เป็นทางการ

3.5 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

3.5.1 ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่

- 1) เพศ
- 2) อายุปัจจุบัน
- 3) บ้านเกิด/ภูมิลำเนา
- 4) สถานภาพการสมรส
- 5) การศึกษาสูงสุด

3.5.2 ส่วนที่ 2 ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติภารกิจระดับชุมชน

- 1) ตำแหน่งปัจจุบัน
- 2) ระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ในภารกิจที่เกี่ยวข้องในระดับชุมชน
- 3) ภารกิจ/อำนาจหน้าที่
- 4) ลักษณะงานที่ปฏิบัติในชุมชน
- 5) การดำเนินงานที่ผ่านมา

3.5.3 ส่วนที่ 3 บริบทความเป็นมาของชุมชนก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยศึกษาสภาพการก่อเกิดของชุมชนที่ศึกษาโดยมุ่งประเด็นเพื่อทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่โดยทั่วไป เช่น ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม รูปแบบทางเศรษฐกิจ สภาพการเมืองการปกครอง เส้นทางการคมนาคม โครงสร้างพื้นฐาน และลักษณะประชากรศาสตร์ เป็นต้น

3.5.4 ส่วนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยศึกษาผ่านประเด็นซึ่งเป็น 3 เสาหลักของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ได้แก่

1) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ ลักษณะโครงสร้างพื้นฐาน และการร่วมมือทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง ได้แก่ ยาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นต้น

3) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การพัฒนาชุมชน การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้และการอยู่ร่วมกันกับพลเมืองอาเซียน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และศาสนา เป็นต้น

3.5.5 ส่วนที่ 5 การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชน โดยศึกษาผ่านประเด็นซึ่งเป็น 3 เสาหลักของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ได้แก่

1) ด้านการเมืองและความมั่นคง ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคการเกษตร การจ้างงาน การค้า กลุ่มอาชีพ กองทุนชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคด้านการพัฒนาชุมชน การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การตระหนักรู้และการอยู่ร่วมกันกับพลเมืองอาเซียน การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และศาสนา

3.6 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) กล่าวคือ ด้านแหล่งข้อมูลมีการพิจารณาจากเวลา สถานที่ และบุคคล โดยทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Reliability) ด้วยวิธีการ สถานที่ และช่วงเวลาที่แตกต่างกัน การตรวจสอบข้อมูลจะดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากอาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มารวบรวมและวิเคราะห์ตีความ แล้วนำมาจำแนกเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นจึงวิเคราะห์ตามหลักตรรกะ (Logic) เทียบเคียงแนวคิดในการศึกษา อธิบายความเชื่อมโยงของข้อมูล เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในความสัมพันธ์ของบริบทของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงภาวะชาคมอาเซียนตามสามเสาหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคง เป็นต้น จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเขียนเชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพประกอบคำบรรยายเพื่อให้ผลงานเขียนมีความชัดเจน ลุ่มลึก สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษามากขึ้น

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น” สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นกระบวนการที่ค้นหาลึกเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในมุมมองของบริบททางสังคมวัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคง และเศรษฐกิจเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตลอดจนจนถึงปัญหาและอุปสรรค ดังผลการศึกษาก็สามารถนำเสนอโดยเริ่มจากบริบททั่วไปของพื้นที่เป้าหมาย ตามด้วยบริบทความเป็นมาของชุมชนเชิงลึก การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายใต้เงื่อนไขการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และการเตรียมความพร้อมของชุมชนเช่นเดียวกัน ซึ่งสาระสำคัญดังหัวข้อย่อยต่อไปนี้

4.1 บริบทของพื้นที่ศึกษา

ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารทั้งจากเว็บไซต์ออนไลน์ และเอกสารแบบบันทึกลายลักษณ์อักษรเพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบททั่วไปของพื้นที่ศึกษาโดยมีสาระสำคัญดังหัวข้อย่อยต่อไปนี้

4.1.1 ประวัติหมู่บ้านท่าแก หมู่ 6

บ้านท่าแกเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2445 มีกลุ่มคนประมาณ 5 ครัวเรือน ย้ายมาจากจังหวัดอุบลราชธานีโดยหนีความแห้งแล้งมาพบพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งบ้านหนองแก ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มซึ่งเหมาะแก่การทำนา ทำสวน จึงได้เลือกที่แห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยและทำมาหากิน สาเหตุที่ได้ชื่อว่าบ้านท่าแกเนื่องจากที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ติดกับลำน้ำพอง ซึ่งมีป่าสะแกขึ้นอยู่มากมายตามริมน้ำพอง ราษฎรของหมู่บ้านใช้ไม้สะแกมาเป็นฟืน เผาถ่านและใช้ประโยชน์อื่นๆ มีทางลงไปลำน้ำพองที่สะดวก ราษฎรนำวัว ควายลงกินน้ำ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าท่าแก ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านจึงนำเอาคำว่าป่าสะแกรวมกับคำว่าท่าน้ำ เป็น ท่าแก และเรียกหมู่บ้านนี้ว่าท่าแกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังมีวัดในหมู่บ้านชื่อ วัดสมโสมนาราม มีพระภิกษุ 4 รูป และมีผู้นำหมู่บ้านตามลำดับ ดังนี้

1. นายคำ แสงจันทร์
2. นายเหมือน ตันโนนเรือง
3. นายสวอง เฟ็งจันทร์
4. นายโถน ปานิคม
5. นายสุดใจ กองแก้ว
6. นายบุญเลิศ ชัยรักษ์
7. นายสมาน เมืองทา
8. นายเจริญ พิมโยยาง (ปัจจุบัน)

4.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

มีพื้นที่ 520 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย 38 ไร่ ที่ทำกิน 372 ไร่ ที่สาธารณะ 80 ไร่ แบ่งเป็น ที่วัด 4 ไร่ แหล่งน้ำ 10 ไร่ และอื่นๆ 66 ไร่ โดยภาพรวมลักษณะภูมิประเทศ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำนา ปี นาปรัง

4.1.3 อาณาเขตติดต่อ

1. ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านห้วยชัน ตำบลศิลา
2. ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านยางหย่อง ตำบลโคกสี
3. ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านท่าฉาง ตำบลหนองตุม
4. ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านบึงอีเฒ่า ตำบลศิลา

หมู่บ้านตั้งอยู่ห่างที่ว่าการอำเภอ 15 กิโลเมตร มีไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน มีประปาครบทุกครัวเรือน ร้านค้า 3 แห่ง ร้านอาหาร 2 แห่ง ร้านซ่อม 1 แห่ง และเสียงตามสาย 1 จุด

4.1.4 ภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศของบ้านท่าแก หมู่ที่ 6 ลักษณะเป็นพื้นที่เนินสูงและที่ลุ่มอยู่ในเขตชลประทานภูมิอากาศโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับลมมรสุมที่พัดผ่านประจำปีลักษณะอากาศจัดอยู่ในประเภทอากาศแบบเมืองร้อน มีฝนตกสลับกับช่วงแล้ง สามารถจัดแบ่งได้ 3 ฤดู

1. ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์
2. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม-พฤษภาคม
3. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน-ตุลาคม

4.1.5 การคมนาคม

บ้านท่าแก หมู่ที่ 6 มีเส้นทางการคมนาคมเข้าสู่ตัวอำเภอเมืองขอนแก่นได้ 1 เส้นทาง เป็นถนนลาดยางตลอดสาย ซึ่งสามารถใช้ในการคมนาคมได้สะดวกทุกฤดู ถนนคอนกรีต 1 เส้น ระยะทาง 3,000 เมตร ห่างจากอำเภอ 10 กิโลเมตร ห่างจากเทศบาลเมืองศิลา 8 กิโลเมตร

4.1.6 ประชากร

บ้านท่าแก หมู่ที่ 6 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 71 หลังคาเรือน ประชากร 231 คน แยก เป็นชาย 109 คน หญิง 122 คน

4.1.7 ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. ผู้ใหญ่บ้าน	นายเจริญ	พิมพ์โยียง
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายเฉลิมยศ	คำชา
3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	นายบุญมี	ศรีนวลหล้า
4. สมาชิก ทต./อบต.	นายเฉลิมยศ	คำชา
5. สมาชิก ทต./อบต.	นายพิเดช	ลาปุย
6. รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน		
6.1 นายเจริญ	พิมพ์โยียง	
6.2 นายคำไสย	ศรีวิชา	
6.3 นายมนตรี	คุณสิงห์	
6.4 นายเฉลิมยศ	คำชา	
6.5 นายพิเดช	ลาปุย	
6.6 นายวีระ	ศรีนวลหล้า	
6.7 นายหนูพันธ์	พิมพ์ลี	
6.8 นายบุญมี	ศรีนวลหล้า	
6.9 นายธีรพงษ์	สุนทองห้าว	
6.10 นายสุพล	กองแก้ว	
6.11 นายหนูจิ้น	จันมะโฮง	
6.12 นายเฉลิม	พานใต้	
7. รายชื่อคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.)		
7.1 นางชัยญา	พิมพ์โยียง	
7.2 นางบุญสวย	เมืองทา	
7.3 นางหนูทวน	แสนวันสี	

7.4	นางวรรณภา	ประจวบกลาง
7.5	นางจิราภรณ์	จันทหาร
7.6	นางดวงเดือน	ตันโนนเชียง
7.7	นางสมหมาย	ศรีนวลหล้า
7.8	นางสมหวัง	ศรีนวลหล้า
7.9	นางนภา	พานใต้
7.10	นางลำภัย	ดาวเรือง
7.11	นางสุพรรณ	สมอุ้นใจ
8. รายชื่อ อสม.
8.1	นางมณีรัตน์	คำชา
8.2	นางสำเนียง	สมณะ
8.3	นางนุช	คำข้าว
8.4	นางประภาวดี	ศิริโสม
8.5	นางเงิน	อ่างศิลา
9. รายชื่อ อปพร.
9.1	นายบุญมี	ศรีนวลหล้า
9.2	นายคำไสย	ศรีวิชา
9.3	นายมนตรี	คุณสิงห์
9.4	นายไพรินทร์	ไม้ศรี
9.5	นายแดง	เมืองสนธิ์

4.1.8 ข้อมูลกลุ่มและองค์กร

1. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัจจุบันมีเงินทุน 1,270,000 บาท สมาชิก 109 คน โดยมีประธาน ชื่อ นายสมาน เมืองทา
2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปัจจุบันมีเงินทุน 250,000 บาท โดยมีประธาน ชื่อ นายวีระ ศรีนวลหล้า
3. กองทุนพัฒนาสตรี ปัจจุบันมีเงินทุน 80,000 บาท สมาชิก 82 คน โดยมีประธาน ชื่อ นางชัชญา พิมโยยาง
4. กองทุนผู้สูงอายุ ปัจจุบันมีเงินทุน 20,000 บาท สมาชิก 36 คน โดยมีประธาน ชื่อ นายสมาน เมืองทา
5. กองทุนฌาปนกิจ ปัจจุบันมีเงินทุน 6,800 บาท สมาชิก 68 คน โดยมีประธาน ชื่อ นายเจริญ พิมโยยาง

4.1.9 ประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวบ้านท่าแก หมู่ที่ 6 ยึดถือการทำบุญตามประเพณีฮีต 12 ครอง 14 ในการดำเนินชีวิตเหมือนประชาชนในภาคอีสานทั่วไปและประเพณีที่สำคัญของคนในหมู่บ้านก็คือ ประเพณีวันสงกรานต์ ซึ่งจะจัดระหว่างวันที่ 14-16 เมษายนของทุกปี โดยในวันที่ 14 เมษายน จะมีการทำบุญรวมญาติเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว วันที่ 15 เมษายน จะมีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ และนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล ส่วนวันที่ 16 เมษายน จะมีการก่อพระทราย เป็นประเพณีโบราณที่ปฏิบัติตามกันมา โดยมีความเชื่อกันว่าเวลาที่ชาวบ้านมาเหยียบวัด แล้วเดินออกไปนอกวัดจะมีเศษดินติดออกไป จะมีบาปติดตัว จึงต้องเอาดินมาคืนวัด จะได้ไม่มีบาปติดตัวไป โดยจะมีการขนทรายเข้าวัดมาป้อนเป็นรูปแบบต่าง ๆ และมีแต่ละคุ้มทำมาเพื่อประกวดแข่งขันกัน

ชาวบ้านท่าแก หมู่ที่ 5 มีศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้า การจักสาน การทำนา การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และการทำพิธีอื่น ๆ ในงานบุญฮีต 12 ครอง 14 เพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจ และเป็นสิริมงคล ให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความสุข ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ เช่น การทำบุญรวมญาติ

4.1.10 ประชากรและครัวเรือน

ประชากรและครัวเรือนในหมู่บ้านท่าแก จำนวนครัวเรือน 71 ครัวเรือน จำแนกเป็นชายจำนวน 109 คน หญิง จำนวน 122 คน รวม 231 คน

ตารางที่ 4.1 จำนวนประชากรจำแนกตามเพศ

ช่วงอายุประชากร	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม (คน)
1 เดือน ถึง 5 เดือน	0	0	0
6 เดือน ถึง 1 ปี	1	1	2
1 ปี 1 เดือน – 2 ปี	3	1	4
3 ปี – 5 ปี	4	1	5
6 ปี – 12 ปี	10	19	29
13 ปี – 14 ปี	2	5	7
15 ปี – 18 ปี	7	3	10
19 ปี – 25 ปี	15	15	30
26 ปี – 34 ปี	10	11	21

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ช่วงอายุประชากร	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม (คน)
35 ปี – 49 ปี	33	36	69
50 ปี – 59 ปี	8	11	19
60 ปี ขึ้นไป	16	19	35
รวมทั้งหมด	109	122	231

4.1.11 สาธารณูปโภคและการคมนาคม

บ้านท่าแก หมู่ที่ 6 ระยะทางห่างจากอำเภอเมือง 10 กิโลเมตร ห่างจากเทศบาลตำบล 8 กิโลเมตร ห่างจากสถานีอนามัยตำบลหนองตุม 7 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวกมีรถโดยสารออกทุก 40 นาที ตั้งแต่ 6 โมงเช้าถึง 1 ทุ่ม

4.2 ความเป็นมาของชุมชนก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 15 รายจำแนกออกเป็น ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนมายาวนาน เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เป็นอย่างดีทั้งประสบการณ์จากการอาศัยอยู่ในชุมชนมายาวนาน และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีพลวัต ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้จำแนกผลการวิเคราะห์ความเป็นมาของชุมชนก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนตามผู้ให้ข้อมูลดังต่อไปนี้

ชุมชนแห่งนี้แต่เดิมเป็นพื้นที่รายล้อมไปด้วยป่าไม้ลักษณะคล้ายป่าดิบแล้ง มีต้นไม้ทั้งไม้เตี้ย ไม้ยืนต้นสลัดกันไป มีแหล่งน้ำไหลผ่านชุมชน คนในชุมชนแทบทุกครัวเรือนประกอบอาชีพเกษตรกรรมการปลูกข้าว และทำการประมงน้ำจืดแต่ไม่ใหญ่มากนัก ชุมชนแห่งนี้แต่เดิมมีจำนวนครัวเรือนไม่มากนักประมาณ 50-60 ครัวเรือนเท่านั้น ถนนการสัญจรเป็นถนนดินแดงลูกรังสำหรับรถเล็กเท่านั้น เมื่อก่อนยังไม่มีการทำมาค้าขายกันเพราะว่าแต่ละครัวเรือนยังไม่มีระบบการแลกเปลี่ยนที่เข้มข้นเท่าใดนัก อีกทั้งสภาพการบริโภคยังเป็นการบริโภคภายในครัวเรือน สำหรับพืชที่ปลูกเพื่อการบริโภคในพื้นที่แถบนี้แต่เดิมเป็นพืชที่ทนภัยแล้ง อย่างเช่น ผักสะเดา ผักเม็ก ผักกะแยง ผักกระโดน ผักอีหีน เป็นต้น บ้างก็มีไปจับสัตว์มาทำอาหารด้วย เช่น กบ เขียด ปลาเล็กปลาน้อย เป็นต้น โดยมีจะนำมาทำเป็นเมนูที่ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า “ป่น” เมื่อพูดถึงสภาพการกินอยู่ของคนแถบนี้จึงย้อนกลับไปพูดถึงสภาพทางธรรมชาติของพื้นที่แห่งนี้พร้อมกับชมสภาพพื้นที่ทางธรรมชาติของชุมชนด้วย

สมัยก่อนเมื่อนานมาแล้วบริเวณนี้เป็นที่ดินว่างเปล่าต้นไม้ขึ้นรกทึบเต็มไปหมด มีทั้งไม้ต้นสูง ไม้ต้นเตี้ย จนกระทั่งมีผู้คนจากบริเวณรอบๆ จากจังหวัดใกล้เคียงบ้าง จากประเทศเพื่อนบ้านเช่นลาวย้ายเข้ามาอยู่ที่นี่เพราะไม่มีคนอาศัยอยู่ สมัยนั้นยังไม่มีไฟฟ้าใช้แม้แต่เทียนก็ไม่มีเพราะว่าหาซื้อที่ไหนไม่ได้ บางบ้านที่มีฐานะค่อนข้างดีจะมีตะเกียงน้ำมันพอจุดให้แสงสว่างในเวลากลางคืน ด้วยเหตุที่ว่าพื้นที่แห่งนี้ว่างเปล่าและค่อนข้างอุดมสมบูรณ์เพราะมีแหล่งน้ำอยู่ใกล้ชุมชน ผู้คนจึงมาอาศัยอยู่บริเวณนี้กันค่อนข้างหนาแน่น แต่ว่าบ้านหลายหลังก็ไม่ได้ตั้งติดริมน้ำไปเสียทั้งหมด เพราะกลัวน้ำท่วม แต่อย่างไรก็ดีที่นี่ไม่เคยมีเหตุการณ์เรื่องน้ำท่วมจนกระทั่งคนหลายแหล่งต่างรู้ว่าที่ดินตรงนี้น่าจะเหมาะก็เลยเข้ามาตั้งบ้านเรือนกันมากขึ้น คนที่มาตั้งบ้านเรือนก็เป็นพวกญาติพี่น้องของคนกลุ่มเดิมที่มาตั้งเพราะว่าได้ยินคำบอกเล่ากันปากต่อปาก คนในชุมชนจึงเป็นที่รู้จักกันแทบทุกหลังคาเรือน

ด้วยเหตุผลที่ว่าเมื่อก่อนเป็นป่ารกยังไม่มียานพาหนะหรือคนอาศัยอยู่มากนักต่อมามีคนหลายแหล่งเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากละแวกใกล้เคียง สมัยนั้นบ้านเรือนที่สร้างเป็นกระท่อมธรรมดาทำด้วยเพิงที่ทำจากหญ้าคาจากสามารถกันลมกันฝนได้ในระดับหนึ่ง คนส่วนใหญ่จะเข้าไปตัดไม้ในป่าซึ่งเป็นป่าอยู่บริเวณใกล้กับที่ตั้งของชุมชน เป็นป่าไม้สักแต่ว่าปัจจุบันพบไม่มาก เช่นอดีต มีแค่ไม้ยืนต้นทั่วไป ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 ป่าไม้ที่ถูกนำมาสร้างบ้านเรือนของชุมชนในอดีต

หลังจากที่บ้านเรือนที่มีจำนวนมากขึ้นก็นำมาสู่เรื่องการประกอบอาชีพของคนในชุมชน บริเวณชุมชนแห่งนี้มีพื้นที่โล่งเตียนค่อนข้างมากส่วนใหญ่พื้นที่โล่งและราบเรียบ การประกอบอาชีพก็เห็นว่าหนีไม่พ้นการปลูกข้าว หรือการทำปศุสัตว์ อย่างไรก็ตามป่าแต่เดิมที่โล่งเตียน

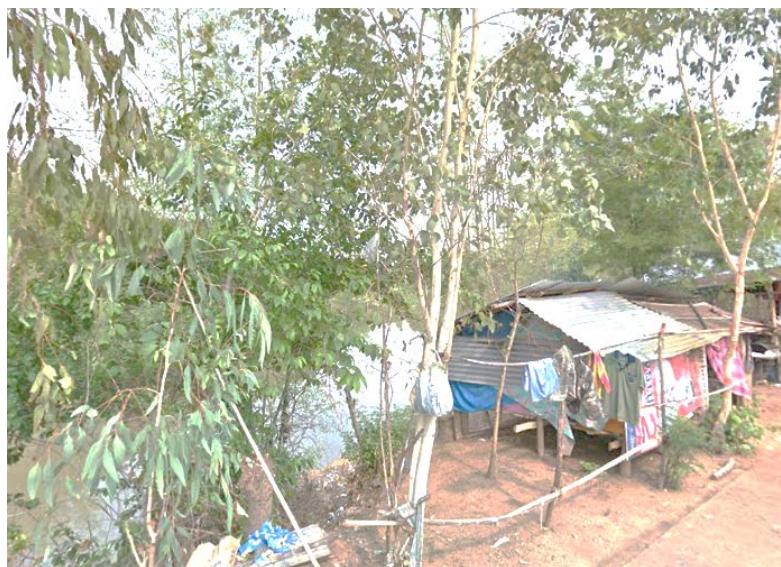
ต่อมาก็ถูกแผ้วถางเอาวัชพืชออก หรือพวงหรีดรกร้างออกแล้วและบุกเบิกเสียใหม่ให้กลายเป็นที่ดินเพื่อปลูกข้าว สำหรับข้าวที่เอามาปลูกต้องไปซื้อมาจากตัวอำเภอ หรือตัวจังหวัด ข้าวจะถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกจำใช้ทำนาและส่วนที่สองจะเก็บเป็นหัวเชื้อไว้ปลูกในปีถัดไป สมัยก่อนปลูกได้แค่ช่วงหน้าฝนเท่านั้น ปีหนึ่งปลูกได้แค่ครั้งเดียว เพราะยังไม่มีระบบการชลประทานที่ดีนัก ส่วนใหญ่บ้านที่ทำการปลูกข้าวก็จะเลี้ยงสัตว์จำพวกวัวและควาย นอกจากจะเลี้ยงไว้เพื่อใช้งานปลูกข้าวก็เลี้ยงไว้ขายด้วยเช่น โดยส่วนมากจะเลี้ยงควายมากกว่าวัวเนื่องจากควายเป็นสัตว์ที่เหมาะสมกับการทำนามากกว่า ส่วนวัวจะเลี้ยงไว้ขายเพราะทำงานได้ไม่ดีเหมือนควายและขายได้ราคาเพราะเหมาะสำหรับการปรุงอาหารมากกว่า

สำหรับการมุงหลังคาแทบทุกหลังคาเรือนจะใช้เพิงที่ทำขึ้นจากหญ้าคากันแดดกันฝนได้เป็นอย่างดี แหล่งที่ตั้งบ้านเดิมจะตั้งกระจุกตัวกันไม่กระจัดกระจายเนื่องจากสมัยนั้นที่นี้ยังเป็นป่าไม่อาจเพราะกลัวอันตรายจากสัตว์ป่าลงมาทำร้ายในตอนกลางคืน และนอกจากนี้ความเชื่อเรื่องผีเรื่องสางสมัยนั้นก็พบว่ามีมาก หรือไม่ก็กลัวขโมยต่างถิ่นมาขึ้นบ้านก็ได้ บ้านที่กระจุกตัวกันหลายหลังคาเรือนทำให้ไปมาหาสู่กันง่ายมาก แต่ว่าบ้านแทบทุกหลังมีรั้วล้อมรอบบ้านกันหมดรั้วบ้านจะถูกสร้างด้วยไม้ไผ่ที่ล้อมขึ้นอย่างง่าย ๆ เพื่อแสดงอาณาเขตของตนเองและป้องกันสัตว์ใหญ่เข้ามาทำร้ายต่อตนเองและทรัพย์สิน ต่อมาหลังคาที่มุงด้วยหญ้าคา ก็เปลี่ยนเป็นสังกะสี บางบ้านก็ใช้เป็นแผ่นดิน คุณสมบัติก็จะแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ สังกะสีมีราคาถูกแต่ว่ากันความร้อนและความหนาวได้ไม่ดีและใช้ไปได้สักพักก็จะผุกร่อนไปตามกาลเวลา ส่วนบ้านที่มุงด้วยแผ่นดินจะทนความร้อนและความหนาวได้ดีกว่าอีกทั้งยังมีคุณสมบัติคงทน บ้านแทบทุกหลังจะปลูกด้วยไม้ที่หาได้ในป่าบริเวณใกล้กับชุมชน ส่วนอาชีพที่ทำกันเป็นส่วนใหญ่ในสมัยนั้นคือ การทำนา และก็มีอาชีพเสริมบ้างเช่น การทอผ้า หากแต่ไม่มากเท่าใดนัก ดังภาพที่ 4.2

ภาพที่ 4.2 พื้นที่ทำนาและประปาของหมู่บ้าน

นอกจากบ้านเรือนซึ่งเป็นสิ่งปลูกสร้างที่ครอบคลุมพื้นที่จำนวนหนึ่งของชุมชนและยังมีพื้นที่ทุ่งนาซึ่งกว้างสุดลูกหูลูกตาเช่นเดียวกัน ซึ่งพบเห็นได้บริเวณหน้าหมู่บ้าน เมื่อก่อนคนในแถบนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างดำนา โดยได้ค่าจ้างดำนาวันละ 8 บาท การดำนาในสมัยนั้นก็มีลักษณะคล้ายกับพื้นที่อื่น ๆ ทั่วไป กล่าวคือ เมื่อถึงฤดูทำนาชาวบ้านจะเป็นที่ทราบกันดีทุกครัวเรือน จากการพูดคุยกันระหว่างกลุ่มผู้ที่ทำนาส่วนใหญ่เป็นคนที่รู้จักในเครือญาติ ประมาณ 6-10 คน โดยมักสนทนาถึงเรื่องเกี่ยวกับการไปดำนาที่บ้านใครก่อนเป็นหลังแรก และจะเวียนช่วยกันไปเรื่อยจนครบสมาชิก บ้างก็แบ่งข้าวแจกจ่ายให้แก่สมาชิกที่ไปช่วยกันทำนาก็มี คนที่ทำนาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย และผู้หญิงจะเข้ามาช่วยเสริมบ้างแต่จะช่วยเหลือลักษณะของการหาข้าวหาปลาให้ผู้ชาย เพราะผู้หญิงมีหน้าที่หลักคือ ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย เลี้ยงลูก เป็นต้น สิ่งที่ผู้หญิงทำมักเป็นกิจกรรมที่จะต้องอยู่ติดกับบ้าน การดำนาในสมัยนั้นยังคงเป็นการดำนาเฉพานาปีเท่านั้นเพราะระบบการชลประทานยังไม่ได้ดีเท่าไรนัก แม้ว่าหมู่บ้านจะอยู่ติดกับแม่น้ำ แต่เราก็ยังไม่มีการสร้างการชลลอกคลองชลประทานเข้ามายังตัวหมู่บ้าน ดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 แม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านและบ้านเรือนในชุมชน

นอกจากการรับจ้างดำนาเกี่ยวข้าวแล้วพื้นที่บริเวณนี้ยังเต็มไปด้วยแหล่งของโปรตีน เช่น ปลาหมอ เป็นต้น หลังจากที่มีการดำนาเสร็จกิจกรรมหลังจากนั้นของเกษตรกรแถบนี้คือ การจับปลาเพื่อมักจะถูกนำมาปรุงอาหารในครัวเรือน โดยนำปลามาคลุกเคล้ากับเกลือทอดน้ำปลารสชาติเป็นที่ถูกปาก บ้างก็มีการถนอมอาหารโดยนำปลาไปตากแห้ง หรือปรุงเมนูอย่างอื่น เช่น แกงส้ม เป็นต้นเมื่อก่อนนั้นหากเหลือก็จะขายให้เพื่อนบ้านในราคา 5-10 บาทแล้วแต่ขนาดของปลา ปัจจุบันราคาประมาณ 25-30 บาทต่อหนึ่งตัว นอกจากนี้แล้วยังใช้ปลา

กระตี่ และพลาสติกมาปรุงอาหารและถนอมอาหารด้วยเช่นเดียวกัน ชีวิตในวัยเด็กของคนตาม ประสาบ้านทุ่งมักไปวิ่งเล่นตามคันนา ไม่ใส่รองเท้า ได้เงินไปโรงเรียนวันหนึ่งครั้งสลึงบ้างก็ 50 สตางค์ แต่สมัยนี้เปลี่ยนไปหมดแล้ว วันใดที่จับปลาไม่ได้ก็จะใช้วิธีเก็บผักริมรั้ว หรือบ้านที่อยู่ติดกัน หากต้องการซื้อของใช้ที่จำเป็นโดยเฉพาะสิ่งๆ ที่ช่วยให้แสงสว่างยามกลางคืน เช่น ตะเกียงน้ำมัน เทียน มักจะขับจักรยานไปซื้อที่ร้านลุงเต็บ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ร้านลุงเต็บ เปรียบเสมือนร้านขายของชำที่มีทุกอย่าง

หากต้องการซื้อของคาวหวาน เช่น เนื้อหมู เนื้อไก่ เป็นต้น ก็จะเดินไปที่ตลาดกลาง หมู่บ้าน บ้างก็ใช้รถซาเล้งสามารถขับไปไกลถึงตัวอำเภอหรือตัวจังหวัด แต่อย่างไรก็ตามการเดินทางจากหมู่บ้านไปยังพื้นที่อื่นในสมัยนั้นยังคงลำบากเพราะถนนยังคงเป็นทางลูกรังหรือดินแดง หากเปรียบได้ก็เหมือนหมู่บ้านเป็นเหมือนบ้านนอกเพราะสภาพที่ห่างไกลจากตัวเมืองมาก ในช่วงเวลางานเทศกาลมักมีหนังกลางแปลงมาฉายคนส่วนใหญ่ที่ต้องการดูหนังก็จะนั่งรถซาเล้งไปดูบริเวณหน้าอำเภอ นอกจากนี้ยังมีหมอลำที่บรรเลงแบบวงดนตรีชาวบ้านคนจะ คึกคักมาก

“---ยังจำได้ว่าสมัยนั้นกลางทุ่งนาหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวแล้วเสร็จ พวกกลุ่มหนุ่มสาวรุ่นพี่จะมีการเดินรำวงชาวบ้าน ขว้างลูกบอล เล่นแบะโป้งกลางคืน ลักษณะคล้ายคลึงกับงานวัด โดยมีหมอลำเป็นสื่อกลางของการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวจากบทเพลงที่พูดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ต่างเพศ พื้นที่บริเวณหลังบ้านของตนก่อนนี้เคยเป็นทุ่งนาไม่มีถนนอย่างที่เห็นทุกวันนี้---” (มะลิวัลย์, นามสมมติ)

จากนั้นมาไม่นาน ประมาณ พ.ศ. 2530 ทางกรมชลประทานหลวงชนบทได้เข้ามาสร้างถนนตัดผ่าน พร้อมกับเจ้าหน้าที่จากกรมชลประทานเข้ามาจัดสร้างคลองชลประทานเพื่อหาน้ำสำหรับไว้ใช้เพาะปลูกเพื่อการเกษตร แต่เดิมรุ่นพ่อรุ่นแม่เป็นคนจากลาวย้ายมาเมื่อคราวเวียงจันทน์แตก (พ.ศ. 2417 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) บ้านในสมัยก่อนทุกหลังคาเรือนใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าด ตะเกียงกระป๋อง ตะเกียงรั้ว แขนวไว้กลางบ้าน ไม่มีไฟฟ้าใช้ โทรทัศน์ไม่มีฟิ่งข่าวจากวิทยุโดยใช้ถ่าน นอกจากนี้ยังพบว่า มีระบบน้ำประปาเมื่อก่อนจะใช้วิธีการกรองด้วยภูมิปัญญาหมู่บ้าน โดยจะใช้โอ่งขนาดพอประมาณและจะสร้างชั้นกรองขึ้นมา โดยจะประกอบด้วย ทราย ถ่าน กรวด หิน เป็นต้น ก็สามารถกรองและนำมาดื่มได้ เพราะสมัยนั้นน้ำตามธรรมชาติยังใสสะอาดไม่มีสารเคมี

สำหรับน้ำอุปโภคใช้ในครัวเรือนในปีเดียวกันนั้น น้ำประปา เริ่มเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นซึ่งตอนแรกมีการเก็บค่าใช้น้ำประปา เดือนละ 5 บาท บาทชาวบ้านไม่นิยมใช้กันเพราะว่าแต่ก่อนคนส่วนใหญ่ใช้น้ำบาดาลน้ำเป็นประจําอยู่แล้วจึงคิดว่าน้ำประปา (น้ำผิวดิน) ไม่มีความจำเป็นมากอีกทั้งยังสิ้นเปลือง อย่างไรก็ตามทุกวันนี้คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้น้ำบาดาลในการทำการเกษตรเท่านั้นส่วนน้ำที่เอามาดื่มกินมักเป็นน้ำประปาทั้งสิ้น สำหรับน้ำใช้อุปโภคก็ใช้วิธีเดินทางไปตักจากลำน้ำของหมู่บ้านและหาบขึ้นมาใช้สอยในครัวเรือนตั้งแต่อาบน้ำ

ล้างหน้า แปรงฟัน เป็นต้น บางบ้านที่มีฐานะก็จะขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลเป็นของตนเอง น้ำบาดาลในสมัยนั้นมีลักษณะค่อนข้างดี เพราะไม่มีสารเจือปนประเภท สารหนู แมงกานีส แอมโมเนีย เป็นต้น และก็ใช้เพียงการประกอบกิจกรรมภายนอกเท่านั้นจึงไม่ส่งผลต่อสุขภาพเท่าใดนัก ถ้าเป็นน้ำสำหรับดื่มต้องเป็นน้ำแบบน้ำไหลหรือน้ำผิวดิน เพราะค่อนข้างเป็นน้ำดี ต่อมาเมื่อความเจริญเริ่มเข้ามาในหมู่บ้านโดยเฉพาะหน่วยงานราชการเช่น กรมทรัพยากรน้ำ ได้เข้ามาสร้างประปาหมู่บ้าน ดังภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4 ประปาประจำหมู่บ้านที่สร้างโดยกรมทรัพยากรน้ำ

ประปาหมู่บ้านมีประโยชน์อย่างมากเพราะว่าสมัยตอนที่ยังไม่มีประปาเราจะพบว่าหมู่บ้านหลายหลังที่มาตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพราะมาไม่ต้องการเดินไปตักมาให้สิ้นเปลืองเวลา ภายหลังจากมีประปาหมู่บ้านกิจกรรมประเภทดำเนินไปด้วยความสะดวกรวดเร็วอย่างมาก หลังจากที่กรมทรัพยากรน้ำเข้ามาสร้างระบบประปาหมู่บ้านไม่นานนัก ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นก็ตามมาด้วยการพัฒนาระบบการก่อสร้างถนน ซึ่งมาจากการสนับสนุนงานก่อสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานราชการ หากจะพูดถึงเส้นทางสัญจรภายในหมู่บ้านแต่เดิมที่แห่งนี้เป็นถนนดินแดงไม่มีการเทลาดยางมะตอย หรือคอนกรีต เพราะว่ายังไม่มีโครงการของรัฐบาลท้องถิ่นเข้ามา พอถึงหน้าแล้งหรือฤดูร้อนก็จะเต็มไปด้วยฝุ่นละอองที่เกิดจากลมร้อนพัดเศษใบไม้ใบใหญ่เต็มไปทั่วพื้นที่ พอเข้าหน้าฝนที่เหล่านี้จะเต็มไปด้วยโคลนดินแดง บ้างก็เป็นหลุมเป็นบ่อหรือแอ่งน้ำขนาดเล็ก ถนนการสัญจรภายในหมู่บ้านสามารถสัญจรได้เพียงรถที่ใช้เครื่องยนต์ขนาดเล็กเท่านั้นแต่ก็ไม่ค่อยมีมากนัก

“---หน้าแล้งยังพอกทนกับลมพัดเศษใบไม้ปลิวเข้ามาในบ้าน พอกวาดเสร็จก็หมดแล้ว แต่พอกหน้าฝนเดินไปไหนมาไหนไม่ได้เลย เพราะมีน้ำขังดินโคลนแดงและไปหมด แม้แต่คนเดินไปมาก็ยากลำบากเพราะดินโคลนกระเด็นใส่เสื้อผ้า ถ้ารถก็ไม่ต้องพูดถึงเพราะว่าเป็นหลุมน้ำขังไม่สามารถแล่นได้สะดวก ปัจจุบันนี้ยังดีขึ้นมาเยอะเพราะว่ารัฐบาลท้องถิ่นเข้ามาทำทางระบายน้ำให้ ส่วนหนึ่งก็เพราะว่าเริ่มเป็นชุมชนมากขึ้นคนเริ่มเข้ามาอยู่เยอะเขาก็ไม่ยากให้เป็นปัญหา--” (พวงทอง, นามสมมุติ)

หลังจากที่สร้างถนนสัญจรได้ไม่นานเมื่อเกิดปัญหาน้ำขังในหมู่บ้านทางรัฐบาลท้องถิ่นก็ได้เข้ามาสร้างทางระบายน้ำ ลักษณะของทางระบายน้ำก็เป็นร่องน้ำที่สร้างขึ้นด้วยคอนกรีตอย่างง่ายเพื่อช่วยระบายน้ำฝนลงสู่คลองพองทำให้ถนนไม่มีน้ำขังประกอบกับถนนก็ถูกรื้อเป็นถนนคอนกรีต ดังภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 ทางระบายน้ำของชุมชน

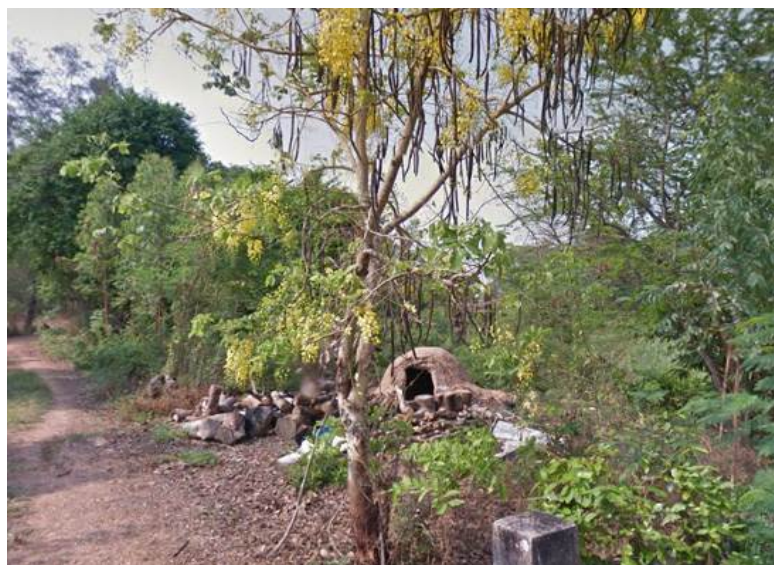
จนมาถึงปัจจุบันการปรับปรุงถนนหนทางภายในหมู่บ้านและทางเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านกับพื้นที่ภายนอกก็ถือว่าพัฒนาขึ้นไปมากจากเดิมที่เป็นชุมชนห่างไกลความเจริญ เหมือนชุมชนโดดเดี่ยวก็กลายเป็นชุมชนที่คนไปมาหาสู่ได้สะดวกสบายจนคนในก็ออกได้สบาย คนนอกก็เข้ามาได้ง่าย ประกอบกับระบบไฟฟ้าเข้ามาทำให้ชุมชนมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยังมีเสริมด้วยระบบน้ำชลประทานสำหรับการทำเกษตรกรรมบริเวณทางหลวงตัดผ่านหมู่บ้านจะพบทุ่งนาและคลองชลประทาน ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 คลองชลประทานที่นาบริเวณหน้าของชุมชน

จากภาพที่ 4.6 จะสังเกตเห็นได้ชัดเจนว่าพื้นที่การทำเกษตรกรรมนั้นมีเส้นทางน้ำไหลผ่านจึงเป็นเรื่องที่ไม่ยากนักต่อการทำเกษตรกรรม แต่เดิมชุมชนแห่งนี้ในอดีตยังไม่มียังมีร่องน้ำแห่งนี้ไหลผ่านเพราะไม่ใช่เส้นทางน้ำหลักจนกระทั่งกรมชลประทานได้เข้ามาขุดลอกลำน้ำนี้ขึ้นเพื่อใช้สำหรับทำการเพาะปลูกโดยน้ำที่ผันเข้ามาจะมาจากลำห้วยพองซึ่งเป็นลำคลองที่อยู่ในบริเวณเขตท้ายหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามแม้ว่าอาชีพการเพาะปลูกข้าวและการเลี้ยงปศุสัตว์จะเป็นอาชีพที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน หากแต่เมื่อผู้ศึกษาเดินทางสำรวจบริเวณรอบชุมชนแล้วพบว่า ยังมีอาชีพอื่นๆที่เกี่ยวข้องด้วยนั่นก็คือ การเผาถ่าน

“---เผาถ่านเป็นอาชีพอย่างหนึ่งในฐานะเป็นอาชีพเสริมที่ช่วยสร้างรายได้เมื่อเข้าสู่หน้าหนาวหรือหน้าแล้ง เพราะพื้นที่แห่งนี้มีไม้ยืนต้นค่อนข้างมาก เช่นว่าพอเข้าถึงฤดูแล้วแล้วจะมีไม้บางชนิดที่ยืนต้นตายก็จะนำมาเผาสร้างเป็น ถ่านไม้สำหรับหุงต้มอาหารได้---” (พวงทอง, นามสมมุติ) จากการลงสำรวจพื้นที่ในชุมชนผู้ศึกษาก็พบกับเตาเผาถ่านไม้บริเวณใกล้แหล่งน้ำ ดังภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 เตาเผาถ่านไม้ในชุมชน

การเผาถ่านไม้จัดเป็นอาชีพเสริมของชุมชนที่มีจำนวนน้อยมากแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชนในอดีต ถ่านไม้ในอดีตมีความสำคัญมาก เพราะคนในแถบนี้ใช้หุงต้มอาหารกันมา แม้ว่าไม้จะเป็นไม้หาง่ายแต่การหุงต้มอาหารแต่ละประเภทต้องใช้อุณหภูมิแตกต่างกัน ถ้านิ่งข้าวเหนียวก็พอจะใช้พืนจากไม้ได้ แต่ถ้าจะปรุงอาหารที่ต้องการเคี้ยวให้ออกรสชาติของอาหารดั้งเดิมออกมาได้ดีก็ต้องใช้ถ่านไม้ อีกทั้งถ่านไม้ไม่ทำให้เกิดเขม่าสีดำติดหม้อล้างทำความสะอาดยาก และอาหารที่ปรุงด้วยถ่านไม้และไม้ตามธรรมชาติจะมีรสชาติที่แตกต่างกัน กลิ่นเขม่าควันไม่มีผลต่อกลิ่นของอาหาร ถ่านไม้จึงเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งในการประกอบอาหารที่ต้องการความละเอียดละอ่อนมาก ยิ่งเป็นอาหารที่ต้องนำไปถวายวัดเมื่อช่วงเทศกาลย่อมต้องให้มีรสชาติที่ดี นอกจากจะเป็นที่ถูกปากของผู้รับประทานและยังถือว่าเป็นบุญอีกด้วย แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงให้เห็นว่าเริ่มมีการใช้แก๊สหุงต้มเข้ามาแทนมีมากขึ้น แต่ถ่านไม้ก็ยังเป็นที่นิยมในชุมชนและยังหาง่ายได้ในท้องถิ่นอีกด้วย

สำหรับการศึกษาในสมัยนั้นมีโรงเรียนประจำหมู่บ้านลักษณะโรงเรียนคล้ายกับโรงเรียนประจำหมู่บ้านแห่งอื่นๆ ประยงค์เล่าว่า

“---ผมเรียนที่โรงเรียนของหมู่บ้านแห่งนี้จนจบประถมศึกษาปีที่ 4 นักเรียนรุ่นสุดท้ายมีประมาณ 20 คน เป็นคนที่มาจากคนภายในหมู่บ้านหรือละแวกเดียวกัน วิชาที่เปิดสอนก็เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไป เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ศิลปะ สังคม ภาษาอังกฤษ เป็นต้น ส่วนครูทั้งโรงเรียนมีไม่ถึง 20 คนส่วนใหญ่ครูคนเดียวจะสอน 2-3 วิชา หรือบางคนก็สอนทุกวิชาที่มีถ้ากรณีครูขาดในบางช่วง เข้าเรียนประมาณ 7.30 น. และเลิกเรียน 15.30 น. ชีวิตในวัยเรียนก็เล่นบ้างเรียนบ้าง ตอนนั้นโรงเรียนประจำหมู่บ้านก็ปิดตัวลงแล้วเพราะไม่มีครูเข้ามา

ประจำ อีกทั้งคนส่งบุตรหลายเข้าไปเรียนโรงเรียนในเมืองเกือบทั้งหมดบ้าน---” (ประยงค์, นามสมมุติ)

เมื่อประยงค์เล่าให้ฟังเกี่ยวกับประวัติของการเรียนกีฬาเดินชมบริเวณรอบหมู่บ้านและผ่านมายังโรงเรียนเดิมซึ่งปัจจุบันหลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่าเหลือเพียงป้ายโรงเรียนเท่านั้น ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 โรงเรียนประจำชุมชน

จากภาพที่ 4.8 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าปัจจุบันโรงเรียนที่ประยงค์เคยเรียนได้กลายเป็นสภาพเป็นที่รกร้างว่างเปล่า เมื่อผู้ศึกษาเดินทางสำรวจบริเวณรอบๆ กลับพบว่าพื้นที่บางส่วนของโรงเรียนถูกใช้เป็นแปลงทำการเกษตรปลูกผัก ซึ่งโรงเรียนดังกล่าวอยู่ใกล้กับสถานีผลิตน้ำประปาของหมู่บ้าน แม้ว่าการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานหลายอย่างจะพัฒนาขึ้นอย่างเช่น ระบบการผลิตน้ำประปา ระบบการชลประทาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนพัฒนาไปในเชิงบวก หากแต่ระบบการศึกษาของหมู่บ้านไม่เป็นเช่นนั้นกลับสวนทางของการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัดเจน

4.3 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

หัวข้อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนผู้ศึกษาได้จำแนกหัวข้อการวิเคราะห์จำแนกตามผู้ให้ข้อมูลโดยแต่ละคนจะมีการบรรยายเชื่อมโยงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นโดยยึดประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมือง และความมั่นคง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนจะมีความรู้และประสบการณ์แตกต่างกันไปแต่ครอบคลุมทุกประเด็นที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เมื่อผู้ศึกษาสอบถามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทราบว่า ได้ทราบทางข่าวทีวีและหนังสือพิมพ์มายาวนานโดยผู้สื่อข่าวจะประกาศให้ทราบอยู่บ่อยครั้งในหลาย ๆ ช่อง อีกทั้งยังมีเนื้อหาของสารคดีทางทีวีมากมายที่น่าเสนอข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อาทิ วิธีการพุดทักทายในประเทศเพื่อนบ้าน 10 ประเทศ อย่างเช่น “Mabuhay” จะเป็นคำกล่าวทักทายของคนฟิลิปปินส์ซึ่งเปรียบได้กับคำว่า “สวัสดีของ” ในภาษาไทย นอกจากนี้ในบางช่วงบางตอนของข่าวก็มักนำเสนอเป็นสาระที่เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน (สถานที่ท่องเที่ยว ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางการเมือง) เป็นต้น ทำให้ลำเจียกพอทราบได้บ้างแต่ไม่ละเอียดเท่ากับผู้ที่ทำงานคลุกคลีกับประเทศเพื่อนบ้านแถบบริเวณเขตการค้าทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ในหน้าหนังสือพิมพ์ก็ยังคงมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้านภายในกลุ่มอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสายการบินต้นทุนต่ำที่จัดโปรโมชั่นพาไปเที่ยวในบริเวณใกล้ ๆ ประเทศไทย ด้วยการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ลำเจียกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้อยู่บ้าน

อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลยังเสนอว่าได้รับข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของหมู่บ้านว่า จะมีการรวมตัวกันของประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่รอบ ๆ ประเทศไทยเพื่อช่วยเหลือกัน บ้างก็เห็นในทีวีตอนเช้า เขาจะพุดกันอยู่เป็นประจำ หรือไม่ก็เห็นตามวันสำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้านเขาจะจัดให้มีความเป็นอาเซียน และก็เคยไปสถานที่ราชการก็มีการเอาธงของแต่ละที่มาตั้งเรียง ๆ และก็จัดบอร์ดให้ความรู้ นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลยังแสดงความคิดเห็นในแง่ของความหมายของ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหมายถึง “---การรวมกลุ่มของประเทศเพื่อนบ้านรอบ ๆ ประเทศไทย แต่ไม่แน่ใจว่ามีทั้งหมดกี่ประเทศ น่าจะมีพม่า ลาว กัมพูชา และอื่น ๆ สิ่งที่เขาน่าจะทำร่วมกันอาจจะเป็นเรื่องการช่วยกันพัฒนาเศรษฐกิจและก็หลาย ๆ ด้านให้ดียิ่ง น่าจะเป็นทำนองนี้ และได้ยินทางทีวีช่วงเย็นก่อนละครจะแสดง เขาจะเล่าว่าจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อช่วยเหลือระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน ละก็ยังมีเวลาไปร่วมงานของชุมชนจะเห็นเขาชอบจัดงานให้เด็ก ๆ มาแต่งตัวเป็นประเทศนั้นประเทศนี้ แถมยังได้ยินหลานไปโรงเรียน มาครูเขาให้สอนร้องเพลงอาเซียนรวมใจ---” (มะลิวัลย์, นามสมมุติ)

4.3.1 ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจก่อนและหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

หากจะเล่าเกี่ยวกับที่มาที่ไปให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนด้านเศรษฐกิจ อาจต้องย้อนกลับไปตั้งแต่วัยหนุ่มสาว ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่า แต่เดิมนั้นการทอผ้าสมัยนั้นยังเป็นการทอผ้าแบบใช้เครื่องมือเครื่องมือแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นแทบทุกครัวเรือนและเป็นการผลิตผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนและสวมใส่ในเวลาที่มีงานสำคัญเท่านั้น ผ้าที่ทอขึ้นจะมาจากวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นอย่างเช่น หม่อน และไหม เป็นต้น วัตถุดิบดังกล่าวมีมากในพื้นที่แถบนี้ โดยเฉพาะใบหม่อนที่มีลักษณะเป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ความกว้างของใบประมาณเท่าฝ่ามือ ขอบจะเป็นรอบหยัก ๆ สีของใบค่อนข้างไปทางสีเขียวเข้ม และมีผิวหยาบ และการเลี้ยงไหม ที่มีลักษณะปล้องสีเหลือง นำมาผ่านกระบวนการคลึงเส้นใยให้ออกจากการ และถ้าต้องการให้มีสีสวยงามก็สามารถนำมาย้อมด้วยสีธรรมชาติ เช่น สีเขียวจากใบย่านาง สีแดงจากครั่ง เป็นต้น การย้อมสีธรรมชาติเหล่านี้มีข้อดีคือไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคในแง่ของการระคายเคืองผิวหนัง หากแต่มีข้อเสียในแง่ของการคงทนของสีที่ผ่านการซักหลายครั้ง อาจจะผิดเพี้ยนไปจากเดิมคือ สีอาจจะจางลงบ้างก็ได้

การทอผ้าไหมถือเป็นอาชีพเสริมที่มาเป็นรองจากการทำนา และเป็นอาชีพที่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงอย่างมาก การทอผ้าถือเป็นกิจกรรมเสริมทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างเป็นที่แพร่หลายเป็นอย่างมากในแถบนี้ แทบทุกครัวเรือนจะต้องทอผ้ากันทั้งสิ้น การทอผ้าจะใช้ภูมิปัญญาเครื่องทอผ้าไม้แบบโบราณและต้องอาศัยความชำนาญด้านฝีมือการทอผ้าที่สั่งสมมารุ่นต่อรุ่น การทอผ้าจะสร้างรายได้ต่อเดือนประมาณ 1,000 บาท ในสมัยนั้นซึ่งถือว่ามีมูลค่าสูงมาก เดือนหนึ่งโดยเฉลี่ยแต่ละครอบครัวจะทอผ้ากันได้ประมาณ 1-2 ผืนเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยการทอผ้าต้องอาศัยความละเอียดประณีตและความอดทนเป็นอย่างสูง ผู้หญิงจะเป็นกำลังการผลิตสำคัญของกิจกรรมการทอผ้า เมื่อทอผ้าสำหรับไว้ใช้ในครัวเรือนตามที่ต้องการแล้ว ส่วนที่เหลือก็จะนำไปขายให้คนที่เข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านหรือมีคนรับไปขายในกรุงเทพหรือกลุ่มคนรวยที่โปรดปรานลักษณะผ้าทอแบบท้องถิ่น อย่างไรก็ตามหากขายให้กับคนที่มารับซื้อจากต่างถิ่นจะได้ราคาไม่สูงมากนักประมาณ 700-800 บาทต่อ 1 ผืน ดังนั้นหากไม่ถึงขั้นกับขัดสนด้านการเงินมากนักก็จะเก็บไว้เป็นของประจำบ้าน

การเก็บสะสมไว้ขายในภายหลังถ้ามีความต้องการซื้อสูงก็จะขายไปก็จะให้กำไรดีกว่าปกติ ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานจนกระทั่งเมื่อตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ถ้าเรียกเห็นว่าด้วยการเปิดเป็นประชาคมอาเซียน อาจทำให้แหล่งทุนและฐานการผลิตไหลเวียนมาสู่หมู่บ้านของตนสะท้อนให้เห็นได้จากวิถีการผลิตผ้าไหมของชุมชนเริ่มเสื่อมถอยลงจากการเข้ามาตั้งโรงงานทอผ้าภายในชุมชน โรงงานทอผ้าที่เข้ามาตั้งน่าจะเป็นของพ่อค้าแหล่งทุนภายนอกได้ว่าจ้างให้คนในพื้นที่เป็นผู้ประกอบกิจการ โดย

โรงงานทอผ้าเข้ามาพร้อมกับข้อเสนอให้กับชุมชน อย่างเช่น การให้ค่าแรงเป็นรายวัน/รายเดือนในปริมาณที่สูง ไม่ต้องหาวัสดุในการทอผ้าหรือตัดเย็บ ไม่ต้องหาผู้ซื้อด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องมีทักษะการทอผ้าที่สูงเพราะใช้เครื่องมือการตัดเย็บที่ง่าย เป็นต้น ด้วยข้อเสนอเช่นนี้ทำให้ชุมชนส่วนมากเลือกต้องสละการทอผ้าใหม่ที่มีมาแต่ยาวนาน เพื่อแลกกับรายได้ของครอบครัวเนื่องจากตอนนั้นสภาพเศรษฐกิจของชุมชนยังไม่ดีมากนักจึงต้องการรายได้มาสนับสนุนในหลาย ๆ ด้าน และต้องการความยั่งยืนของรายได้มากขึ้น

ด้วยเหตุผลหลายประการที่ไม่สามารถจะบอกได้มากนักเกี่ยวกับการเลิกทอผ้า ทำให้หลายครัวเรือนต้องผันตัวจากการทอผ้าบริเวณบ้านของตน มาเป็นสาวโรงงานทอผ้าเต็มตัว โดยต้องเข้ามาทำงานเป็นเวลาตามที่โรงงานกำหนด และต้องทอผ้าให้ได้ในปริมาณที่โรงงานกำหนดต่อวัน และเลิกงานตามเวลาที่โรงงานกำหนดเช่นเดียวกัน รายได้ต่อวันประมาณวันละ 80 บาท ตกเดือนละประมาณ 2,500 บาท นอกจากนี้ยังมีค่าล่วงเวลาที่เป็นรายได้เสริมด้วยเช่นเดียวกัน แต่ที่ไม่เป็นที่นิยมทำมากนักในกลุ่มสตรีที่มีครอบครัวแล้วเนื่องจากต้องกลับบ้านเพื่อไปดูแลครอบครัว การทำงานล่วงเวลามักนิยมทำในกลุ่มของสตรีที่ไม่มีครอบครัวเสียมากกว่า บางคนเลือกที่จะไม่ทำงานล่วงเวลาเนื่องจากตนมีภาระในการดูแลครอบครัว อีกทั้งรายได้ก็ค่อนข้างเพียงพอกับค่าใช้จ่ายแล้ว อย่างไรก็ตามการก่อตั้งโรงงานทอผ้าภายในหมู่บ้านได้สร้างให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นหลายครัวเรือนและมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ

สำหรับประเด็นทางเศรษฐกิจในแง่ของการทำเกษตรกรรม การสร้างถนน สร้างระบบไฟฟ้า ระบบน้ำประปา พบว่าเมื่อก่อนแถบนี้เป็นทุ่งนาแทบทั้งสิ้น คนชุมชนนี้แทบทุกครัวเรือนปลูกข้าวเหนียวเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของชุมชนและยังใช้บริโภคภายในครัวเรือน ข้าวที่ปลูกจะมาจากการเก็บเกี่ยวในฤดูกาลที่ผ่านมา วิธีการเพาะปลูกจะวิธีการทำนาแบบนาหว่าน กล่าวคือ จะใช้เมล็ดข้าวหว่านไปทั่วแปลงนาจากนั้นผ่านไปสักประมาณ 2-3 เดือนเมื่อเมล็ดข้าวได้รับความชุ่มชื้นจากน้ำฝนก็จะผลิยอดออกมาเป็นต้นกล้า สีเขียวอ่อนคล้ายยอดใบตองอ่อน และเมื่อต้นกล้าได้ที่เหมาะที่จะนำไปทำการดำนาความสูงจะมีประมาณ 1 ฟุต ก็ จะทำการนำเอาต้นกล้าเหล่านั้นขึ้นจากแปลงนาทั้งหมดเหลือเพียงแปลงนาว่างเปล่าอีกครั้ง

หลังจากที่นำกล้าขึ้นนาเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะปักกล้าและเตรียมแปลงนาโดยการปล่อยให้น้ำเข้านาให้ท่วมเกือบคันนา จากนั้นจึงนำกล้าที่ปักไว้แล้วลงดำนาทั้งหมด การทำนาจะทำในเฉพาะช่วงที่เป็นหน้าฝนเท่านั้น ไม่มีการทำนอกฤดูเช่นนาปรัง เพราะไม่มีน้ำเพียงพอต่อการทำเพาะปลูก อีกทั้งพื้นที่บริเวณนี้ยังเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยแล้ง บ้างก็แล้งไม่มีน้ำใช้เพาะปลูกก็มี แต่เท่าที่ทราบมาไม่เคยมีน้ำท่วม อาชีพการเพาะปลูกข้าวจึงสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนเป็นรายปีเท่านั้น ปีไหนที่ฝนตกตามฤดูกาลมีน้ำเพียงพอก็จะทำให้ข้าวเจริญงอกงามผลผลิตดี ขายได้กิโลประมาณ 3 บาท ปีหนึ่งก็ได้เป็นหลายพันพอที่จะมีรายได้เพียงพอทั้งปี ข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วน

แรกจะแบ่งไว้สำหรับการบริโภคภายในครัวเรือนแล้วแต่จำนวนสมาชิก หากสมาชิกมีมากก็สักประมาณ 15 กระสอบก็น่าจะพอ หากสมาชิกน้อยประมาณสัก 6-7 กระสอบก็น่าจะพอสำหรับการบริโภคปีหนึ่ง ส่วนที่สองก็จะนำไปเป็นข้าวเมล็ดพันธุ์สำหรับเพาะปลูกปีถัดไป

ส่วนสุดท้ายก็จะเก็บไว้ขาย สำหรับการขายนั้นจะขายให้โรงสีข้าวหรือพ่อค้าคนกลางต่างจังหวัดหรือในตัวเมืองที่มารับซื้อ จะขายเป็นกระสอบละประมาณพันกว่าบาท อย่างไรก็ตามบางปีที่ผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการขายเพราะเกิดภัยแล้งก็จะเก็บไว้บริโภคและเป็นเมล็ดพันธุ์ในปีต่อไปเท่านั้น หลังจากนั้นมาไม่นานระบบการทำเกษตรการเพาะปลูกข้าวก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุน่าจะมาจากการเข้ามาสร้างคลองชลประทาน การมีเครื่องมือเครื่องมือที่ทันสมัย และแหล่งตลาดกว้างขวางขึ้น การทำนาปลูกข้าวแต่เดิมทำกินไว้ใช้กินเองในครอบครัวเสียส่วนใหญ่ มีบ้างที่นำไปขายแต่เมื่อไม่นานมานี้เริ่มเปลี่ยนไม่เหมือนแต่เดิม คือ อย่างเช่น จากการทำนาที่ต้องใช้น้ำฝนอย่างเดียวทำได้แค่ปีเดียวก็เปลี่ยนมาเป็นการทำนาได้เพราะได้มีการสร้างคลองชลประทานเกิดขึ้น ของกรมชลประทานปีนั้นเป็นที่ฮือฮามาเพราะชาวบ้านได้ทำอาชีพปลูกข้าวโดยไม่ต้องรอน้ำฝน ดังภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 คลองชลประทานที่ตัดผ่านหมู่บ้าน

ระบบการทำเกษตรกรรมปลูกข้าวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีการขุดคลองชลประทานเพื่อช่วยผันน้ำสำหรับการเพาะปลูกทำเกษตรกรรมเข้ามายังหมู่บ้าน ปีหนึ่งเกษตรกรสามารถทำนาได้ 2-3 ครั้งต่อปีทำให้ผลผลิตข้าวของชุมชนอยู่ในปริมาณที่สูงมาก ปีที่ทำนาตามฤดูฝนจะเรียกว่า การทำนาปี และปีที่ทำนานอกฤดูฝนจะเรียกว่า การทำนาปรัง โดยเฉพาะคลองชลประทานที่เกิดขึ้นจากการขุดคลองของกรมชลประทาน นอกจากจะช่วย

หนุนเสริมการทำนาของชุมชนได้แล้วยังสามารถช่วยในการบรรเทาภัยแล้งได้ในอีกทางหนึ่ง ผลผลิตข้าวภายหลังจากการสร้างระบบผันน้ำแล้ว ดังนั้นน้ำที่มาจากคลองชลประทานของกรมชลประทาน ชาวบ้านปลูกข้าวได้หลายครั้งต่อปี ทำให้ปริมาณข้าวมีเหลือเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นน่าจะประมาณ 2-3 เท่าของปริมาณที่มีอยู่เดิม ทำให้ขายข้าวได้หลายบาทหลายสตางค์ หลายบ้านร่ำรวยกันจากการขายข้าว บางบ้านก็มีเงินไปซื้อรถไถมาไถข้าวเองไม่ต้องใช้แรงงานคนอื่นต่อไป

การทำนาแบบเดิมในอดีตแทบทุกบ้านมีควายกันหมด แต่เศรษฐกิจดีขึ้นจากการขายข้าว ทำให้ชาวนาในชุมชนมีรายได้เพียงพอต่อการซื้อรถไถพรวนโดยไม่ต้องใช้ควายอีกต่อไป แต่บางบ้านก็ยังคงใช้ควายไถนาอยู่เหมือนเดิม แต่ทำไมไม่ใช้ทุกครัวเรือนที่ซื้อรถไถ ส่วนใหญ่เขาใช้วิธีว่าจ้างให้บ้านที่มีรถไถมาไถนา โดยจะแลกเปลี่ยนเป็นข้าวตามจำนวนแปลงนา อย่างเช่น ไถพรวน 1 แปลงนาจะให้ข้าวเปลือกเป็นการตอบแทน หรือให้ค่าน้ำมันเครื่องพร้อมกับข้าวเปลือกก็ได้แล้วแต่ตามตกลง มะลิวัลย์เล่าว่า “---บ้านฉันจากเดิมที่มีการใช้ควายไถนาต้องเอามัดเลี้ยงไว้กับบ้านไม่ได้เอาไปไถนาเพราะว่า ควายแก่แล้วอีกทั้งยังไถบ้าผลผลิตไม่ดี ต้องไปจ้างให้บ้านที่มีรถไถมาไถแทน โดยให้ค่าเป็นข้าวเปลือก 3 กระสอบ แปลงละ 1 กระสอบ---” (มะลิวัลย์,นามสมมุติ) การเปลี่ยนจากการใช้ควายมาเป็นการใช้รถไถแทนจะเป็นกันทุกบ้านเพราะว่าต้องเร่งทำนาให้ได้ผลผลิตเยอะๆ ต่อปี ถ้าทำไม่ทันน้ำก็จะเสียโอกาสไป

การทำนาในช่วงนี้มีการผันน้ำจากคลองชลประทานและการใช้ควายเหล็กมาช่วยไถนา ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นมากรายได้ของชุมชนกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งก็ว่าเป็นเพียงช่วงหนึ่ง เพราะข้าวที่ผลิตมาก ๆ และมีเกินความต้องการของตลาดทำให้ราคาข้าวเริ่มถอยต่ำลง มะลิวัลย์เล่าว่า “---ทำนาเพาะปลูกขายข้าวประมาณ 3-4 ปีจู่ๆ ราคาข้าวเริ่มจะต่ำลงๆ เวลาไปขายข้าวพ่อค้าจะให้ราคาถูกลงลดหลั่นลงมาตาม พ่อค้าจะอ้างว่าผลผลิตไม่ได้ตามมาตรฐานบ้าง ของมันเยอะบ้าง ทำให้รายได้แต่ละปีหลังๆ เริ่มน้อยลง---” (มะลิวัลย์,นามสมมุติ) รายงานจากวิทยุพบว่า ข้าวช่วงนี้ไม่ได้มีขายเฉพาะในประเทศเท่านั้น เพราะเริ่มขายข้าวกันทั่วโลกแล้ว ราคาข้าวไม่ได้กำหนดแต่รัฐบาลที่เป็นผู้ซื้อข้าวแต่ฝ่ายเดียว เพราะต้องอิงกับการกำหนดราคาข้าวตามความต้องการของตลาดภายนอกด้วย โดยเฉพาะปัจจุบันมานี้จะพบว่า การเปิดประชาคมอาเซียนทำให้มีการแข่งขันการค้าข้าวในกลุ่มประเทศเอเซียตะวันออกเฉียงใต้สูงมาก

ดังนั้นข้าวกับประชาคมอาเซียนตามที่ได้ยินในสื่อทางทีวีและวิทยุว่า ประกาศว่าประเทศไทยไม่ได้เป็นผู้ค้าข้าวแห่งใหญ่ที่สุดในแถบนี้เองจากปัจจุบันประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม ได้ทำการปรับปรุงพันธุ์ข้าวใหม่ให้ผลผลิตดีกว่าประเทศไทย ข้าวของเวียดนามมีคุณภาพและปริมาณสูงกว่าของทำให้ตลาดการค้าขายข้าวไทยน่าจะเป็นรองจากเวียดนาม ภาครัฐจึงส่งเสริมให้เกษตรกรทดลองปลูกข้าวโดยใช้วิธีใหม่ๆ เช่น การปลูกแบบนาโยนจะทำให้ผลผลิตที่ดีขึ้น

การเข้าประชาคมอาเซียนในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกันเรื่องค่าข้าวทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบตามไปด้วย เพราะราคาข้าวที่ซื้อขายต้องพัวพันกับราคาข้าวของโลก เท่าที่ทราบมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือในหนังสือพิมพ์ก็ส่งเสริมการปลูกข้าวแบบนาโยนเพราะจะให้ปริมาณข้าวที่มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามหลายมากในชุมชนนี้มีเพียงบางรายเท่านั้นที่ปรับตัว เพราะเนื่องมาจาก ชาวนาในชุมชนยังไม่ตื่นตัวมากนัก บางรายยังไม่ทราบข่าวสารได้เพียงแต่ปลูกไปตามๆกัน บางรายมีอาชีพเสริมอย่างอื่นเช่น การทอดผ้าด้วย

นอกจากจะมีเรื่องข้าวที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้วยังมีเรื่องของพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน เช่น การสร้างถนน การทำระบบไฟฟ้า เป็นต้น ชุมชนนี้พอสิ้นแสงพระอาทิตย์ก็เหมือนกับชุมชนลับแลเพราะว่าไม่มีแสงไฟฟ้า และก็ถนนยังเป็นดินลูกรังเข้าถึงค่อนข้างลำบาก เมื่อถึงคราวหน้าฝน ดินแดงจะเปลี่ยนสภาพเป็นดินโคลนทำให้การสัญจรมาภายในหมู่บ้านเป็นไปด้วยความยากลำบาก คนในก็ไม่อยากออก จากการสอบถามผู้ให้ข้อมูลพบว่า

แต่เดิมถนนภายในตัวหมู่บ้านเป็นถนนดินแดงลูกรังใช้สำหรับเดินทางเท้าและยานพาหนะขนาดเล็กเช่น มอเตอร์ไซด์ และซาเล้งเท่านั้น ถนนมีความแคบประมาณ 2-3 เมตร รถใหญ่ไม่สามารถสัญจรได้ ในช่วงหน้าร้อนอุณหภูมิของผิวดินจะแปรสภาพเป็นเหมือนทะเลทรายเพราะร้อนระอุมาก พอเข้าสู่ช่วงฤดูฝนจะแปรสภาพเป็นเหมือนดินโคลนที่เจิ่งนองด้วยน้ำขังหลายจุด พอหน้าหนาวมีลมพัดเปียบเหมือนกับลมพายุที่หนาวเหน็บ เพราะว่ามีพื้นดินไม่มีสิ่งปกคลุมดินมากนัก สภาพของถนนเช่นนี้ไม่เหมาะสำหรับการสัญจรด้วยยานพาหนะขนาดใหญ่ เช่นว่า หน้าฝนมักติดหล่มดินโคลนตลอดทาง ต่อมาได้ไม่นานนักทางการจึงเข้ามาสร้างถนนคอนกรีตแต่ว่าถนนยังมีขนาดเล็กสำหรับรถเล็กและทางเดินเท่านั้นก็ช่วยเรื่องปัญหาการติดหล่มโคลนยามหน้าฝนได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งไม่นานนักถนนภายในหมู่บ้านที่สร้างจากคอนกรีตจึงถูกเชื่อมต่อกับถนนลาดยางมะตอยเพื่อเข้าสู่ตัวเมือง นั่นอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามาค้าขายและส่งออกสินค้าของชุมชนก็เป็นได้

การสร้างถนนสัญจรเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับพื้นที่ภายนอกชุมชนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าเกษตรได้โดยง่าย เช่น ข้าว ที่แต่เดิมเคยปลูกกินภายในครัวเรือนเท่านั้นต่อมาเมื่อระบบการชลประทานและการผลิตดีขึ้นก็ช่วยให้ผลผลิตมีปริมาณมากขึ้น ประจวบเหมาะกับการเดินทางสัญจรภายในหมู่บ้านก็ดีขึ้นตามทำให้ คนภายนอกชุมชนเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขาย โดยเฉพาะการค้าขายข้าว พ่อค้าคนกลางจึงนำรถยนต์บี๊กัฟเข้ามาขนข้าวไปขายในตัวเมืองได้ง่าย ในทำนองเดียวกันคนภายในชุมชนก็สามารถเดินทางออกไปค้าขายภายนอกชุมชนได้ง่าย ดังนั้นนอกจากข้าวที่พ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อขายแล้วยังมีผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ ที่ปลูกในชุมชน เช่น ผักกาด กะหล่ำปี มะเขือเทศ กระเทียม และผักพื้นบ้าน เป็นต้น ยังถูกจัดเป็นสินค้าการเกษตรที่สำคัญของคนในชุมชนที่นำออกไปขาย

ภายนอกด้วยเช่นกันยิ่งไปกว่านั้นยังมีพ่อค้าชาวลาวที่เข้ามาติดต่อซื้อชาวบ้านที่ทำสวนผลไม้ เช่น กัลล้วย เป็นต้น

การสร้างถนนนอกจะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างชุมชนยังได้นำพาให้พ่อค้าจากหลายแหล่งเข้ามาติดต่อซื้อขายสินค้าการเกษตรแก่คนในชุมชนอีกด้วย การพัฒนาระบบน้ำกินน้ำใช้นอกจากจะช่วยเรื่องการทำนาข้าวยังช่วยให้เกิดการเพิ่มผลผลิตอื่นๆ ด้วย จนกระทั่งว่าบางรายที่สามารถปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชชนิดอื่นแทนข้าว เพราะข้าวราคาเริ่มขยับตัวลดลง จึงหันมาปลูกกัลล้วยและก็ทำกันหลายครัวเรือน บ้างก็มีพ่อค้าจากภายนอกเข้ามาติดต่อค้าขายด้วย โดยจะให้คนไทยเป็นผู้เข้ามาติดต่อและเสนอขายให้แล้วแต่ว่าจะเข้ามาซื้อในช่วงไหนตามที่ตกลงกัน พร้อมกันนั้นผู้ให้สัมภาษณ์จึงพาไปเยี่ยมชมถนนทางเข้าของหมู่บ้านพร้อมกับสวนกัลล้วยบริเวณใกล้เคียงดังที่ปรากฏใน ดังภาพที่ 4.10

ภาพที่ 4.10 สภาพถนนและสวนกัลล้วยของภายในหมู่บ้าน

ในมุมมองการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในแง่ของการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการคมนาคม พบว่าเป็นเรื่องของการพัฒนาระบบรถไฟฟ้าแบบรางคู่ เพราะได้ยื่นข่าวของจังหวัดซึ่งประกาศว่าจะมีการสร้างรถไฟฟ้า พอคนในชุมชนได้ยินก็พากันเตรียมขายที่ดินบ้าง เตรียมตัววางแผนจะทำธุรกิจ เพราะว่ารถไฟฟ้าเป็นไปได้อาจจะทำให้การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจดีขึ้น จากการสอบถามถึงความเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นต่อชุมชนเมื่อมีการสร้างรถไฟฟ้าเสร็จ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนที่มีต่อการสร้างรถไฟฟ้า พบว่า

“---ตั้งแต่มีโครงการของรัฐเรื่องการสร้างรถไฟฟ้ารางคู่เข้ามาในยังบริเวณนี้ชุมชนก็รู้สึกว่าจะปรับตัวกันมาก โดยเฉพาะค่าที่ดินที่จากเดิมมีราคาค่อนข้างต่ำเพราะว่ายังไม่ได้เป็นเมืองสำคัญแบบกรุงเทพฯมากนักแต่พอมีรถไฟฟ้าเข้ามารู้สึกได้ว่าเจ้าของที่ดินจะพากันเตรียมตัวขึ้นราคาที่ดินสูงขึ้นเกือบจะสองเท่าของราคาที่ดินเดิม---” (ประยงค์, นามสมมุติ)

สำหรับเรื่องของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวถ้าหากรถไฟฟ้าสร้างเสร็จเป็นได้ว่าจะช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนมาก กล่าวคือ รูปแบบของการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงจากเมื่อก่อนคือ สมัยก่อนนักท่องเที่ยวจะชอบไปเที่ยวสถานที่ที่มีความหรูหรา มีดีเทล และสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย หากแต่สมัยนี้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากได้ยินข่าวที่ประกาศในทีวีความว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวไม่เหมือนเดิม นั่นคือชอบที่จะเที่ยวในสถานที่ที่มีวิถีของความเป็นชุมชน เช่น ชอบการสัมผัสอากาศบริสุทธิ์ การดูวัฒนธรรมพื้นบ้าน การทานอาหารท้องถิ่น เป็นต้น หากรถไฟฟ้าสร้างเสร็จจึงเป็นไปได้ว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบบรรยากาศแบบพื้นบ้านน่าจะเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเยอะขึ้น บ้านหลายหลังที่เห็นว่าไม่มีคนอยู่ก็เริ่มวางแผนที่จะเปลี่ยนเป็นรีสอร์ท

รายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างชาติหรือเพื่อนบ้านของอาเซียนเป็นไปได้ว่าจะสร้างกำไรให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี ระบบเศรษฐกิจที่มากับการเปลี่ยนแปลงของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่เห็นได้ชัดเจนน่าจะเป็นเรื่องรถไฟฟ้ารางคู่เพราะว่าเชื่อมต่อหลายจังหวัดและก็ข้ามประเทศด้วย แต่คนที่ปรับตัวเตรียมเปลี่ยนแปลงอาชีพหันไปทาง การค้าและบริการสำหรับตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวกับมีเยอะขึ้น อย่างไรก็ตามบางรายก็ยังคงประกอบอาชีพเกษตรแบบเดิมเพราะยังคงเชื่อว่ารถไฟฟ้ายังสร้างไม่เสร็จหรืออาจจะล้มเลิกก่อนก็ได้ เนื่องจากประเทศไทยมีความไม่แน่นอนทางการเมืองสูงกว่า เมื่อผู้นำเปลี่ยนนโยบายก็อาจจะเปลี่ยนแปลงตามก็เป็นได้

ดังนั้นการสร้างรถไฟฟ้ารางคู่จะช่วยให้เศรษฐกิจทะยานตัวดีขึ้น เช่น การท่องเที่ยว การค้าขายที่จะนำคนจากหลากหลายที่เข้ามายังพื้นที่บริเวณแห่งนี้ นอกจากนี้แล้วยังประเด็นด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น การวางแผนโบราณ และการทำสมุนไพร ซึ่งการสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานด้านการคมนาคมจะนำพานักท่องเที่ยวมาสู่ชุมชนทำให้เกิดการกระจายตัวของรายได้เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพของชุมชน

การวางแผนโบราณเป็นอาชีพที่ทำให้บริการเฉพาะคนในชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากคนในหมู่บ้านจะรู้จักเป็นอย่างดี อีกอย่างหนึ่งอาชีพดังกล่าวต้องอยู่บ้านเป็นประจำคนที่ว่างก็จะแวะมาเยี่ยมที่บ้านแล้วก็เล่าเรื่องอาการให้ฟัง เช่น มีอาการปวดเส้น ปวดเอ็น เป็นต้น ตรงจุดไหนบ้างแล้วก็จะปรึกษาเราว่าควรจะทำอย่างไร โดยหลัก ๆ แล้วหากปวดกล้ามเนื้อก็จะนัดให้ตรงกับจุดที่ปวดเพื่อคลายกล้ามเนื้อ ส่วนมากคนวัยทำงานอายุสัก 30-40 ปีจะมาใช้บริการบ่อยมาก พอหลังจากที่นัดคลายเส้นแล้วก็จะมีการให้สมุนไพรซึ่งเป็นยาแผนโบราณให้ไปต้มทานบ้างในรายที่อาการปวดรุนแรงหน่อย ส่วนรายที่อาการไม่รุนแรงก็เอายาขี้ผึ้งไป

หมวดคลิ่ง ๆ อาการปวดก็จะหายไปเอง สำหรับกรณีที่ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าอาการปวดมาจากการเกร็งของกล้ามเนื้อหรือกระดูกก็จะแนะนำให้ไปพบแพทย์ เพราะว่ามีหลายคนที่สับสนระหว่างการปวดกระดูกและปวดกล้ามเนื้อก็จะเป็นการยากต่อการรักษา เนื่องจากถ้าปวดกระดูกการนวดจะไม่ช่วยให้อาการดีขึ้นแต่จะทำให้อาการแย่ลงไปอีก

นอกจากนี้ลูกค้าจากเดิมที่เคยเป็นคนละแวกบ้านเดียวกันยังสลับผลัดเปลี่ยนกันมาบ้างก็เป็นลูกค้าจากที่อื่น อย่างเช่น ลาว เนื่องจากคนในหมู่บ้านมีญาติทางฝั่งคนลาวร่วมด้วย ซึ่งเป็นไปได้ว่ากลุ่มคนเหล่านั้นจะลือกันปากต่อปากว่าหากมานวดที่นี่แล้วหาย ดังนั้นลูกค้าที่มาใช้บริการจะเป็นทั้งลูกค้าชาวไทยในบริเวณชุมชนและจากประเทศลาว ประกอบกับต้นกำเนิดของภาษาอีสานกับภาษาลาวยังมีรากศัพท์คล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นเรื่องง่ายที่จะสื่อสารกันอย่างคล่องแคล่ว นอกจากนี้เรื่องการนวดแผนโบราณยังมีเรื่องสมุนไพร ภายหลังจากการนวดให้บริการเสร็จจะมีการแจกสมุนไพรให้ไปต้มกินที่บ้าน ลูกค้าคนที่ประทับใจจากอาการหายป่วยยังแบ่งปันให้แก่เพื่อนบ้านใกล้เคียง ปรากฏว่าลูกค้าที่มาใช้บริการเป็นกลุ่มคนญาติสนิทที่เคยมาใช้บริการ ส่วนคนลาวที่เข้ามานวดแผนโบราณส่วนใหญ่ที่มาใช้บริการกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าต้องการมีสัมผัสมือกับศิลปะการนวดแบบไทย

แม้ว่าฝีมือการนวดจะเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวที่คนต่างถิ่นต้องมาเห็นด้วยตัวเองนอกจากนี้ยังมีประเด็นเกี่ยวกับตัวสมุนไพรที่ปลูกขึ้นเองก็มีความโดดเด่นไม่แพ้กัน สมุนไพรที่มีทั้งแบบต้มกินน้ำและเป็นลูกประคบคนที่มานวดเขาก็ขอซื้อไปบ้างก็เอาไปใช้เองบ้างก็เอาไปเป็นของฝากให้เพื่อนบ้านที่ลาว เขาเล่าให้ฟังว่าลูกประคบสมุนไพรที่มีส่วนประกอบของสมุนไพรที่ช่วยให้คลายเส้น และผสมส่วนที่ช่วยให้มีกลิ่นหอมด้วย ลูกค้าเขาก็จะชื่นชอบ หากแต่บรรจุกัญชาก็ยังไม่ได้ทำออกมาให้สวยที่เขาขายกันทั่วไป เนื่องจากไม่ได้ผลิตเพื่อขายจะเน้นใช้ประกอบการรักษาอาการปวดเมื่อยทั่วไป พอทำไปได้สักพักมีพ่อค้าจากลาวมาใช้บริการนวด และขอให้ผลิตลูกประคบสมุนไพร และกัสมุนไพรมัดม่ออื่น ๆ เพื่อนำไปแพ็คใส่บรรจุภัณฑ์ขาย แต่ไม่ได้ทำเนื่องจากมีต้นทุนและความจำกัดของทรัพยากร นอกจากนี้วัตถุดิบถ้าทำก็ต้องคุ้มทุนกับการลงแรงไปถ้าทำไม่คุ้มก็ทำแบบพอมีพอกินที่เป็นแบบทุกวันก็ไม่ถือว่าขาดทุนมากเท่าใดนัก

นอกจากเรื่องของความเชี่ยวชาญด้านฝีมือการนวดและการปรุงสมุนไพรประกอบการรักษา ยังมีสูตรการนวดหรือวิธีการแพทย์แผนโบราณซึ่งควรค่าแก่การนำมาสร้างเป็นอาชีพเสริมและอนุรักษ์เป็นมรดกประจำท้องถิ่นได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นถ้าหากจะทำในเชิงอุตสาหกรรมอาจจะต้องมีศูนย์การเรียนรู้แพทย์แผนโบราณของชุมชน ก็ใช้ได้ใช้สถานที่นั้นเป็นสถานที่สำหรับการสอน การให้บริการที่ครบวงจร หรือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชนตลอดจนถึงเป็นแหล่งการเรียนรู้การใช้สมุนไพรและการปลูกสมุนไพรเพื่อใช้ในการรักษาและพยาบาลอย่างถูกวิธีด้วย วิธีนี้ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนได้เป็นอย่างดีเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้

อย่างไรก็ตามการจำหน่ายข้าวปัจจุบันยังคงให้ราคาที่ดีพอเลี้ยงปากท้องได้ เนื่องจากยังคงมีพ่อค้ามารับซื้อภายในหมู่บ้าน ประกอบกับข้าวของชุมชนยังมีคุณภาพที่เป็นที่นิยมในตลาด และภายหลังจากการเปิดประชาคมอาเซียนมีแนวโน้มว่าพ่อค้ามารับซื้อข้าวจะมีมากขึ้น ส่งผลทำให้รายได้หลังไหลเข้ามาสู่ชุมชน และในปีนี้มีเกษตรกรตัวอย่างของอำเภอเอราวัณพันธ์ที่นิยมปลูกในประเทศเวียดนามมาลองปลูก ซึ่งข้าวพันธ์นี้เป็นพันธ์ลูกผสม ที่เจริญเติบโตได้ดีกับปุ๋ยและก็ได้ผลผลิตสูง อย่างไรก็ตามกำลังสถานการณ์ข้าวในปีนี้ยังคงต้องถูกติดตามอย่างใกล้ชิดเนื่องจากประเทศไทยมีคู่แข่งจากเวียดนามซึ่งปลูกข้าวได้และส่งออกขายได้มากกว่าบ้านเราแล้ว

นอกจากเรื่องข้าวที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้วยังมีเรื่องของการประมง

“--ปลาที่นำมาขายส่วนใหญ่จะเป็นปลาที่หามาได้จากแม่น้ำ นำมาขายเป็นกองกอง คละเคล้ากันไป บางวันก็ขายได้มาก ได้เงินมาสองถึงกว่า 200-300 บาทก็มี บางวัน 2 กอง ก็ยังขายไม่หมด เพราะชาวบ้าน บางคนก็สามารถหาปลาได้เองไม่จำเป็นต้องมาซื้อ จำปาบอกว่า สิ่งที่เห็นจากการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อีกอย่างหนึ่งก็คือ ครึ่งหนึ่งผู้ใหญ่บ้านและกำนัน จัด “โครงการเพิ่มพันธ์ปลาในท้องถิ่น--” (จำปา, นามสมมุติ)

โครงการเพิ่มพันธ์ปลาในท้องถิ่นเป็นงานระดับตำบล ภายในงานมีการจัดอบรมสำหรับคนหาปลา วิธีการเพาะพันธ์ปลา อีกทั้งมีการแจกจ่ายพันธ์ปลาให้คนที่อบรมนำไปเพาะพันธ์แล้วส่งขายเป็นเชิงธุรกิจ นอกจากนั้นยังมีการปล่อยปลาหลายพันธ์ตัวลงแม่น้ำด้วย แต่เดิมคลองพองมีพันธ์ปลา ที่ไม่หลากหลายเพราะส่วนใหญ่เป็นปลาพันธ์พื้นเมือง เช่น ปลาไหล ปลาบู่ ปลาชิว ปลาสร้อย ปลาช่อน ปลาดุก ปลาสลิด เป็นต้น ซึ่งทุกวันนี้ปลากลุ่มนี้เริ่มหายากขึ้นเนื่องจากชาวบ้านหาปลากันมากขึ้น กำนันและทางเกษตรอำเภอ จึงได้นำพันธ์ปลาสายพันธ์ใหม่ที่สามารถอาศัยอยู่ได้ในน้ำจืด ซึ่งเป็นเป็นการพัฒนาสายพันธ์จากปลานิลธรรมดา ๆ โดยนำไปผสมข้ามสายพันธ์กับปลาหมอ เรียกว่า ปลานิลแดง มาให้ชาวบ้านเลี้ยงทั้งนี้ปลาเหล่านี้ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนกำลังมีความต้องการปลาเหล่านี้มาก เหมาะสำหรับเลี้ยงเป็นธุรกิจ ทนทานต่อสภาพแวดล้อมได้ดีและให้ผลผลิตเร็ว หลังจากนั้นไม่นานพบว่า มีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่นำไปเพาะเลี้ยงจนสามารถทำฟาร์มปลาขนาดใหญ่ได้หลายหมู่บ้าน

หากจะลองย้อนกลับมาดูการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโทรคมนาคม ประเด็นดังกล่าวก็เป็นที่น่าสนใจไม่แพ้กัน เนื่องจากปัจจุบันนี้เทคโนโลยีมีความทันสมัยและพัฒนาอย่างก้าวกระโดด และยังมีประเด็นของเรื่องสินค้าเกษตรกรรมที่ปัจจุบันนี้มีเรื่องของนวัตกรรมเข้ามาพัฒนาสินค้าท้องถิ่นให้มีความทันสมัยและตอบโจทย์ของลูกค้าโดยเฉพาะคนต่างชาติ กล่าวคือ ด้วยความเป็นสังคมเกษตรกรรมทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นตามยุคตามสมัย มีการผลิตแบบสังคมเกษตรกรรมครัวเรือนจึง

ทำให้การผลิตส่วนใหญ่ผลิตเพื่อยังชีพมากกว่าการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งระบบการผลิตแต่ก่อนมันเป็นช่วงที่คนเมื่อก่อนยังใช้วิถีชีวิตแบบพื้นบ้าน

เนื่องจากหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่มีคนกว่าร้อยละ 80-90 ของประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ลักษณะหลายประการที่ปรากฏอย่างเห็นได้ชัดเจน อย่างเช่น การใช้ควายไถนา การลงแขกเอามือ การเกี่ยวข้าวแบบใช้เคียว การตีนวดข้าวแบบสมัยเดิม เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปทำการเกษตรกรรมแบบเดิมก็ได้มีการพัฒนาขึ้นจากการที่เคยใช้ควายไถนา ก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องจักรเริ่มมาเมื่อมีอิทธิพลเข้ามา ทุกคนก็ต้องดิ้นรนหาเงินเพื่อมาซื้อรถไถเดินตามมาแทนควาย ขายเป็นยุคของเครื่องจักรทำงานและเทคโนโลยีมากขึ้น

“---ในอดีตเราไม่ได้มีรายจ่ายอะไรมากมายเกษตรกรสามารถอยู่ได้ด้วยเงิน 100 กว่าบาทสามารถอยู่ได้เป็นอาทิตย์ แต่ ในปัจจุบันเงิน 100 กว่าบาท อยู่ได้แค่ไม่ถึงชั่วโมงเพราะการซื้อการจับจ่ายและการเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมา อย่างเช่น ระบบการสื่อสาร ต้องมาเสียค่าโทรศัพท์ ค่าอินเทอร์เน็ต ซึ่งทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นในด้านเศรษฐกิจ---” (พะยอม, นามสมมุติ)

เหตุที่ระบบโทรคมนาคมมีความเจริญก้าวหน้า ทำให้สังคมยุคนี้ไร้ขอบเขตไม่มีพรมแดนสามารถสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว ผู้คนเริ่มมีช่องทางการสื่อสารมากขึ้น เช่น Facebook และ Line เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการตั้งกลุ่มเกษตรกรประจำหมู่บ้านในกลุ่มไลน์ ทำให้มีการส่งข่าวสารการสะดวกมากขึ้น ข่าวสารต่าง ๆ จะถูกประกาศลงในกลุ่มทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารกันรวดเร็วมากกว่าแต่ก่อน ซึ่งต้องรอประกาศผ่านเสียงตามสายเท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีชาวบ้านหลายคน ที่ออกไปทำงานยังต่างประเทศสามารถติดต่อกลับมาหาครอบครัวได้ง่ายและสะดวกมากยิ่งขึ้นเนื่องจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ประเภท Facebook และ Line มีราคาที่ไม่แพงเช่นในอดีตที่ต้องเสียค่าโทรศัพท์ทางไกลในราคาต่างประเทศเพื่อโทรมาหาครอบครัว เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงนี้การสื่อสารโทรคมนาคมในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาและทำให้ผู้คนรับรู้ข่าวสารได้รวดเร็วกว่าในอดีตหลายเท่าตัว

โทรคมนาคมในบริบทของการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่าการเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศเหล่านี้มีความสะดวกสบายมากขึ้นจึงทำให้ วัฒนธรรมหรือ ข้อมูลข่าวสารของประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนจนถึงการสื่อสารที่รวดเร็วทำให้ คนในปัจจุบันนี้สามารถติดต่อกันง่ายได้เพียงปลายนิ้วมือ ดังนั้นการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนรับรู้กันอย่างกว้างขวาง พะยอมมองว่าข้อดีนี้ควรจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การขายสินค้าผ่านสื่อออนไลน์มากขึ้น ตั้งแต่สินค้าเกษตรไปจนถึงสินค้าหัตถกรรมอุตสาหกรรมขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง ประเด็นนี้ชุมชนซึ่งเป็นผู้ผลิตสินค้าเกษตรที่มีความหลากหลายอาจจะใช้ประโยชน์จากช่องทางดังกล่าวในการสร้างผลิตภัณฑ์ออกมา เพื่อเป็น

สินค้าส่งออก ให้แก่ประเทศเพื่อนบ้าน จะสามารถสร้างรายได้อีกช่องทางหนึ่งให้ชาวบ้านและสามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

ผลิตภัณฑ์ OTOP ซึ่งชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันทำ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545 เป็นต้นมาซึ่งเป็นการจัดกลุ่มการทำสินค้า OTOP ของหมู่บ้าน ซึ่งสินค้าเหล่านี้ก็คือดอกไม้ประดิษฐ์กระดาษ ทำจากวัชพืชเป็นสินค้าเกษตรที่ได้รับมาตรฐาน 3 ดาวดอกไม้เหล่านี้จะมีตั้งแต่ดอกพิกุล ดอกกล้วยไม้ แคลลียา ดอก กุหลาบ ดอกลิ้นทม และอีกมากมาย ซึ่งวัสดุที่ทำก็คือวัชพืช ที่นำมาตากแห้งแล้ว นำกากใย มาล่อนเป็นทำเป็นกระดาษแล้วจากนั้นจึงย้อมสีต่าง ๆ วัสดุเหล่านี้ได้มาจากพืชเหลือใช้และวัชพืชของคนในหมู่บ้านกลุ่มสินค้า OTOP นี้มีการจัดตั้งมาเป็นเวลานานและมีสมาชิกเป็นแม่บ้านพ่อบ้านจำนวนกว่า 20 คน กว่าคนสินค้าส่วนใหญ่แต่เดิมนั้น ส่งขายยังตลาด ทั่วไปในตำบลและยังส่งขายในอำเภอเมืองรวมทั้งทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้นำสินค้าเหล่านี้ไปขายยังนิทรรศการต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งสินค้าเหล่านี้เมื่อได้รับการติดต่อมาประธานกลุ่มจะเป็นคนประสานงานว่ามีคำสั่งซื้อหรือคำสั่งในการผลิตตามจำนวน

จากนั้นประธานกลุ่มจะทำการประสานงานกับสมาชิกและลงมือทำสินค้าและผลิตภัณฑ์ จนกระทั่งหลังมีการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนประธานกลุ่มได้หารือเกี่ยวกับการขยายตลาดเพื่อขายผลิตภัณฑ์ของชุมชนออกไปอย่างกว้างขวาง โดยขอให้พัฒนาการประจำตำบลประสานไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น เพื่อสอบถามถึงความเป็นไปได้ที่จะขยายตลาดไปยังประเทศเพื่อนบ้านโดยได้ผลสรุปว่าการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศจะต้องผ่านหน่วยงานของภาครัฐที่ร่วมมือกับประเทศสมาชิกในอาเซียนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจะต้องมีคุณภาพและมีราคาเหมาะสม ผลสรุปจึงพบว่าในระยะแรกนั้นควรจะต้องเป็นสินค้าที่มีคาราย่อมเยาและมีขนาดเล็กซึ่งจะทำให้กลุ่มผู้ซื้อตัดสินใจง่ายในการเลือกซื้อสินค้า ชุมชนจึงได้ตกลงกันว่า จะเลือกทำผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์ส่งออกขายโดยเป็นลักษณะของ “เข็มกลัดดอกไม้ประจำชาติ” ซึ่งพะยอมบอกว่า

“---ชาวบ้านตกลงกันที่จำทำดอกไม้ประจำชาติของแต่ละประเทศในอาเซียนส่งขาย โดยเริ่มทำเป็นเข็มกลัดอันเล็ก ๆ และส่งขายไปในประเทศเพื่อนบ้านก่อน ตอนนี่เริ่มทำดอก ดอก ลำดวน ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำชาติกัมพูชาและดอกจำปาลาว ที่รู้จักกันดีในชื่อ ดอกลีลาวดี หรือ ดอกลิ้นทมซึ่งดอกลิ้นทมนี้ชาวบ้านเขาก็ทำกันมาก่อนอยู่แล้ว---” (พะยอม, นามสมมุติ)

พะยอมบอกว่าการส่งออกดอกไม้ประดิษฐ์ไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้รับการตอบรับที่ค่อนข้างดีเนื่องจากสามารถซื้อได้โดยไม่ต้องใช้เงินมากราคาเพียงชิ้นละ 60 บาท ซึ่งนอกจากจะส่งขายแล้วยังมีคนงานที่เป็นคนลาวและกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในพื้นที่นิยมมาซื้อเช่นเดียวกันในอนาคตตนจะทำการขยายตลาดไปยังประเทศอื่น ๆ แต่ทั้งนี้ต้องทำการพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐานและจะต้องมีหน่วยงานที่สนับสนุนและให้ความรู้แก่ชาวบ้านด้วย

นอกจากดอกไม้ประดิษฐ์แล้ว ชุมชนยังมีสินค้าที่ผลิตเป็นขนมขบเคี้ยวประเภทต่าง ๆ แต่สินค้ากลุ่มนี้ตลาดยังไม่กว้างมากนักเนื่องจากยังกลุ่มยังขาดทุนทรัพย์ ทรัพยากรในการผลิต

รวมทั้งองค์ความรู้ ที่จะทำให้รสชาติของขนมติดปากคนทาน อย่างไรก็ตามหากมีหน่วยงานที่พร้อมจะเข้ามาสนับสนุนและให้ความรู้รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์ให้ติดตลาดได้ชุมชนยินดีอย่างยิ่งที่จะต้อนรับและนำไปปฏิบัติตาม

4.3.2 ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและความมั่นคงก่อนและหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

เรื่องของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคงสามารถสะท้อนผ่านปัญหาการอพยพเข้าเมืองของแรงงานเพื่อนบ้าน และประเด็นเรื่องยาเสพติดซึ่งอาจจะยืดโยงไปยังสิ่งที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อข้างต้นนั่นก็คือ การก่อตั้งโรงงานทอผ้า โดยอาจเป็นสาเหตุหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่อันอาจเกิดขึ้นและพัวพันกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตั้งแต่เริ่มมีการก่อสร้างโรงงานทอผ้าขึ้นนอกจากจะมีแรงงานชาวไทยแล้วยังมีแรงงานเพื่อนบ้านจากลาวประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย การก่อสร้างโรงงานทอผ้าทำให้มีการไหลบ่าเข้ามาทำงานของเพื่อนบ้านชาวลาวจากบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน โดยจะมีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานออกเป็นฝ่ายบริหารและฝ่ายผลิต สำหรับฝ่ายบริหารจัดการวางแผนการก่อสร้างโรงงานทอผ้าจะเป็นชาวไทยทั้งหมด ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมเรื่องการรับเหมาก่อสร้าง แบบแผนการก่อสร้างตัวโรงงาน และการสร้างระบบเครื่องทอผ้า เป็นต้น สำหรับฝ่ายผลิตส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างซึ่งมาจากแรงงานคนในท้องถิ่นประมาณครึ่งหนึ่ง และอีกครึ่งหนึ่งเป็นแรงงานเพื่อนบ้านชาวลาว

แรงงานชาวไทยที่ทำงานในโรงงานมักไม่สร้างปัญหามากนักเว้นเสียแต่ก็อาจมีเรื่องทะเลาะวิวาทเกี่ยวกับปัญหาชู้สาวตามวิถีชาวบ้านซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาและก็จะตกลงกันได้ไม่ยากนักเพื่อยุติความขัดแย้ง และการอยู่กินและที่พักอาศัยก็ไม่ยากลำบากนักเนื่องจากเป็นคนในชุมชนแทบทั้งสิ้น แต่สำหรับเพื่อนบ้านชาวลาวที่อพยพเข้ามายังพื้นที่ของชุมชนอาจจะมีติดขัดอยู่บ้าง สำหรับที่พักอาศัยสำหรับกลุ่มคนเหล่านี้มักจะเช่าหอพักหรือบ้านเช่า ซึ่งเป็นของคนในชุมชนที่เปิดให้เช่าโดยคิดค่าเช่าเป็นรายเดือน กลุ่มเพื่อนบ้านเหล่านี้มักจะพักอยู่อาศัยรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่เช่น หอพักหลังแห่งหนึ่งซึ่งมีบ้านหอพักอยู่ 10 ห้อง กว่าครึ่งหนึ่งจะเป็นห้องของเพื่อนบ้านชาวลาว และยังมีพักรวมกันเป็นครอบครัว สำหรับการเข้ามาทำงานของแรงงานเหล่านี้ลำเจียกไม่อาจจะระบุได้ว่า เข้ามาทำงานถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่

แต่เดิมเมื่อก่อตั้งโรงงานใหม่ ๆ ยังมีแรงงานงานเหล่านี้ไม่มากนักแต่เมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 5 ปีหลังพบว่ามีแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ซึ่งมากกว่าแรงงานของคนไทยเสียอีก ส่วนหนึ่งอาจมาจากสาเหตุที่คนในชุมชนอาจหาแหล่งประอาชีพใหม่ได้ อย่างเช่น การอพยพเข้าเมือง/เมืองหลวง บ้างก็อาจจะต้องกลับไปทำอาชีพเดิมของตนเนื่องจากติดขัดด้วยเหตุผลบางประการที่ไม่สามารถทำงานประจำได้ ที่สำคัญไปกว่านั้นสาเหตุที่แรงงาน

เพื่อนบ้านเพิ่มขึ้นนั้นอาจมาจากวิธีการบอกต่อ ๆ กันไป โดยแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในโรงงานหากมองดูแล้วจะมีความสัมพันธ์สนิทกันดี ราวกับว่าเป็นญาติพี่น้องกันมาก่อน ซึ่งก็เป็นไปได้ว่า แรงงานต่างด้าวที่มีอยู่เดิมนั้นอาจกระจายข่าว/บอกต่อให้กับกลุ่มเพื่อนหรือญาติที่ตนเองรู้จัก ประกอบกับการย้ายออกของแรงงานไทยในชุมชนทำให้คาดการณ์ได้ว่า แรงงานต่างด้าวอาจมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกหากมีการย้ายออกของแรงงานไทย และการเพิ่มปริมาณความต้องการลูกจ้างของโรงงานทอผ้า เป็นต้น

ส่วนเรื่องปัญหายาเสพติดมีความสัมพันธ์กับการไหลบ่าของผู้คนจากหลายแหล่งอาจนำมาซึ่งการแพร่ระบาดของปัญหาเสพติดในชุมชน ทั้งที่มาจากคนในชุมชนรับมาจากแหล่งค้าขายที่อื่นและนำมาขายให้กับคนในชุมชนและรวมถึงขายให้กับแรงงานเพื่อนบ้านด้วย หรือแรงงานเพื่อนบ้านนำมาขายให้กับคนในชุมชน ลำเจียกยังกล่าวต่อไปอีกว่า ลักษณะของปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปัญหาเรื้อรังไม่รุนแรงมากนัก ปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องที่ซับซ้อนซึ่งตนเองไม่สามารถระบุได้ว่ามาจากไหน ได้ยินแต่เพียงข่าวลือกันปากต่อปาก

“---ยาเสพติดเรื้อรังน่าจะมาจากคนข้างนอกนำเข้ามา แต่ก็ยังระบุไม่ได้ว่าใครแต่อดีตที่ผ่านมาั้นไม่เป็นแบบนี้แทบไม่มีข่าวเรื่องยาเสพติดเลย อย่างมาก็แค่บุหรี่ยาตองหรือเหล้าตามวิถีชาวบ้าน แต่เมื่อเวลาผ่านไปทำไมข่าวลือเรื่องยาเสพติดเริ่มมีบ่อยขึ้น บ้างก็มีการกล่าวหาว่าคนกลุ่มนั้นเล่นยา กลุ่มนี้เล่นยา บ้างก็ว่าคนนั้นค้ายาบ้าง---” (ลำเจียก, นามสมมุติ)

แม้ว่าจะมีข่าวลือเกี่ยวกับปัญหาเสพติดแต่ตนเองยังไม่เคยพบว่ามีใครเสพติดหรือค้าโดยตัวเอง ซึ่งข่าวลือนั้นอาจเป็นเรื่องจริงหรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้ปัจจุบันปัญหาเสพติดในชุมชนไม่รุนแรงมากนักเนื่องจากอาจเกิดจากมาตรการคุมเข้มของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ ป.ป.ส. ทำให้กลุ่มผู้เสพติดมีเหตุตัวทันและมีการแอบซุ่มซื้อเงียบ ๆ ในกลุ่มเพื่อน ๆ หรือญาติของตนเองเท่านั้นไม่แพร่ไประหว่างกลุ่มคนไทยและกลุ่มคนต่างด้าว เนื่องจากอาจเกรงกลัวบทลงโทษทางกฎหมายและการถูกส่งตัวกลับประเทศของตนเอง

อย่างไรก็ตามแต่เดิมในอดีตชุมชนนี้มีเพียงคนท้องถิ่นแต่เดิม ไม่เคยมีคนต่างชาติหรือแถบประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยกัน แต่พอกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากการพัฒนาของระบบถนน รถราง เครื่องบิน ทำให้คนไปมาหาสู่กันได้ง่าย คนที่ไปมาอย่างถูกกฎหมายก็ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่ถูกกฎหมายก็เป็นเรื่องธรรมดาที่จะถูกจับตามอง ทั้งจากคนในชุมชนและจากเจ้าหน้าที่ของทางการเป็นธรรมดา ส่วนคนที่เข้ามาไม่ถูกกฎหมายก็เหมือนอยู่ในกรงต้องอยู่แบบหลบ ๆ ซ่อน ๆ ถ้าเป็นตามหมู่บ้านชนบท ซึ่งแตกต่างจากเมืองหลวงที่คาดการณ์ได้ยากว่าคนเหล่านั้นมาจากที่ไหนหากไม่สังเกตจากภาษาที่พูด

สำหรับเรื่องการย้ายเข้ามาพักอาศัยและทำงานของแรงงานต่างชาติภายในชุมชน มักจะมาประกอบอาชีพเป็นพวกรับเหมาก่อสร้างบ้างและก็ย้ายไปทำงานที่อื่นถ้าโครงการนั้นแล้วเสร็จ บ้างก็เข้ามารับจ้างทำนาให้กับบ้านที่มีฐานะ ซึ่งแต่เดิมคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาหลายชั่วอายุคนจะรู้จักกันเป็นอย่างดีซึ่งคนในชุมชนจะมีความไว้วางใจกันอยู่แล้ว แต่ในกรณีที่มีคนต่างชาติเข้ามาทำงานก่อสร้างและเดินไปมาภายในชุมชนจะถูกเป็นที่จับตามอง มีบางครั้งที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาตรวจสอบว่าแรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงานโดยถูกกฎหมายหรือไม่

“---เคยมีอยู่ครั้งหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ของทางการเข้ามาตรวจสอบแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานก่อสร้าง ได้ยินมาว่าเจ้าหน้าที่จะรับสินบนจากผู้รับเหมาก่อสร้างเพื่อไม่ให้จับกุมตัวแรงงานเพื่อส่งกลับประเทศ แต่ก็มีบ้างที่มีการจับและส่งกลับประเทศ ไม่เคยมีเหตุการณ์ลงโทษตามกฎหมายหรือคดีใดๆ---” (มะลิวัลย์, นามสมมุติ)

สภาพเช่นนี้ก็เปรียบได้กับแรงงานคนไทยที่ไปทำงานต่างประเทศจะเป็นประเทศใดก็ตามถ้าไปอย่างไม่ถูกกฎหมายก็ต้องโดนส่งตัวกลับหรือมีเซนนั้นก็ต้องอยู่แบบหลบๆซ่อนๆ ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ปัจจุบันเจ้าหน้าที่เริ่มเข้ามาตรวจสอบบ่อยขึ้นแต่ก็พบว่าแรงงานเข้ามาโดยถูกกฎหมายและผ่านการรับรองตามที่ระบุในข้อตกลงของไทย นอกนี้ประเด็นด้านการเมืองและความมั่นคงยังมีความเชื่อมโยงไปกับ เรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงานกับรัฐบาล หรือการทำงานของรัฐบาลต้องมีหลักธรรมาภิบาลมากขึ้น ส่วนเรื่องความมั่นคงน่าจะเป็นของการก่อการร้ายเรื่องอาชญากรรม อย่างเช่น เรื่องความมั่นคงของประเทศตามแนวชายแดนที่เห็นกันในข่าวหรือวิทยุช่วงที่มีกรณีของเขาวพระวิหาร เป็นต้น

ดังนั้นเมื่อพูดถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นถ้าจะให้เห็นภาพชัดเจนอาจจะย้อนรอยไปถึงในอดีตเพราะเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องละเอียดซับซ้อนและถ้าอธิบายผิวเผินอาจจะไม่เห็นประเด็นสำคัญแต่ประการใดให้พิจารณาว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น แต่เดิมนั้นการดูแลคนในชุมชนจะมาจากความดูแลของเจ้าหน้าที่รัฐแต่เพียงอย่างเดียว โดยเจ้าหน้าที่รัฐมีหลายหน่วยงาน เจ้าหน้าที่รัฐจะมีหน้าที่เสนอโครงการเพื่อทำการพัฒนาชุมชน อย่างเช่น โครงการก่อสร้างถนน เป็นต้น สมัยนั้นคนในชุมชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจมากนักในเรื่องของการมีส่วนร่วมเพราะคิดว่าเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่แต่เพียงผู้เดียวและมีอำนาจในการกระทำใดก็ตาม ชาวบ้านก็เป็นเพียงผู้คอยรับผลของการพัฒนาอย่างเดียวเท่านั้น ไม่มีการตรวจสอบการทำงานว่าเขาทุจริตหรือไม่อย่างไร ประสงค์ของยกตัวอย่าง โครงการก่อสร้างสะพานข้ามคลองชลประทานเข้าหมู่บ้าน ความว่า

โครงการก่อสร้างสะพานข้ามคลองชลประทานเป็นโครงการที่เกิดขึ้นของหน่วยงานราชการท้องถิ่น ซึ่งได้งบประมาณจากส่วนกลางเพื่อสร้างสะพานข้ามคลอง สมัยนั้นเรื่องของการมีส่วนร่วมของโครงการยังไม่เข้มข้นมาก เจ้าหน้าที่เข้ามาก่อสร้างเสร็จตามแผนและก็กลับงบประมาณจำนวนมหาศาลที่ใช้ภายใต้โครงการก็ยังไม่ได้รับการพิจารณาหรือขอความเห็นจาก

ชุมชนเท่าใดนักเนื่องจากทุกคนเห็นว่าโครงการสำคัญหมด แต่ในทางกลับกันโครงการพัฒนาอื่น ๆ อย่างเช่น โครงการก่อสร้างทางระบายน้ำก็มีการขอความเห็นจากประชาชนมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะไม่จำเป็นแต่ว่าเป็นเรื่องของความชอบธรรม การกระจายข่าวสารของรัฐสู่ประชาชนซึ่งจำเป็นต้องทำ ดังนั้นหน่วยงานท้องถิ่นหากมีโครงการใด ๆ ก็ขอความร่วมมือจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้เดินทางมาดูสถานที่จริงของสะพานข้ามคลองชลประทานซึ่งพบว่าเป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กเพื่อเชื่อมระหว่างเส้นทางถนนสายหลักเข้าสู่หมู่บ้าน ดังภาพที่ 4.11

ภาพที่ 4.11 สะพานข้ามคลองชลประทานเพื่อเข้าสู่หมู่บ้าน

ดังนั้นยุคปัจจุบันแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงถือเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างมาเพราะจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชนในอีกแง่ก็เป็นการช่วยกันสอดส่องความผิดปกติที่มาจากการทำงาน เช่นเดียวกับ การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการป้องกันการก่ออาชญากรรมที่มาจากภายนอก ประสงค์เล่าว่า

“---เมื่อก่อนพื้นที่แห่งนี้มีแต่คนในชุมชนเท่านั้นต่อมาความเจริญหลายอย่างทำให้คนต่างไปมาหาสู่กันได้ง่าย คนที่มีบ้านแต่ไม่ได้พักอยู่อาศัยก็จะให้คนภายนอกเช่าอยู่ก็ได้ สำหรับตัวผมนั้นบ้านแต่เดิมของผมเป็นบ้านไม้ 2 ชั้นชั้นบนไม่มีใครอยู่ผมอยู่ชั้นล่างกับภรรยา 2 คนเท่านั้น ส่วนที่เป็นห้องครัวเก่าก็ทำให้เป็นที่พักอาศัยให้คนเช่าอยู่ราคาไม่ถึง 500 บาทต่อเดือน จนกระทั่งมีคนเข้ามาพักเป็นคนแถบประเทศเพื่อนบ้านใกล้ (ผู้ชาย) บางทีคืนดีภรรยาเล่าให้ฟัง

ว่าผู้ชายคนนั้นจึงจะทำมีดีมีร้ายต่อตนเอง จนกระทั่งถูกพบเห็นของคนในชุมชนและต่างก็พากันนำตัวส่งเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินคดีต่อไป---” (ประยงค์, นามสมมุติ)

ปัญหาอาชญากรรมจากคนภายนอกชุมชนจึงเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงมากต่อความปลอดภัยของคนในชุมชน ภายหลังจากนั้นเป็นต้นมาชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนจึงประกาศให้สมาชิกภายในหมู่บ้านช่วยกันสอดส่องบุคคลภายนอกชุมชนที่เข้ามาในชุมชนโดยมีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจให้รีบแจ้งและร่วมกันเป็นหูเป็นตา คนในชุมชนจึงต่างหันมาให้ความสนใจกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินกันมากขึ้น นอกจากนี้เรื่องปัญหาอาชญากรรมยังสัมพันธ์กับประเด็นการอพยพเข้ามาของคนต่างถิ่น และยังเชื่อมโยงไปยังความมั่นคงทางทรัพยากรจากการเข้ามาของบรรษัทต่างชาติ

“---ได้ยื่นเพื่อบ้านเล่าให้ฟังว่าเคยมีเคยมีคนต่างถิ่นมาพักอาศัยที่บ้านของตนเพราะว่าบ้านของเพื่อนบ้านจะมีแบ่งให้เช่า พอหลังจากที่มีคนมาเช่าอยู่เพราะมาทำงานเป็นช่างก่อสร้าง พอตกกลางคืนกลางคืนที่สามมีเขาไม่อยู่ก็มีพฤติกรรมมีดีมีร้ายต่อเพื่อนของบ้าน พอเข้ามาเขาจึงไปแจ้งเจ้าหน้าที่ให้เข้ามาช่วยดูพบว่าแรงงานคนนั้นเข้ามาทำงานโดยผิดกฎหมาย ทางกรมเขาจึงจับตัวส่งกลับประเทศไป ได้ยินว่าเป็นลาวหรือเขมรนี่แหละแต่ไม่แน่ใจว่าเป็นชาติไหน---” (พวงทอง, นามสมมุติ)

เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงคนทั่วไปทางชุมชนจึงร่วมกันปรึกษาหารือเรื่องการวางแผนการคัดกรองคนที่เข้ามาทำงานหรือพักอาศัยในชุมชนโดยหากเป็นคนแปลกหน้าก็จะมี การสอบถามว่า คนนั้นเป็นญาติหรือเพื่อนบ้านที่มีใครรู้จักบ้าง ถ้าเป็นที่จับตาก็จะให้ทุกคนช่วยสอดส่องแจ้งความเคลื่อนไหวหากมีพฤติกรรมที่ไม่ชอบมาพากล ทั้งในเรื่องของการคุกคามทางกายหรือทรัพย์สินก็สามารถแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบโดยเร็วเพื่อป้องกันเรื่องที่ไม่พึงประสงค์ในชุมชน โดยเฉพาะทางชุมชนก็มีการวางแผนการปรึกษาของหมู่บ้านเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว โดยในระดับของหมู่บ้านได้จัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อวางมาตรการขั้นระดับชุมชนโดยการให้ทุกครัวเรือนร่วมกันสอดส่องบุคคลที่มาจากภายนอกชุมชน (ที่ไม่ใช่ญาติของคนในชุมชน) จะเข้ามาพักอาศัยหรือเข้ามาทำงานก็ตามก็ขอให้มาแจ้งให้เจ้าหน้าที่ให้ทราบล่วงหน้าก่อนเพราะจะช่วยสอดส่องไว้แต่เนิ่น

ขั้นต่อมาหากพบพฤติกรรมต้องสงสัยอย่างเช่น การค้ายาเสพติด การสร้าง ความรุนแรง และทะเลาะวิวาท หรือการลักขโมย เป็นต้นก็ให้สามารถแจ้งมายังเจ้าหน้าที่ได้ตลอด 24 ชั่วโมง อาจเป็นเจ้าหน้าที่ของทางการในท้องถิ่นหรือเป็นเจ้าหน้าที่ภายนอกเพื่อที่เขาจะได้หาหนทางช่วยเหลือและประสานงานขอความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง ลักษณะการทำงานจะเป็นเหมือนกับการทำงานโดยมีส่วนร่วมในการสอดส่องหรือเป็นหูเป็นตาเท่านั้น ไม่ได้เป็นการจ้องจับผิดและมักใช้เฉพาะยามวิกาล (กลางคืน) เป็นสำคัญ นอกจากนี้ชุมชนในอดีตมักจะมีการทะเลาะวิวาทกันอยู่บ้าง เนื่องจากสังคมชนบทจะมีงานบุญ งานแต่ง ซึ่งคนต่างถิ่นมักจะไปมาหา

สู่กันเป็นประจำ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่มักจะชอบงานรื่นเริง งานแสงสี งานวัด หากบ้านไหนมีงานประจำปี งานบุญ งานวัด หนุ่มสาวส่วนมากจะมารวมตัวกันที่นั่นเป็นประจำ

แต่ปัญหาที่มักจะตามมาคือ การทะเลาะวิวาท ซึ่งชาวบ้านมักจะมองว่าเป็นเรื่องปกติตามประสาวัยรุ่น นอกจากการทะเลาะวิวาทแล้ว ชุมชนแห่งนี้และชุมชนใกล้เคียง ยังมีปัญหาเรื่องของการลักขโมยอยู่บ่อย ๆ โดยตั้งแต่อดีตนั้นชุมชนแห่งนี้ มีความขัดแย้งทางความคิดที่ค่อนข้างมาก มีกลุ่มอิทธิพลอยู่หลายกลุ่ม ซึ่งกลุ่มเหล่านี้พบว่ามีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการลักขโมย หากแต่ยังไม่สามารถเอาผิดได้เนื่องจากกฎหมายยังไม่เข้มแข็งและมีอิทธิพลในพื้นที่นี้ การลักขโมยพบตั้งแต่การลักขโมยแก้วแหวนเงินทอง จนไปถึงการขโมยวัวขโมยควายในเวลาอีก

นอกจากนี้การเข้าประชาคมอาเซียนแล้วอาจจะเกิดปัญหาอาชญากรรมในชุมชน โดยเฉพาะคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนของมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันพบมากในเขตอำเภอ เชื่อว่าไม่นานอาจจะมีการลักลอบเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านมากขึ้นเนื่องจาก ในชุมชนของมีแหล่งโรงงานที่ทำอุตสาหกรรมขนาดกลางอยู่มาก อีกทั้งบ่อเลี้ยงปลาหลายแห่งยังต้องการคนงานเข้ามาทำงานมากขึ้น ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้อาจจะเกิดปัญหาอาชญากรรม ในเรื่องของการลักขโมย เนื่องจากคนงานเหล่านี้ไม่ได้มาพักอยู่ประจำถาวรมาทำงานได้ไม่กี่เดือนก็ไปย้ายงานไปต่างถิ่น การเข้ามาของคนงานต่างชาตินำมาซึ่งปัญหาความเรื้อรังด้านยาเสพติด

คนในชุมชนจึงเริ่มกังวลว่าหาก มีการเปิดตลาดแรงงานอย่างเสรีจะยิ่งทำให้ชุมชนมีปัญหามากขึ้นโดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติดที่ไม่เคยพบมาก่อนหน้านี้ก็เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นหากไม่มีการควบคุมดูแลจากคนที่เกี่ยวข้องแล้วปัญหานี้จะยิ่งทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบตามไปด้วย นอกจากเรื่องของอาชญากรรม และยาเสพติด ยังมีของปัญหาด้านความมั่นคงของทรัพยากรจากภัยแล้งในชุมชน ซึ่งแม้ว่าจะมีการสร้างอ่างเก็บน้ำและพัฒนาแหล่งน้ำตามพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวแล้ว แต่ตนยังพบว่าในพื้นที่อีกหลายแห่งในตำบลนี้ เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ โรงงานขนาดใหญ่ ในเขตเมืองและในเขตอำเภอ โรงงานที่กำลังจะก่อตั้งขึ้น เห็นเริ่มมีนายทุนเข้ามาซื้อที่ ในแถบนี้ไปจำนวนมาก ผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า อีกไม่นานจะมีโรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งที่นั่นน่าจะเป็นโรงงานที่เกี่ยวกับมะเขือเทศ เพราะว่าหลายพื้นที่ในแถบนี้เริ่มมีการปลูกมะเขือเทศสลับกับการปลูกข้าวมากขึ้น

อย่างไรก็ตามถ้าโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้มาตั้งอยู่ในพื้นที่มากขึ้นก็จะมีผลต่อ ความเป็นอยู่ของชุมชนของตนเนื่องจากชาวบ้านจะเปลี่ยนอาชีพ ไปรับจ้างทำงานโรงงานแทนด้วยเหตุที่ว่าสามารถทำรายได้ปริมาณมากและรวดเร็ว นอกจากนี้ยังจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนเนื่องจากการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ย่อมมีการปล่อยของเสียลงแม่น้ำและอากาศ หากโรงงานเหล่านี้มาตั้งและปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำเหมือนในพื้นที่อื่น จะก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงเนื่องจากไม่สามารถหาปลาเพื่อมาจำหน่ายได้อีกต่อไป ดังนั้นการเปิดประชาคมอาเซียนจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้โรงงานเหล่านี้เลือกที่จะมาตั้งฐานการผลิตในพื้นที่

ชุมชน เนื่องด้วยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่กว้างขวางและสามารถทำการเกษตรได้ในปริมาณมาก

การเปิดประชาคมอาเซียนจะมีผลต่อปัญหาของชุมชนที่มากขึ้นในเรื่องของความไม่เพียงพอ ในผลผลิตทางการเกษตร รวมไปถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการทำการเกษตรเช่นที่ดินและทรัพยากรน้ำ นอกจากนี้ปัญหามลพิษในพื้นที่เมืองและเขตอุตสาหกรรมที่มีความหนาแน่นมากขึ้น การเตรียมความพร้อมในด้านการจัดการเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคตจึงเป็นสิ่งจำเป็นมากซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจาก ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นนี้

ประเด็นสุดท้ายการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและความมั่นคงที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นก็จะเห็นได้ใน 2 ประเด็นก็คือในเรื่องของ การจัดระบบแรงงานต่างด้าว และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งในเรื่องของการจัดระบบแรงงานต่างด้าว ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดูแลและคอยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ตั้งแต่มีการเปิดประชาคมอาเซียนจะยิ่งทำให้คนต่างด้าวเข้ามาเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในตัวเมืองที่เริ่มเข้ามาทำงานเป็นลูกจ้างร้านค้าต่าง ๆ ส่วนในชุมชนใกล้เคียงมีทั้งเข้ามารับจ้างทำนาทำสวนและเป็นคนงานบ่อเลี้ยงปลา ซึ่งคนเหล่านี้ส่วนใหญ่เข้ามาโดยไม่ถูกกฎหมายเพราะนายจ้างก็ไม่ได้สนใจระเบียบหรือข้อบังคับต่าง ๆ ในการจ้างคนงานเหล่านี้มากนัก นอกจากนี้คนต่างด้าวเริ่มเข้ามาในชุมชนใกล้เคียงมากขึ้นเพราะเริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งฐานการผลิตและมีการเปิดรับสมัครงานแรงงานจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่แล้วคนในชุมชนไม่นิยมทำเนื่องจากค่าแรงถูกและคนส่วนใหญ่ยังต้องทำเกษตรกรรม จึงมีส่วนน้อยที่เข้าไปทำงานในโรงงานทำให้แรงงานต่างด้าวเหล่านี้อพยพเข้ามาด้วยวิธีการบอกเครือข่ายให้มาทำงาน เท่าที่พะยอมพบส่วนมากจะมีทั้งคนลาวและคนกัมพูชา และยังมีคนพม่าที่ปะปนอยู่บ้าง

แรงงานต่างด้าวเหล่านี้เข้ามาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายดังนั้นทำให้พวกเขามีอิสระในการทำอะไรก็ได้มากกว่าคนที่เข้ามาแบบถูกต้องเพราะรัฐสามารถติดตามได้ ซึ่งสิ่งนี้ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากปัญหาตามมา ด้วยเหตุนี้การจัดระบบแรงงานต่างด้าวในพื้นที่ ซึ่งเป็นนโยบายที่สั่งลงมาจากนายอำเภอให้แรงงานทุกคนเข้าสู่ระบบแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมดูแลและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทะเลาะวิวาทในชุมชน พะยอมบอกว่าการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนี้หากไม่มีการจัดระบบแรงงานต่างด้าวให้ดีในอนาคตอาจจะเกิดปัญหาตามมามากมายเพราะคนเหล่านี้มีอัตราเพิ่มขึ้นทุกวันดังที่ตนกล่าวว่า

“---คนต่างด้าวเริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น ๆ เรื่อย นี้ขนาดชุมชนของเราอยู่ในเขตชนบทยังเริ่มมีให้เห็นมากหน้าหลายตา ไม่ต้องถามถึงในเมืองใหญ่จะมีมากแค่ไหนชุมชนมีคนต่างด้าวเข้ามาอยู่ไม่ทันไรก็มีการนำยาเสพติดเข้ามาในชุมชนแล้ว ตนจึงต้องระวังเรื่องนี้เป็นพิเศษ---”
(พะยอม, นามสมมุติ)

อย่างไรก็ตามภายหลังจากการประชุมร่วมกับกระทรวงแรงงาน และได้วิธีการจัดระบบแรงงานโดยใช้ กฎหมายหลักที่ใช้ในการจัดการแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 และพระราชกฤษฎีกากำหนดงานอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2522 สำหรับ การจัดการแรงงานข้ามชาติลักลอบเข้าเมืองคือ ผอนผันให้ผู้ลักลอบเข้าเมืองสามารถอยู่ และขออนุญาตทำงานได้เป็นการชั่วคราวมา ซึ่งเป็นรายปีโดยมีการกำหนดจังหวัด ประเภทกิจการและจำนวนคนที่อนุญาตให้แรงงานข้ามชาติลักลอบเข้าเมือง 3 สัญชาติทำได้โดยผู้ประกอบการจะต้องการนำมาจดทะเบียนแรงงาน ตรวจโรคและขอใบอนุญาตทำงาน ซึ่งพะยอมบอกว่าเรื่องนี้ผู้ประกอบการต่าง ๆ ในหมู่บ้านจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านี้อย่างเคร่งครัดเพราะหากมีการปล่อยปะละเลยแล้วตนจำเป็นต้องแจ้งทางการให้เข้ามาดำเนินการกับนายจ้าง

ประเด็นต่อมาคือ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชน ว่ามีความเกี่ยวข้องกับ การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในแง่ของความห่างเหินจากการไปทำงานต่างถิ่น กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเริ่มน้อยลงเรื่อย ๆ เนื่องจากผู้คนให้ความสำคัญกับรายได้เงินทอง ต่างคนต่างต้องทำมาหากิน ขาดเวลาอยู่ด้วยเหมือนแต่ในอดีต บางกรณีไปต่างประเทศเป็นเวลานานกว่า 10 ปี จนจะกลับมาหาครอบครัวคนในชุมชนก็จำมิได้เสียแล้ว เงินทำให้คนในครอบครัวห่างเหินกันมากขึ้น แม้ว่าจะเกิดปัญหาดังกล่าวคนในชุมชนยังคงนิยมทำงานต่างประเทศมากขึ้นเพราะว่ามีนายหน้าเข้ามาหาคนงานในหมู่บ้านไปทำงานต่างประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มคนหนุ่มสาว

ดังนั้นการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน จะส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว คนเหล่านี้หันหลังให้กับการทำเกษตรกรรมและมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองใหญ่ โดยเฉพาะการเปิดประชาคมอาเซียนนี้จะยิ่งทำให้คนเข้าออกประเทศได้ง่ายขึ้น จะยิ่งทำให้คนในหมู่บ้านอยากออกไปเป็นแรงงานข้ามชาติมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามหากอพยพเข้าเมืองไปโดยผิดกฎหมาย และเมื่อถูกจับกุมทางการต่างประเทศส่งกลับมายังไทยเป็นหนี้เป็นสิน เพราะกู้เงินเพื่อลงทุนก่อนไปจำนวนมาก การทำลักษณะนี้จะมีความเสี่ยงมาก และการไปทำงานต่างประเทศนั้นทำให้อาชีพเกษตรกรรมในชุมชนขาดแคลนแรงงานและความกลมเกลียวในครอบครัวยังลดลงอีกด้วย

4.3.3 ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรมหลังการเข้าสู่ประชาคม

อาเซียน

ในอดีตประมาณปี พ.ศ. 2550 ชุมชนยังไม่คุ้นชินกับคำว่า “การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” หลังจากนั้นไม่นานนักจึงพอเริ่มได้ยินได้ทราบจากทางโทรทัศน์และชบเขาไปพักหนึ่งเนื่องจากช่วงเวลานั้นเกิดเหตุการณ์บ้านเมือง เช่น เหตุการณ์เรื่องการรัฐประหาร เหตุการณ์เรื่องน้ำท่วม เป็นต้น ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจไปที่ความมั่นคง

ภายในประเทศแทนเสียมากกว่า นอกจากประสบการณ์จากการชมโทรทัศน์ประกอบกับการอ่านข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือกระทั่งในทีวีและวิทยุมักจะได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับ การพยายามสร้างความปรองดองระหว่างกลุ่มเพื่อนสมาชิกอาเซียนด้วยกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกว่าใครเป็นคนไทย ใครไม่ใช่คนไทย เราถือว่าทุกคนเป็นพี่น้องกันหมด เสมือนครอบครัวเดียวกัน

ชุมชนท้องถิ่นเมื่อก่อนนี้มีเพียงกลุ่มของคนไทยที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ที่ไม่ได้อพยพมาจากพื้นที่อื่นๆที่ห่างไกล อย่างเช่น ภาคเหนือ ส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาอาศัยล้วนมาจากพม่า มาจากจีนซึ่งจะเห็นได้ว่ากลุ่มคนเหล่านั้นมีมาพร้อมกับลักษณะของความเป็นคนแต่ดั้งเดิมที่ตนอาศัยอยู่ เป็นต้น ดังนั้นลักษณะของภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิต จึงสามารถสะท้อนภูมิเลาเนาของตนเองได้เป็นอย่างดี แต่พอหลังจากที่มีการก่อตั้งโรงงานพม่าได้ไม่นานนักก็มีเพื่อนบ้านทั้งลาว และเขมรเข้ามาทำงานในโรงงานของชุมชน ทำให้ต้องมีการปรับตัวเพื่อการทำงานร่วมกันแบบเพื่อนร่วมงานเดียวกัน

สิ่งหนึ่งที่สัมผัสจากวิถีชีวิตของพี่น้องอาเซียนที่ได้ทำงานร่วมกันอย่างเห็นได้ชัดเจนคือ กลุ่มคนเหล่านี้จะมีจุดที่แตกต่างจากคนท้องถิ่นหรือคนไทยอยู่อย่างหนึ่งคือ ภาษาพูด เช่น การพูดทักทายของคนลาวเมื่อเจอกันกล่าวคำว่า “สบายดี” หรือ “ซัด เจียบ เรียบ” ซึ่งเป็นการกล่าวทักทายในภาษาเขมรเช่นเดียวกัน ลักษณะของความแตกต่างด้านภาษาเป็นสิ่งที่บอกถึงพื้นเพดั้งเดิมของคนกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามลักษณะร่วมที่เห็นได้ชัดเจนที่พบได้แทบทุกเชื้อชาติ คือ ความนิยมอยู่รวมกันเป็นกลุ่มครอบครัว เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้พบได้แม้กระทั่งคนไทยที่ทำงานต่างถิ่น ซึ่งมักชอบอยู่รวมกันเป็นครอบครัว หรือเครือญาติ เพราะเล็งเห็นว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความสบายใจ และหาเพื่อนพูดคุยช่วยเหลือในยามจำเป็นได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่าแต่เดิมจะมีการแบ่งแยกระหว่างคนไทยและคนต่างด้าว แต่ในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมงานด้วยกันย่อมต้องมีการปรับตัวร่วมกัน สิ่งหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ในการสร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างกันและยังถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่พึงทำนั้นคือ การยิ้ม เป็นต้น

การปรับตัวเพื่อสร้างมิตรระหว่างเพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นคนต่างด้าวสามารถใช้รอยยิ้มเป็นสื่อกลาง ซึ่งให้ผลตอบรับที่ดีในฐานะที่เป็นเครื่องมือแสดงความผูกพันระหว่างกัน จากนั้นก็เริ่มด้วยการพูดทักทายยามเช้า เมื่อพบกันที่โรงงานทอผ้ากันเป็นประจำนอกจากมีกลุ่มสังคมเพื่อนชาวไทยและยังมีเพื่อนชาวอาเซียน และปฏิบัติงานร่วมกันเป็นอย่างดีเสมอมา หากมีเรื่องที่สามารถช่วยเหลือได้ตามสมควรก็จะช่วยยามมีโอกาสอย่างเช่นการให้ยืมของใช้เมื่อคราวจำเป็น นอกจากนี้การผันตัวมาทำงานเป็นจิตอาสาสำหรับดูแลด้านสาธารณสุขเมื่อสูงวัย งานจิตอาสาดังกล่าวถือเป็นงานอย่างหนึ่งที่ต้องพบเจอกับคนมากมาย

“---งานจิตอาสาเป็นงานบริการอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ที่เข้ามาทำงานนี้ได้เป็นอย่างดีต้องเป็นผู้ที่มาด้วยใจรักก่อนเป็นสำคัญ หากไม่มีใจรักงานจิตอาสาผลที่คาดว่าจะเกิดกับตัวผู้รับ

การบริการก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ สำหรับความรู้ความเชี่ยวชาญสามารถเรียนรู้ได้จากผู้ที่เคยเป็นมาก่อนแล้วก่อนเรียนรู้ขึ้นไปตามประสบการณ์ที่ตนเองปฏิบัติ หากแต่จิตใจรักงานบริการไม่อาจเกิดขึ้นจากการสอนกันหรือเรียนรู้กันได้ง่าย---” (ลำเจียก, นามสมมุติ)

เหตุการณ์หนึ่งที่สามารถสร้างความประทับใจ คือ การช่วยเหลือพี่น้องอาเซียน ซึ่งมีเหตุการณ์ความว่า ครั้งหนึ่งที่ตนเองทำหน้าที่เป็นจิตอาสาด้านสาธารณสุข เมื่อตอนที่ไปตรวจเยี่ยมบ้านในชุมชนพบว่ามีกลุ่มเพื่อนบ้านซึ่งเป็นต่างด้าวมีปัญหาเกี่ยวกับการอุปการณุปฐมพยาบาลในการรักษาแผลที่บาดเจ็บจากการทำงานก่อสร้าง ประกอบกับไม่มีเงินพอที่จะไปซื้ออุปกรณ์ปฐมพยาบาลเหล่านั้นทำให้แผลของผู้ป่วยรายนั้นกลายเป็นแผลติดเชื้อและอักเสบ ลำเจียกจึงได้ทำการเดินทางไปพยาบาลผู้ป่วยด้วยการนำสำลี แอลกอฮอล์ ผ้าพันแผล และอุปกรณ์สำหรับการดูแลแผลไปรักษาอย่างต่อเนื่องจนอาการดีขึ้นเป็นปกติสามารถไปทำงานได้โดยไม่กลัวการติดเชื้อเพิ่มเติม ลำเจียกยังเล่าต่อไปอีกว่า “...การทำงานลักษณะงานบริการที่ดีนอกจากจะสร้างผลลัพธ์ให้แก่งานได้สำเร็จยังเป็นเครื่องสร้างมิตรไมตรี ระหว่างเพื่อนมนุษย์ร่วมกันแบบไร้พรมแดนอีกด้วย---” (ลำเจียก, นามสมมุติ)

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาความภูมิใจในการทำงานจึงถือเป็นการปฏิบัติหน้าที่เป็นจิตอาสาช่วยเหลือผู้คนโดยไม่เลือกว่าเป็นคนไทยหรือคนต่างชาติ เพราะเชื่อว่าการช่วยเหลือคนไม่มีกฏเกณฑ์ที่เป็นสากลใดๆในการเลือกปฏิบัติกับใคร และสถานที่ใด ความภูมิใจในงานจิตอาสา นอกจากช่วยเหลือผู้คน และยังเสริมสร้างความรู้สึกรู้สึกมีความสุขแม้ยามชราลง แต่ความตั้งใจที่จะช่วยเหลือคนไม่เคยลดลงตาม ทุกวันนี้ลำเจียกยังคงปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นจิตอาสาตลอดมาและจะยังคงปฏิบัติต่อไปเมื่อพูดถึงกิจกรรมของการเป็นสาธารณสุขของหมู่บ้านลำเจียกก็พาไปดูสถานที่สาธารณสุขของหมู่บ้านที่มีมาแต่เดิม ปัจจุบันถูกย้ายไปที่สถานเอนามัยตำบลและบ้างก็อยู่ตามบ้านของ อมส.ที่รับผิดชอบเพราะเดินทางสะดวกกว่า ดังภาพที่ 4.12

ภาพที่ 4.12 สถานที่สาธารณสุขของหมู่บ้านแต่เดิม

ความเปลี่ยนแปลงภายหลังจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนประการหนึ่งที่ต้องกล่าวถึงคือ การย้ายถิ่นทำงานยังประเทศเพื่อนบ้าน และวัฒนธรรมร่วมของไทยและเพื่อนบ้าน เริ่มจากประเด็นแรกคือ การอพยพย้ายถิ่นฐานไปทำงานในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน มะลิวัลย์เล่าว่า

“---ชาวเรื่องการอพยพย้ายถิ่นฐานไปทำงานยังประเทศเพื่อนบ้านเห็นที่ว่าน่าจะไม่ใช่ชาวลื้ออีกต่อไป เพราะว่าตอนนี้ที่ไหนเขาก็ทำกัน การเข้าไปทำงานต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศไต้หวันให้รายได้ดีมากถ้าเป็นผู้ที่เข้าเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมายและมีทักษะความสามารถ ตอนนี้เท่าที่ทราบมากก็มีหลายบ้านที่ส่งลูกหลาน หรือสามีของตนไปทำงานต่างประเทศบ้าง แต่โดยส่วนมากเป็นงานบริการ เช่น ทำไร้ทำสวนในไต้หวันหรือเกาหลี---” (มะลิวัลย์, นามสมมุติ)

มะลิวัลย์จึงตัดสินใจเล่าเรื่องคู่สามีและภรรยาคนหนึ่งให้ผู้ศึกษาฟังเพราะว่าหลายครัวเรือนในหมู่บ้านก็เป็นลักษณะนี้เช่นเดียวกัน โดยเธอเล่าว่า มีคู่สามีภรรยาคนหนึ่งมีลูก 2 คน กำลังอยู่วัยที่ต้องเข้าโรงเรียนชั้นอนุบาลทั้งคู่ แต่ว่ารายได้ที่สนับสนุนในการส่งเสียเล่าเรียนให้บุตร 2 คนเกินกว่ารายได้ที่มาจากการทำงานของทั้งคู่ โดยที่สามีทำงานเป็นช่างไม้โรงงานแห่งหนึ่ง และภรรยาทำงานเป็นพนักงานโรงงาน รายได้ของทั้งคู่ประมาณเดือนละ 17,000 บาท อีกทั้งต้องแบกรับภาระหนี้สินของครอบครัว ด้วยสภาพแวดล้อมแบบนี้ทั้งสามีและภรรยาจึงตัดสินใจเลือกที่จะไปทำงานยังประเทศไต้หวัน เพราะเห็นว่าเป็นประเทศที่ร่ำรวย รายได้ส่วนที่

ได้มาจะนำมาให้พ่อแม่ ลูก และชำระหนี้สินให้ครอบครัว ซึ่งช่องทางในการติดต่อคือ การติดต่อผ่านนายหน้าคนไทยที่ทำงานอยู่ในประเทศไต้หวันโดยต้องจ่ายเงินค่านายหน้าในการติดต่องานจำนวน 70,000 บาททั้งสองคน และผลตอบแทนที่จะได้รับต่อเดือนประมาณเดือนละ 40,000 บาท โดยมีหน้าที่ทำงานเป็นชาวสวน ปลูกสตอเบอรี่ ปลูกข้าวหรืองานเกษตรตามที่ได้รับมอบหมาย

สองสามีภรรยาจึงพากันเดินทางเข้าประเทศเพื่อนบ้านไต้หวันโดยผิดกฎหมาย ซึ่งได้เตรียมไปเพียงสัมภาระและเอกสารที่จำเป็นเท่านั้น เมื่อเดินทางเข้าประเทศกลับพบว่าไม่มีนายหน้าคนไทยมารับเพื่อไปส่งยังที่ทำงานเป้าหมาย ทำให้ต้องเดินทางไปเองตามแผนที่และที่อยู่ที่ได้ให้ไว้ก่อนหน้าแล้ว เมื่อไปถึงสภาพชีวิตความเป็นมีลักษณะคล้ายคนจีน และมีวัฒนธรรมการกินอยู่และการใช้ชีวิตแบบคนจีนแทบทั้งสิ้น ทั้งสองทำงานเป็นชาวสวนของครอบครัวนี้ โดยช่วยแรกคือ ปลูกข้าว ปลูกสตอเบอรี่ ดูแลบริเวณบ้าน เป็นต้น ได้ค่าจ้างประมาณ 45,000 บาท พร้อมด้วยค่าแรงล่วงเวลาก็เพียงพอต่อการส่งเงินกลับบ้านในแต่ละเดือน ที่มะลิวัลย์หยิบเรื่องนี้มาพูดถึงก็ไม่น่าจะแตกต่างกันเพราะหลายบ้านก็ไปทำงานในลักษณะนี้ยังประเทศใกล้เคียง มะลิวัลย์ยังให้ความคิดเห็นที่น่าสนใจต่อไปอีกว่า “---เป็นไปได้ว่าแนวโน้มการไปทำงานยังประเทศเพื่อนบ้านเช่นไต้หวันน่าจะสูงขึ้น เพราะญาติที่สนิทกันจะชวนกันทำงาน เพราะจะได้ค่านายหน้าที่สูงและไม่นานมานี้ได้ยืนยันว่าลูกสาวของคนข้างบ้านก็จะไปทำงานที่เดียวกันกับสองสามีภรรยาทำอยู่ในขณะนี้---” (มะลิวัลย์,นามสมมุติ)

นอกจากนี้ยังมีอีกเรื่องหนึ่งไม่กล่าวถึงไม่ได้ นั่นคือเรื่องของวัฒนธรรมร่วมระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมของประเทศเพื่อน โดยเป็นที่ทราบกันดีว่าในแถบนี้จะมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ด้านดนตรีและศิลปะพื้นบ้าน นั่นคือ “หมอลำ” มะลิวัลย์เล่าถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหมอลำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หมอลำเป็นวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านที่เป็นที่ชื่นชอบของคนในหมู่บ้านมาก โดยมักจะพบเห็นได้ในวันสำคัญทางศาสนาเช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น เมื่อมีงานวัดหมอลำจะมาแสดงบริเวณลานหน้าวัดของหมู่บ้าน (ดังภาพที่ 4.13) ลักษณะเนื้อหาของกลอนลำจะกล่าวถึงหลากหลายแง่มุม บ้างก็กล่าวถึงบริบทของความเป็นอีสาน บ้างก็มีเนื้อหาสาระในการเกี่ยวพาราสิของคู่หนุ่มสาม บ้างก็มีช่วงตลกให้ได้เพลิดเพลินกันไป อีกทั้งเครื่องแต่งกายของหมอลำก็ยังเป็นชุดตามแบบพื้นบ้าน เช่น ชุดภูไท เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะมีประประยุคตีให้เหมาะกับบทเพลงที่แสดงเช่น เพลงเร็วก็จะนั่งกระโปรงสั้นขึ้นเพื่อให้เคลื่อนไหวร่างกายได้สะดวก เป็นต้น

ภาพที่ 4.13 ลานวัดประจำหมู่บ้าน

กลุ่มคนที่มาดูหมอลำส่วนใหญ่จะเป็นคู่หนุ่มสาวบ้างก็เป็นคู่กันแล้ว บ้างก็มาร่วมงานเพื่อหาคู่และส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชนเกือบทั้งหมด เว้นจากผู้ที่สัญจรไปมาและแวะชมงานแต่ก็มีเพียงน้อยเท่านั้น หากพูดถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมวัฒนธรรมเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เห็นทีจะเป็นเรื่องศิลปวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านที่มีการประยุกต์เข้ากับเนื้อหาของความเป็นอาเซียนอย่างเป็นที่น่าสนใจว่า หมอลำที่เล่นปัจจุบันจะนำเอาความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติของแต่ละประเทศมาผสมเข้ากับชุดการแต่งกาย เช่น บางช่วงบางตอนที่มีการแต่งกายของตัวละครเป็นสาวจากประเทศเพื่อนบ้านเช่น เวียดนามซึ่งสามารถสร้างความสนุกสนานให้แก่คนอย่างมาก หรือก็จะมีช่วงการแสดงละครผสมเข้าไประหว่างเนื้อหาการพบรักระหว่างหนุ่มไทยกับสาวลาว เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเรื่องของบทเพลงที่นำมาขับร้องให้การแสดงหมอลำ โดยเป็นเนื้อหาเพลงที่มี 2 ภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาประเทศเพื่อนบ้าน เพลงหนึ่งซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของมะลิวัลย์นั้นคือเพลง “คืนลับฟ้า” ซึ่งเป็นเพลงสองภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาเขมร เพลงนี้จะถูกนำมาขับร้องทุกครั้งที่มีงานหมอลำหรืองานใด ๆ ก็ตามของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน ส่วนหนึ่งตนเชื่อว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมเพื่อนบ้านได้อย่างลงตัว บ้างก็มีเพลงที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย เขมร และลาว อย่างเช่นเพลง “สาวสองเมือง” จะถูกนำมาขับร้องบ่อยมาก มะลิวัลย์ให้ทัศนะที่เป็นจุดน่าสนใจว่า บทเพลงทั้ง 2 ที่กล่าวมาข้างต้นมีมานานมาเกือบ 20 ปี แต่ไม่เป็นที่ชื่นชอบนั้นอาจเป็นเพราะคนไม่รู้รู้สึกผูกพันกับและเข้าถึงเนื้อหาของเพลง แต่ว่าพัก

หลังมานี้ทั้ง 2 เพลงกับถูกนำมาร้องในเวทีหมอลำแทบทุกครั้งที่มีงานเพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี

สำหรับประเด็นด้านการศึกษาก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เนื่องจากการศึกษาถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง แต่เดิมชุมชนยังไม่ให้ความสนใจเรื่องของการพัฒนาคุณภาพการศึกษามากนัก ทั้งครูและนักเรียนต่างเรียนกันไปเพื่อให้จบตามหลักสูตรที่ทางการเขากำหนดเท่านั้น แต่สมัยนี้เปลี่ยนไปไม่เหมือนแต่เดิม คือ ทั้งครูและนักเรียนต้องมีทั้งปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมกับของอาเซียน เช่น นักเรียนหลายคนแต่เดิมนั้นมีความสามารถขั้นพื้นฐานเท่านั้นและให้มีความรู้พอหาเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความจำเป็นเรื่องของการฝึกภาษาอังกฤษให้สามารถสื่อสารและเข้าใจกันระหว่างคนไทยและเพื่อนบ้านนั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก ครูก็เช่นเดียวกันปัจจุบันครูต้องพัฒนาทักษะด้านภาษาให้สูงกว่าแต่เดิม และยังมีครูหลายคนในชุมชนถูกส่งไปอบรมภาษาเพื่อนบ้าน เช่น ภาษาลาว และถูกนำมาสอนให้นักเรียนเป็นภาษาที่สามในการเสริมการเรียนรู้อีกทางหนึ่ง

การปรับปรุงหลักสูตรที่ไม่เคยมีการเรียนการสอนในโรงเรียนเช่นภาษาต่างประเทศในแถบเพื่อนบ้านยังมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นการทำความรู้จักกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างง่ายและไม่ซับซ้อนเหมาะแก่การเรียนการสอนสำหรับนักเรียนที่มีอายุไม่มาก นอกจากตัวนักเรียนในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในทางด้านของครูผู้สอนก็เช่นเดียวกัน มีหลายอย่างที่ปรากฏให้เห็นได้หลายตัวอย่างโดยเฉพาะครูที่อยู่ในชุมชนหลายท่านก็ต้องเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน ครูจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอบรมภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน อีกทั้งมีการจัดทัศนศึกษาไปตามแถบบริเวณชายแดนรอยต่อระหว่างประเทศ เพื่อไปเรียนรู้สภาพชีวิตของเพื่อนบ้าน ครูที่ผ่านการอบรมมาต้องปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนให้เหมาะสมกับสภาพบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

ส่วนเรื่องของของการพัฒนาระบบสาธารณสุขซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปกับการควบคุมโรคติดต่อที่เข้ามาพร้อมกับการอพยพของคน แต่สำหรับชุมชนนี้ไม่ถึงกับต้องมีการควบคุมเรื่องโรคติดต่อมากนักเนื่องจากในชุมชนแห่งนี้มีจำนวนคนต่างชาติไม่มาก จะเห็นแต่การพัฒนาสาธารณสุขให้ดีขึ้นเท่านั้น เช่นที่เห็นได้ชัดเจนก็มีแค่การสร้างลานออกกำลังกายเท่านั้น

ดั่งภาพที่ 4.14

ภาพที่ 4.14 ลานออกกำลังกายประจำหมู่บ้าน

สำหรับประเด็นด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นพบว่ามีเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชน พวงให้ความเห็นว่า

“---ป่าอาจจะให้ความเห็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีเรื่องความเชื่ออะไรทำนองนี้ได้เพราะว่าเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับขนบสันทกกับวัฒนธรรมความเชื่อประเทศเพื่อนบ้านอย่างประเทศลาว นั่นก็คือ ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นค่านิยมที่มีมาแต่โบราณมากโดยปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่แต่รูปแบบอาจจะปรับเปลี่ยนไปบ้างและบ้างก็นำเอาความเชื่อดังกล่าวมาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางวัฒนธรรมร่วมไทยอีสานและเพื่อนบ้านลาวก็ได้---” (พวงทอง, นามสมมุติ)

ฮีตสิบสอง ก็คือ จารีตที่ถือปฏิบัติมาช้านานคนไทยอีสานและคนเพื่อนบ้านลาวจะมีจารีตที่สอดคล้องกันตลอดทั้งปีจะมีงานบุญประเพณีตลอดทั้งปีขึ้นอยู่ที่ว่าเดือนไหนจะเป็นงานอะไรทั้งปีจะเป็นงานบุญทั้งหมด และที่เพื่อนบ้านลาวก็จะมีงานบุญในลักษณะนี้เหมือนกัน ส่วนคองสิบสี่ ก็คือ ธรรมเนียมที่ควรยึดถือปฏิบัติ 14 ประการและมีลักษณะเหมือนกันทั้งสองฝั่งโขง เมื่อถึงช่วงที่มีงานบุญของแต่ละเดือนเราจะพบว่า มีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประเทศนี้ไหลเวียนมาเที่ยวชมงานระหว่างกันอย่างไม่ขาดสาย คนที่เคยคุ้นชินกับงานบุญของตัวเองก็อาจจะเปลี่ยนแปลงบรรยากาศไปเที่ยวอีกฝั่งหนึ่งก็ได้ ก็ถือว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างกันได้เป็นอย่างดี พวงทองยังเสริมต่อไปอีกว่ารูปแบบประเพณีช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทยและลาวได้เป็นอย่างดี จึงไม่แปลกใจเลยว่าเหตุใดเขาจึงเรียกกันติดปากว่า อ้ายไทยน้องลาว

นอกจากนี้อีตลีสอง คองลีสี่ ที่เหมือนกันระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประเทศนี้ นอกจากจะช่วยเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคนไทยและลาว ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย สังเกตได้ว่างานกฐินของชุมชนบางปีมีเจ้าภาพที่มาจากประเทศลาว ลักษณะอาหารการกิน การเล่นที่มีความเหมือนกันซึ่งต่างกันเพียงแค่ภูมิศาสตร์ที่ตั้งเท่านั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรจะเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ผนวกรวมวัฒนธรรมร่วมที่มีความเกี่ยวเนื่องกันหรือการประยุกต์ให้เหมาะสมเนื่องจากเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก สิ่งที่ดีงามจึงควรถูกอนุรักษ์ไว้ ส่วนคองลีสี่มีลักษณะร่วมอย่างเห็นได้ชัดจนเพราะว่าทั้งสองประเทศนี้นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน ประเพณีที่ปฏิบัติก็สอดคล้องกับหลักคำสอนอย่างแยกไม่ออกเช่นเดียวกัน เรื่องวัฒนธรรมยังถูกเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการเครื่องแต่งกายของชาวเวียดนามเข้ามาขายในพื้นที่ เช่น กอบสวมศีรษะ ชุดแต่งกายพื้นเมืองของต่างประเทศ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีพิธีแห่นางแมวซึ่งเป็นประเพณีของท้องถิ่นอีกสถาน โดยมักจะกระทำในปีที่มีฝนแล้ง และเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่จะต้องทำเพราะชาวบ้านจะมีเวลา รวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกันก็ในวันงานแห่นางแมวจะช่วยให้ชุมชนได้พบปะสังสรรค์ร้องรำทำเพลง แต่ปีนี้มีพิเศษมากกว่าปีก่อน กล่าวคือ ในขณะที่พิธีแห่นางแมวกำลังดำเนินไปยังศาลาหน้าวัด ชาวบ้านต่างร้องรำทำเพลงกันไปตามปกติ มีหมอลำคนหนึ่งได้นำเพลงของประเทศลาวเข้ามาร้อง แต่ยิ่งไปกว่านั้นยังมี เพลงอาเซียนร่วมใจ ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศของความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนหากมองในประเด็นของวัฒนธรรมนั้นส่วนใหญ่จะยอมเป็นผลดี เพราะทำให้คนในแต่ละประเทศสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างของกันและกันได้ ซึ่งจะเห็นได้จากชุมชนของตนที่มีการปรับเปลี่ยน และนำเอาวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้สร้างความแปลกใหม่ในการดำรงชีวิต และทำให้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนมีสีสันและเหมาะกับยุคสมัยและกลุ่มคนมากยิ่งขึ้น รูปแบบของวัฒนธรรมยังมีได้ถูกสะท้อนผ่านออกมาในรูปแบบของประเพณี และพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว วัฒนธรรมการกินอาหารที่ช่วยสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ปรากฏในชุมชน

หากให้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมปัจจุบันพบว่ามีนโยบายมาจากทางจังหวัดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแก่ชาวบ้าน การจัดอบรมการให้ข้อมูลข่าวสารและประชาสัมพันธ์การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนซึ่งเป็นการปรับรูปแบบนโยบายโดยใช้ชื่อโครงการว่า “วัฒนธรรมธรรมเพื่อนบ้าน (AEC)” โดยมีระยะเวลาในการจัดอบรม 3 วัน จัดขึ้นที่ลานเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน โดยกลุ่มเป้าหมายคือ ชาวบ้านที่ว่างจากการทำเกษตรกรรมมาเข้าร่วมประมาณ 100 คน พะยอมได้ทำการประชาสัมพันธ์ด้วยการประกาศตามเสียงตามสายเชิญชวนพี่น้องมาเข้าร่วมโครงการที่จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกเช้า ซึ่ง

เมื่อถึงวันจัดกิจกรรมตลอดระยะเวลาโครงการนี้มีผู้คนเข้าร่วมมากกว่าครึ่งหมู่บ้านหรือประมาณ 200 คน

โครงการดังกล่าวเป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลที่สำคัญในการเป็นประเทศสมาชิกอาเซียน พะยอมตระหนักดีว่าการจัดอบรมที่เป็นวิชาการมากเกินไปย่อมไม่ได้ผลเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่แม้จะตั้งใจฟังก็ไม่เข้าใจมาก เนื่องด้วยส่วนใหญ่ก็ได้รับการศึกษาที่ไม่สูง มีความเชี่ยวชาญเฉพาะการทำมาหากิน ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมเป็นลักษณะของการประกวดการทำอาหารเพื่อนบ้านในประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอาหารเวียดนาม และมาเลเซีย จึงถูกหยิบขึ้นมาเป็นประเภทอาหารที่ใช้ทำการแข่งขันเป็นกิจกรรมดังกล่าวยังเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมอาหารของประเทศเพื่อนบ้านและถือเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน อีกทั้งนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประเภทอาหารเพื่อนบ้านอย่างลงตัว

4.4 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สำหรับประเด็นสุดท้ายผู้ศึกษาได้จำแนกหัวข้อการวิเคราะห์เชิงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของชุมชนเป้าหมายหลังจากที่มีการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดยหัวข้อในการนำเสนอจำแนกออกเป็น 3 ประเด็นได้แก่ ประเด็นด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมือง และความมั่นคง ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

4.4.1 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ผู้ให้ข้อมูลหลากหลายท่านได้การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยประเด็นแรกที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึง คือ การเตรียมความพร้อมเพื่อแก้ไขปัญหาของการขยายอิทธิพลของแหล่งทุนการผลิตจากต่างประเทศได้มีผลต่อเศรษฐกิจดั้งเดิมของชุมชนความต่อนหนึ่งจากผู้ให้ข้อมูลนามสมมติว่า ลำเจียก

“---ปัญหาอย่างหนึ่งของการเปิดเป็นประชาคมอาเซียนทำให้แหล่งทุน และฐานการผลิตจากต่างประเทศหลั่งไหลมาสู่หมู่บ้านของซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากการประกอบอาชีพการผลิตผ้าไหมของชุมชนเริ่มเสื่อมถอยลงจากการเข้ามาตั้งโรงงานทอผ้าภายในชุมชน โรงงานทอผ้าที่เข้ามาตั้งเป็นของพ่อค้าแหล่งทุนภายนอกได้ว่าจ้างให้คนในพื้นที่เป็นผู้ประกอบกิจการ โดยโรงงานทอผ้าเข้ามาพร้อมกับข้อเสนอให้กับชุมชน อย่างเช่น การให้ค่าแรงเป็นรายวัน/รายเดือนในปริมาณที่สูง ไม่ต้องหาวัสดุในการทอผ้าหรือตัดเย็บ ไม่ต้องหาผู้ซื้อด้วย

ตนเอง ไม่จำเป็นต้องมีทักษะการทอผ้าที่สูงเพราะใช้เครื่องมือการตัดเย็บที่ง่าย เป็นต้น ด้วยข้อเสนอนี้ทำให้ชุมชนต้องสละการทอผ้าไหมที่มีมาแต่ยาวนาน เพื่อแลกกับรายได้ที่มีความยั่งยืนมากกว่า---” (ลำเจียก, นามสมมุติ)

หลายคนต้องเลิกทอผ้าโดยผันตัวจากการทอผ้าบริเวณบ้านของตนมาเป็นสาวโรงงานทอผ้าเต็มตัว เข้าทำงานเป็นเวลาตามที่โรงงานกำหนด และต้องทอผ้าให้ได้ในปริมาณที่โรงงานกำหนดต่อวัน และเลิกงานตามเวลาที่โรงงานกำหนดเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีค่าล่วงเวลาที่เป็นรายได้เสริมด้วยเช่นเดียวกัน แต่ที่ไม่เป็นที่นิยมทำมากนักในกลุ่มสตรีที่มีครอบครัวแล้วเนื่องจากต้องกลับบ้านเพื่อไปดูแลครอบครัว การทำงานล่วงเวลามักนิยมทำในกลุ่มของสตรีที่ไม่มีครอบครัวเสียมากกว่า ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอาชีพทอผ้าดั้งเดิมของชุมชนได้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินงานต่อเนื่องเพราะอาชีพทอผ้าสมัยใหม่ที่มีข้อได้เปรียบที่เหนือกว่าและยังตอบสนองต่อความต้องการของสตรีในชุมชนได้มากกว่า ดังนั้นจึงพบว่ามีหลายครัวเรือนที่ เป็นผู้ผลิตผ้าไหมทอแบบดั้งเดิมได้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อแข่งขันกับโรงงานทอผ้ามากขึ้น ลำเจียกเล่าว่า

“---เพื่อนบ้านหลายครัวเรือนที่มีการทอผ้าตามแบบดั้งเดิมเมื่อทราบว่ามีโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าเข้ามาตั้งในชุมชนมีส่วนหนึ่งที่ผันตัวกลายเป็นสาวโรงงาน และอีกส่วนหนึ่งยังคงยึดรูปแบบการทอผ้าแบบเก่า แต่มีรูปแบบที่ต้องปรับเปลี่ยนไปบ้าง เช่น วัตถุประสงค์ต้องหาเองแข่งกับโรงงาน (ต้องปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมเอง) ต้องทอผ้าโดยมีเพียงแค่สมาชิกในครัวเรือนเป็นกำลังหลักสำคัญ (โดยเฉพาะผู้หญิง) มีการหาแหล่งกระจายสินค้าด้วยตัวเอง (สอบถามจากสมาชิกละแวกบ้าน)---” อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการแข่งขันระหว่างอาชีพทอผ้าแบบดั้งเดิมและอาชีพทอผ้าแบบโรงงานอุตสาหกรรม แต่ความแตกต่างที่เกิดขึ้นจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนยังไม่มีมากนักเนื่องจากอาชีพทอผ้าแบบดั้งเดิมนั้นไม่ได้เป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นอาชีพเสริมรองจากการทำนาปลูก และทำเฉพาะเพียงแต่กลุ่มของสตรีเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อครั้งถึงฤดูฝนชายแรงงานทั้งชายและหญิงก็จะหันไปทำอาชีพปลูกข้าวแทนการทอผ้า และเมื่อว่างจากการงานนอกฤดูเพาะปลูกก็จะหันกลับมาทอผ้าอีกครั้ง

อย่างไรก็ตามมีเพียงเฉพาะอาชีพการทอผ้าที่ได้รับผลกระทบเท่านั้นยังมีอาชีพการทำเกษตรกรรมของชุมชนก็ยังประสบปัญหาเช่นเดียวกันและกลุ่มเกษตรกรก็มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน โดยสืบเนื่องมาจากการคุกคามของผลผลิตข้าวของเวียดนามได้ทำให้ราคาข้าวของชุมชนนั้นผันผวนตามราคาข้าวของโลก ดังข้อความแสดงทัศนะเกี่ยวกับอุปสรรคของตลาดการค้าของผู้ให้ข้อมูลนามสมมุติว่า มะลิวัลย์

“---เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนผลกระทบจากราคาข้าวมีผลทำให้ความต้องการของตลาดข้าวเริ่มถอยต่ำลง การทำนาเพาะปลูกขายข้าวประมาณ 3-4 ปีจู่ๆ ราคาข้าวเริ่มจะ

ต่ำลง ๆ เวลาไปขายข้าวพ่อค้าจะให้ราคาถูกลงลดหลั่นลงมาตาม พ่อค้าจะอ้างว่าผลผลิตไม่ได้ตามมาตรฐานบ้าง ของมันเยอะบ้าง ทำให้รายได้แต่ละปีหลัง ๆ เริ่มน้อยลง---" (มะลิวัลย์, นามสมมุติ)

มะลิวัลย์เล่าว่า เคยฟังข่าวในวิทยุเขาบอกว่า ข้าวตอนนี้ไม่ได้มีขายเฉพาะในประเทศเท่านั้น เพราะเริ่มขายข้าวกันทั่วโลกแล้ว ราคาข้าวไม่ได้กำหนดแต่รัฐบาลที่เป็นผู้ซื้อข้าวแต่ฝ่ายเดียว เพราะต้องอิงกับการกำหนดราคาข้าวตามความต้องการของตลาดภายนอกด้วย โดยเฉพาะเมื่อพักหลัง ๆ มาจะได้ยินว่า การเปิดประชาคมอาเซียนทำให้มีการแข่งขันการค้าข้าวในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สูงมากกว่าเดิมโดยคู่แข่งสำคัญของประเทศไทยนั่นก็คือ เวียดนาม

มะลิวัลย์เล่าถึงเรื่องของข้าวกับประชาคมอาเซียนตามที่ได้ยินในสื่อทางทีวีและวิทยุว่า

“---ได้ยินในวิทยุและทีวีเขาประกาศว่าประเทศไทยไม่ได้เป็นผู้ค้าข้าวแห่งใหญ่ที่สุดในแถบนี้อย่างเดียวเพราะว่าตอนนี้ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม ได้ทำการปรับปรุงพันธุ์ข้าวใหม่ให้ผลผลิตดีกว่าประเทศไทยเสียอีก ข้าวของเวียดนามมีคุณภาพและปริมาณสูงกว่าของทำให้ตลาดการค้าขายข้าวไทยน่าจะเป็รรองจากเวียดนาม จึงมีหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรทดลองปลูกข้าวโดยใช้วิธีใหม่ๆ เช่น การปลูกแบบนาโยนจะทำให้ผลผลิตที่ดีขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการหันไปปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น มะเขือเทศ ข้าวโพด เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากปัญหาเรื่องราคาข้าว หรือสร้างอาชีพเสริมในครัวเรือน เช่น การทอผ้าก็สามารถเป็นแหล่งรายได้เสริมนอกเหนือจากการปลูกข้าวได้เป็นอย่างดี---” (มะลิวัลย์, นามสมมุติ)

การเข้าประชาคมอาเซียนในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกันเรื่องการค้าข้าวทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบตามไปด้วย เพราะราคาข้าวที่ซื้อขายต้องพัวพันกับราคาข้าวของโลก เท่าที่ทราบมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือในหนังสือพิมพ์ก็ส่งเสริมการปลูกข้าวแบบนาโยนเพราะจะให้ปริมาณข้าวที่มากขึ้น แต่ว่าอุปสรรคอย่างหนึ่งที่พบคือ ความไม่แพร่หลายของวิธีปลูกแบบใหม่ในชุมชนนี้มีเพียงบางรายเท่านั้นที่ปรับตัวเพื่อเตรียมพร้อมอย่างมาก เพราะเนื่องมาจากชาวนาในชุมชนยังไม่ตื่นตัวมากนัก บางรายยังไม่ทราบข่าวสารได้เพียงแต่ปลูกไปตาม ๆ กัน บางรายมีอาชีพเสริมอย่างอื่นเช่น การทอผ้าด้วย อย่างไรก็ตามแม้จะมีความพยายามค้าขายข้าวโดยความร่วมมือของพ่อค้าภายนอกที่เข้ามาซื้อสินค้าเกษตรกรชุมชนยังไม่เพียงพอเนื่องจากหากไม่มีการพัฒนาระบบการคมนาคมที่ดี แรงจูงใจของผู้ประกอบการภายนอกที่จะเข้ามาเสาะหาวัตถุดิบก็ย่อมน้อยตาม

มะลิวัลย์จึงเสนอแนะในแง่ของการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจการปลูกข้าวไว้ว่า การสร้างถนนสัญจรเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับพื้นที่ภายนอกชุมชนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าเกษตรได้โดยง่าย เช่น เมื่อระบบการชลประทานและการผลิตดีขึ้นก็ช่วยให้ผลผลิตมีปริมาณมากขึ้น ประจวบเหมาะกับการเดินทางสัญจร

ภายในหมู่บ้านก็ดีขึ้นตามทำให้ คนภายนอกชุมชนเริ่มเข้ามาติดต่อดีๆ โดยเฉพาะการค้าขายข้าว พ่อค้าคนกลางจะนำรถยนต์บี๊ก็อพเข้ามาขนข้าวไปขายในตัวเมืองได้ง่าย ในทำนองเดียวกันคนภายในชุมชนก็สามารถเดินทางออกไปค้าขายภายนอกชุมชนได้ง่าย มะลิวัลย์เล่าว่า “---นอกจากข้าวที่พ่อค้าคนกลางเข้ามาซื้อขายแล้วยังมีผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆที่ปลูกในชุมชน เช่น ผักกาด กะหล่ำปี มะเขือเทศ ค่ะน้า และผักพื้นบ้าน เป็นต้น ก็เป็นสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญของคนในชุมชนที่นำออกไปขายภายนอกด้วยเช่นกัน---” (มะลิวัลย์, นามสมมุติ) ยิ่งไปกว่านั้นยังมีพ่อค้าชาวลาวที่เข้ามาติดต่อซื้อข้าวบ้านที่ทำสวนผลไม้เช่น กล้วย เป็นต้น

การสร้างถนนนอกจะเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างชุมชนยังได้นำพาให้พ่อค้าจากหลายแหล่งเข้ามาติดต่อซื้อขายสินค้าการเกษตรแก่คนในชุมชนอีกด้วย มะลิวัลย์เล่าว่า “---การพัฒนาถนนน้ำกินน้ำใช้นอกจากจะช่วยเรื่องการทำนาข้าวยังช่วยให้เกิดการเพิ่มผลผลิตอื่นๆด้วย จนกระทั่งว่าบางรายที่สามารถปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชชนิดอื่นแทนข้าวเพราะข้าวราคาเริ่มขยับตัวลดลง ก็หันมาปลูกกล้วยและก็ทำกันหลายครัวเรือน บ้างก็มีพ่อค้าจากภายนอกเข้ามาติดต่อดีๆด้วย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ดียังช่วยเสริมให้แรงจูงใจของผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาในชุมชน สำหรับเรื่องของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวถ้าหากรถไฟสร้างเสร็จก็น่าจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนมาก ประสงค์ให้ทัศนะในแง่ของการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากมีการสร้างรถไฟรางคู่ โดยให้ความเห็นว่า

“---พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวไม่เหมือนเดิม คือ ชอบการสัมผัสอากาศบริสุทธิ์ การดูแลสุขภาพพื้นบ้าน การทานอาหารท้องถิ่น เป็นต้น ถ้ารถไฟฟ้าสร้างเสร็จก็เป็นไปได้ว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบบรรยากาศแบบบ้านๆ ก็น่าจะเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเยอะขึ้น บ้านหลายหลังที่เห็นว่าไม่มีคนอยู่ก็เริ่มวางแผนที่จะเปลี่ยนเป็นรีสอร์ท---” (ประสงค์, นามสมมุติ)

รายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติหรือเพื่อนบ้านของอาเซียน เป็นไปได้ว่าอาจจะสร้างกำไรให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี ระบบเศรษฐกิจที่มาจากการเปลี่ยนแปลงของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่เห็นได้ชัดเจนก็น่าจะเป็นเรื่องรถไฟฟ้าวางคู่เพราะว่าเชื่อมต่อหลายจังหวัดและก็ข้ามประเทศด้วย แต่คนที่ปรับตัวเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงอาชีพหันไปทางอาชีพการค้าและบริการสำหรับตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวกับมีเยอะขึ้น และยิ่งไปกว่านั้นข้อเสนอที่น่าสนใจของ พวงทองในแง่การเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาแบบการท่องเที่ยวของชุมชนให้ดีขึ้น โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านมาเป็นจุดเด่นของการให้บริการสุขภาพ โดยพวงทองอธิบายว่า

“---ลูกประคบสมุนไพรที่มีส่วนผสมของสมุนไพรที่ช่วยให้คลายเส้น และส่วนผสมที่ช่วยให้มีกลิ่นหอมด้วย ลูกค้าเขาก็จะชื่นชอบ แต่ว่าตัวบรรจุก็น่าจะยังไม่พัฒนาไปมากนัก พอทำไปได้สักพักก็มีพ่อค้าจากลาวเขาก็มาขออนวดและก็ขอให้เราทำลูกประคบสมุนไพร และก็

สมุนไพรมันอื่น ๆ โดยเขามาขอให้ป่าทำผลิตภัณฑ์ให้เขาและเขาจะไปแพ็คใส่บรรจุภัณฑ์ขายเอง แต่ว่าป่าไม่ได้ทำถ้าจะทำก็ต้องมาปรึกษากับคุณลุงอีกทีเพราะว่ามันมีต้นทุน มีวัตถุดิบ ถ้าทำก็ต้องคุ้มทุนกับการลงแรงไปถ้าทำไม่คุ้มก็ทำแบบพอมีพอกินที่เป็นแบบทุกวันนี้ก็ไม่ถือว่าขาดสนอะไรมากนัก---” (พวงทอง, นามสมมุติ)

นอกจากเรื่องของความเชี่ยวชาญด้านฝีมือการนวดและการปรุงสมุนไพรประกอบการรักษา พวงทองยังมีสูตรการนวดหรือวิธีการแพทย์แผนโบราณ พวงทองเล่าให้ฟังว่า

“...คนในชุมชนคนนอกชุมชนก็มีหลายคนเข้ามาขอเรียนนวดแผนโบราณ ส่วนตัวป่าเองป่าไม่มีเวลามากขนาดที่จะเปิดพอบเป็นแหล่งเรียนรู้ได้มากเท่าใดนักเพราะว่าป่ามีภาระที่จะต้องดูแลทั้งงานบ้านงานเรือนงานของชุมชนอีกด้วย ถ้าคนที่สนใจก็จะให้เขามานั่งดูเราก็จะบอกเป็นทำๆไป...” (พวงทอง, นามสมมุติ)

พวงทองยังเสริมต่อไปอีกว่าถ้าจะทำเป็นเรื่องเป็นราวก็อาจจะต้องมีศูนย์การเรียนรู้ แพทย์แผนโบราณของชุมชน ก็ใช้ได้ใช้สถานที่นั้นเป็นสถานที่สำหรับการสอน การให้บริการที่ครบวงจร หรือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน ตลอดจนถึงเป็นแหล่งการเรียนรู้การใช้สมุนไพรและการปลูกสมุนไพรเพื่อใช้ในการรักษาและพยาบาลอย่างถูกวิธีด้วย วิธีนี้ช่วยเตรียมความพร้อมในแง่ของการสร้างอาชีพเสริมนอกเหนือจากการปลูกข้าวและการทอผ้า ดังนั้นการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนโดยใช้ความรู้และภูมิปัญญาแต่เดิมมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจก็อาจเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายในการเกื้อหนุนอาชีพเสริมได้เป็นอย่างดีเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้

อีกคำบอกเล่าอีกอย่างหนึ่งของ จำปาเสนอแนะสำหรับเตรียมความพร้อมของเกษตรกรไว้ว่า “---การเปิดประชาคมอาเซียนทำให้คนในชุมชนขายข้าวได้มากขึ้น และในปีนี้ก็จะมีเกษตรกรตัวอย่างของอำเภอเอาข้าวพันธ์ที่นิยมปลูกในประเทศเวียดนามมาลองปลูก เห็นชาวบ้านเขาบอกว่าข้าวพันธ์นี้เป็นพันธ์ลูกผสม ที่โตกับปุ๋ยได้ดีและก็ให้ผลผลิตได้มาก---” (จำปา, นามสมมุติ) อย่างไรก็ตามอุปสรรคที่มาพร้อมกับการผันผวนของราคาข้าวก็ยังคงมีความเป็นไปได้สูงซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการประกอบอาชีพ จำปาจึงทำได้เพียงรอดูสถานการณ์ก่อนว่าข้าวที่ว่าจะได้ผลผลิตดีหรือไม่ ถ้าดีในอนาคตตนก็จะนำมาปลูกบ้าง เพราะได้ยืมข้าวในที่วิมาเหมือนกันว่าเวียดนามเขาปลูกข้าวได้และส่งออกขายได้มากกว่าบ้านเราแล้ว หรือไม่เช่นนั้นอาจจะต้องส่งเสริมการประมงน้ำจืดโดยใช้แหล่งน้ำของชุมชน จำปากกล่าวว่า “---ก้านั้นและทางเกษตรอำเภอ จึงได้นำพันธุ์ปลาสายพันธุ์ใหม่ที่สามารถอาศัยอยู่ได้ในน้ำจืด ซึ่งเป็นเป็นการพัฒนาสายพันธุ์จากปลาธรรมชาติ ๆ โดยนำไปผสมข้ามสายพันธุ์กับปลาหมอ เรียกว่า ปลาฉลแดง มาให้ชาวบ้านเลี้ยง---” (จำปา, นามสมมุติ)

ทั้งนี้ก้านั้นบอกว่าปลาเหล่านี้ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนกำลังมีความต้องการปลาเหล่านี้มาก ถ้าใครสนใจจะเลี้ยงเป็นธุรกิจก้านั้นแนะนำให้ทำได้เพราะปลาเหล่านี้เลี้ยงง่าย

ทนทานต่อสภาพแวดล้อมได้ดีและให้ผลผลิตเร็ว อีกทั้งยังมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่นำไปเพาะเลี้ยงจนสามารถทำฟาร์มปลาขนาดใหญ่ได้หลายหมู่บ้าน นอกจากนี้การใช้เทคโนโลยีสื่อสารเข้ามาช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจหรือการกระจายข่าวสารก็ยังถือเป็นวิธีการอย่างหนึ่งของชุมชนซึ่งใช้ได้ผลเป็นอย่างดี โดยความตอนหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลนามสมมุติว่า พะยอม ได้เสนอแนะว่า

“---นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการตั้งกลุ่มเกษตรกรประจำหมู่บ้านในกลุ่มไลน์ ทำให้มีการส่งข่าวสารการสะดวกมากขึ้น พะยอมบอกว่าตนก็อยู่ในกลุ่มนั้นและเป็นผู้ที่คอยนำข่าวสารต่าง ๆ ประกาศลงในกลุ่มทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารกันรวดเร็วมากกว่าแต่ก่อน ซึ่งต้องรอให้ตนประกาศผ่านเสียงตามสายเท่านั้นนอกจากนี้พะยอมยังเสริมอีกว่า มีชาวบ้านหลาย ๆ คนที่ ออกไปทำงานยังต่างประเทศก็สามารถติดต่อกลับมาหาครอบครัวได้ง่ายและสะดวกมากยิ่งขึ้นเพราะว่าการใช้ Facebook ใช้ Line นั้นมีราคาที่ไม่แพงเมื่อเทียบกับเมื่อก่อน ที่ต้องเสียค่าโทรศัพท์ทางไกลในราคาต่างประเทศเพื่อโทรมาหาครอบครัว---” (พะยอม, นามสมมุติ) ดังนั้น การสื่อสารโทรคมนาคมในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาและทำให้ผู้คนรับรู้ข่าวสารได้รวดเร็วกว่าในอดีตหลายเท่าตัว

4.4.2 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้าน

การเมืองและความมั่นคงภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคงถูกสะท้อนผ่านความคิดของประชาชนอย่างหลากหลายแง่มุมและมีความสอดคล้องกัน เช่น เรื่องปัญหาเสพติดนั้น ลำเจียกผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งให้ความคิดเห็นว่า

“---ปัญหาที่เกิดจากการไหลบ่าของผู้คนจากหลายแหล่งอาจนำมาซึ่งการแพร่ระบาดของปัญหาเสพติดในชุมชน ทั้งที่มาจากคนในชุมชนรับมาจากแหล่งค้าขายที่อื่นและนำมาขายให้กับคนในชุมชนและรวมถึงขายให้กับแรงงานเพื่อนบ้านด้วย หรือแรงงานเพื่อนบ้านนำมาขายให้กับคนในชุมชน---” (ลำเจียก, นามสมมุติ)

นอกจากนี้ปัจจุบันปัญหาเสพติดในชุมชนไม่ค่อยมีแล้วเนื่องจากอาจจะเกิดจากมาตรการคุมเข้มของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ ป.ป.ส. ทำให้กลุ่มผู้เสพมีการไหวตัวทันและมีการแอบซุ่มซื้อเจียบๆในกลุ่มเพื่อนๆหรือญาติของตนเองเท่านั้นไม่แพร่ไประหว่างกลุ่มคนไทยและกลุ่มคนต่างด้าว เนื่องจากอาจเกรงกลัวบทลงโทษทางกฎหมาย นอกจากการย้ายถิ่นฐานเข้ามาของแรงงานภายนอกยังนำมาซึ่งปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนแล้วยังมีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการเข้ามาทำงานของแรงงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นสิ่งที่เข้ามาพร้อมกับการอพยพแรงงานต่างชาติเจ้าหน้าที่จึงต้องมีการคุมเข้มเรื่องของการตรวจคนเข้าเมืองซึ่งอาจนำมาด้วยปัญหาที่มีความสลับซับซ้อน

มากขึ้น ในส่วนของชุมชนก็ได้มีการเตรียมความพร้อมในแง่ของการสอดส่องเป็นหูเป็นตาให้แก่เจ้าหน้าที่มากขึ้น

สำหรับเรื่องการย้ายเข้ามาพักอาศัยและทำงานของแรงงานต่างชาติภายในชุมชนมักจะมาประกอบอาชีพเป็นพวกรับเหมาก่อสร้างบ้างและก็ย้ายไปทำงานที่อื่นถ้าโครงการนั้นแล้วเสร็จ เช่นกรณีที่มีคนต่างชาติเข้ามาทำงานก่อสร้างและเดินไปมาภายในชุมชนจะถูกเป็นที่จับตามอง มีบางครั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาตรวจสอบว่าแรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงานโดยถูกกฎหมายหรือไม่ ดังเช่นที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งนามสมมติว่า มะลิวัลย์เสนอสภาพปัญหาดังกล่าว

“---เคยมีอยู่ครั้งหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ของทางการเข้ามาตรวจสอบแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานก่อสร้าง ได้ยินมาว่าเจ้าหน้าที่จะรับสินบนจากผู้รับเหมาก่อสร้างเพื่อไม่ให้จับกุมตัวแรงงานเพื่อส่งกลับประเทศ แต่ก็มีบ้างที่มีการจับและส่งกลับประเทศ ไม่เคยมีเหตุการณ์ลงโทษตามกฎหมายหรือคดีใดๆ ---” (มะลิวัลย์, นามสมมติ)

สภาพเช่นนี้ก็เปรียบได้กับแรงงานคนไทยที่ไปทำงานต่างประเทศจะเป็นไหนก็ถ้าไปอย่างไม่ถูกกฎหมายก็ต้องโดนส่งตัวกลับหรือมีเช่นนั้นก็อยู่แบบหลบๆ ซ่อนๆ ตามที่มะลิวัลย์ได้เล่าไว้เมื่อตอนต้น มาพักหลังๆเจ้าหน้าที่เริ่มเข้ามาตรวจสอบบ่อยขึ้นแต่ก็พบว่าแรงงานเข้ามาโดยถูกกฎหมายและผ่านการรับรองตามที่ระบุในข้อตกลงของไทย สิ่งหนึ่งเพื่อป้องกันการเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายทางรัฐบาลอาจจะต้องสร้างช่องทางความร่วมมือทางเศรษฐกิจให้มีการเปิดเสรีกันอย่างกว้างขวางมากขึ้น หรือในแง่ของตัวบุคคลผู้ที่เดินทางไปต่างประเทศก็ต้องมีการไปด้วยตัวแทนนายหน้าที่มีการจดทะเบียนอย่างถูกกฎหมาย หรือได้รับความเห็นชอบให้เข้าเมืองตามเอกสารหลักฐานที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรที่ถูกต้องวิธีนี้จะช่วยลดปัญหาคนเข้าเมืองแบบลักลอบได้และป้องกันปัญหาอื่นที่จะตามมาในอนาคต

นอกจากเรื่องของปัญหาการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ยังมีประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการป้องกันการก่ออาชญากรรมที่มาจากภายนอก ตามความเห็นอย่างหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลนามสมมติ ประยงค์เล่าว่า

“---คนที่มีบ้านแต่ไม่ได้พักอยู่อาศัยก็จะให้คนภายนอกเช่าอยู่ก็ได้ สำหรับตัวผมที่บ้านแต่เดิมของผมเป็นบ้านไม้ 2 ชั้นชั้นบนไม่มีใครอยู่ผมอยู่ชั้นล่างกับภรรยา 2 คนเท่านั้น ส่วนที่เป็นห้องครัวเก่าก็ทำให้เป็นที่พักอาศัยให้คนเช่าอยู่ราคาไม่ถึง 500 บาทต่อเดือน จนกระทั่งมีคนเข้ามาพักเป็นคนแถบประเทศเพื่อนบ้านใกล้ (ผู้ชาย) บางทีคืนดีภรรยาเล่าให้ฟังว่าผู้ชายคนนั้นจ้องจะทำมิดีมีร้ายต่อตนเอง จนกระทั่งถูกพบเห็นของคนในชุมชนและต่างก็พากันนำตัวส่งเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินคดีต่อไป---” (ประยงค์, นามสมมติ)

ประยงค์จึงเสนอแนะเพื่อเตรียมความพร้อมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่า ปัญหาอาชญากรรมจากคนภายนอกชุมชนจึงเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงมากต่อความปลอดภัยของคนในชุมชน ประยงค์เล่าให้ฟังว่า “...ภายหลังแต่นั้นเป็นต้นมาชุมชน

โดยเฉพาะผู้นำชุมชนจึงประกาศให้สมาชิกภายในหมู่บ้านช่วยกันสอดส่องบุคคลภายนอกชุมชนที่เข้ามาในชุมชนโดยมีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจให้รีบแจ้งและร่วมกันเป็นหูเป็นตา---” (ประยงค์, นามสมมุติ) คนในชุมชนจึงต่างหันมาให้ความสนใจกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินกันมากขึ้น

เช่นเดียวกับกับคำเสนอแนะของพวงทองที่พบว่า ทางชุมชนก็มีการวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมดังกล่าว พวงทองเล่าว่า

“---พอหลังจากที่มีเรื่องนี้เกิดขึ้นเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายก็เริ่มเข้ามาให้ความสำคัญมากขึ้น โดยในระดับของหมู่บ้านเขาได้จัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน โดยเขาจะวางมาตรการขึ้นระดับชุมชนโดยการให้ทุกคนร่วมมือกันสอดส่องบุคคลที่มาจากภายนอกชุมชน (ที่ไม่ใช่ญาติของคนในชุมชน) จะเข้ามาพักอาศัยหรือเข้ามาทำงานก็ตามก็ขอให้มาแจ้งให้เจ้าหน้าที่ให้ทราบล่วงหน้าก่อนเพราะจะช่วยสอดส่องไว้แต่เนิ่นๆ ขึ้นต่อมาหากพบพฤติกรรมต้องสงสัยอย่างเช่น การค้ายาเสพติด การสร้างควมรุนแรงและทะเลาะวิวาท หรือการลักขโมย เป็นต้นก็ให้สามารถแจ้งมายังเจ้าหน้าที่ได้ตลอด 24 ชั่วโมงอาจเป็นเจ้าหน้าที่ของทางกรมในท้องถิ่นหรือเป็นเจ้าหน้าที่ภายนอกเพื่อที่เขาจะได้หาหนทางช่วยเหลือและประสานงานขอความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง ลักษณะการทำงานจะเป็นเหมือนกับการทำงานโดยมีส่วนร่วมในการสอดส่องหรือเป็นหูเป็นตาเท่านั้น ไม่ได้เป็นการจ้องจับผิดและมักใช้เฉพาะยามวิกาล (กลางคืน) เป็นสำคัญ---” (พวงทอง, นามสมมุติ)

ปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่ของการลักขโมยจากบุคคลภายนอกที่เข้ามาในชุมชนยังถูกเสนอผ่านความคิดเห็นของจำปาให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการแก้ไขปัญหาเอาไว้วว่า

“---การเข้าสู่อาเซียนอาจทำให้คนต่างถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนของเราเพิ่มขึ้น ซึ่งตอนนี้เริ่มมีมากในเขตอำเภอ เชื่อว่าไม่นานอาจจะเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้นเพราะว่า ในชุมชนของเราก็มีโรงงานที่ทำอุตสาหกรรมขนาดกลางอยู่มาก อีกทั้งบ่อเลี้ยงปลาหลายๆ แห่งก็ต้องการคนงานเข้ามาทำงานมากขึ้น---” (จำปา, นามสมมุติ)

ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้อาจจะเกิดปัญหาอาชญากรรม ในเรื่องของการลักขโมย เพราะว่าคนงานเหล่านี้ ไม่ได้มาอยู่ประจำถาวรมาทำงานได้ไม่กี่เดือนก็ไปย้ายงานไปเรื่อยๆ ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการรักษาความปลอดภัยที่จะต้องให้ความสำคัญนอกจากคนในชุมชนแล้วยังต้องมีกลุ่มคนภายนอกอีกด้วย จำปาให้ความเห็นว่า

“---จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้ตน เริ่มกังวลว่าถ้าหากมีการเปิดตลาดแรงงานอย่างเสรีที่เขาพูดกันในที่วิจริง ๆ จะยิ่งทำให้ชุมชนของตนมีปัญหามากขึ้นหรือเปล่าเพราะแค่นี้ก็มีปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติดที่ไม่เคยพบมาก่อนหน้านี้ ดังนั้นในแง่ของการเตรียมความพร้อมของชุมชนที่อาจทำได้คือ การร่วมกันเป็นกำลังสำคัญของเจ้าหน้าที่รัฐในการสอดส่องพฤติกรรมไม่พึงปรารถนา และแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบเพื่อดำเนินการต่อไป หรือบางหมู่บ้านก็มี

การจัดเวรยามด้วยอาสาสมัครก็มี หรืออาจป้องกันด้วยการไม่สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้มีการกระทำอันมิชอบ เช่น การเพิ่มพื้นที่แสงสว่างในเวลากลางคืน เป็นต้น--” (จำปา, นามสมมุติ)

จำปากล่าวว่าการเปิดประชาคมอาเซียนอาจจะจะมีผลต่อปัญหาของชุมชนที่มากเพิ่มขึ้นในเรื่องของความไม่เพียงพอ ในผลผลิตทางการเกษตร รวมไปถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อการทำการเกษตรเช่นที่ดินและทรัพยากรน้ำ นอกจากนั้นปัญหามลพิษในพื้นที่เมืองและเขตอุตสาหกรรมที่มีความทวีรุนแรงมากขึ้น การเตรียมความพร้อมในด้านการจัดการเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนมีความยั่งยืนต่อไปในอนาคตจึงเป็นสิ่งจำเป็นมากซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจาก ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นนี้ อย่างไรก็ตามปัจจุบันเริ่มมีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยปะปนกับคนในชุมชนมากขึ้น ซึ่งมีทั้งเข้ามาทำมาหากินและอพยพย้ายมาตามญาติพี่น้องที่มาแต่งงานกับคนบ้านนี้

คนเหล่านี้เข้ามาโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายดังนั้นทำให้พวกเขามีอิสระในการทำอะไรรู้ได้มากกว่าคนที่เข้ามาแบบถูกต้องเพราะรัฐสามารถติดตามได้ ซึ่งสิ่งนี้ทำให้ชุมชนของตนอาจเกิดปัญหาตามมาด้วยเหตุนี้พะยอมจึงต้องเตรียมความพร้อมในฐานะที่เป็นคนในการจัดระบบแรงงานต่างด้าวในพื้นที่ ซึ่งเป็นนโยบายที่ส่งลงมาจกนายอำเภอให้แรงงานทุกคนเข้าสู่ระบบแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมดูแลและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทะเลาะวิวาทในชุมชน พะยอมบอกว่าการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนี้หากไม่มีการจัดระบบแรงงานต่างด้าวให้ดีในอนาคตอาจจะเกิดปัญหาตามมามากมายเพราะคนเหล่านี้มีอัตราเพิ่มขึ้นทุก ๆ วัน ดังที่ตนกล่าวว่า “---คนต่างด้าวเริ่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น ๆ เรื่อย นี้ขนาดชุมชนของเราอยู่ในเขตชนบทยังเริ่มมีให้เห็นมากหน้าหลายตา ไม่ต้องถามถึงในเมืองใหญ่ว่าจะมีมากแค่ไหนชุมชนมีคนต่างด้าวเข้ามาอยู่ไม่ทันไรก็มีการนำยาเสพติดเข้ามาในชุมชนแล้ว ตนจึงต้องระวังเรื่องนี้เป็นพิเศษ---” (พะยอม, นามสมมุติ)

ด้วยเหตุผลข้างต้นพะยอมจึงเสนอว่า “...เรื่องนี้ผู้ประกอบการต่าง ๆ ในหมู่บ้านจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านี้อย่างเคร่งครัดเพราะหากมีการปล่อยปะละเลยแล้วตนจำเป็นต้องแจ้งทางการให้เข้ามาดำเนินการกับนายจ้าง---” (พะยอม, นามสมมุติ) ตนเห็นว่าการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน จะส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว เพราะเริ่มมีลูกบ้านออกไปทำงานมากขึ้นโดยเฉพาะการทำงานในประเทศในอาเซียน คนเหล่านี้หันหลังให้กับการทำเกษตรกรรมและมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองใหญ่ โดยเฉพาะการเปิดประชาคมอาเซียนนี้จะยิ่งทำให้คนเข้าออกประเทศได้ง่ายขึ้น จะยิ่งทำให้คนในหมู่บ้านอยากออกไปเป็นแรงงานข้ามชาติมากยิ่งขึ้น ซึ่งการไปทำงานต่างประเทศนั้นก็ไม่ได้สำเร็จเหมือนนายหมั้นทุกคนเพราะว่าตนได้ยินมาว่า หมู่บ้านข้าง ๆ ก็มีคนไปทำงานในลักษณะนี้แต่เข้าเมืองไปโดยผิดกฎหมาย และสุดท้ายถูกทางการประเทศเขาจับและปรับเสียเงินก็มากโข

4.4.3 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านสังคม วัฒนธรรมภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

สิ่งหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ในการสร้างมิตรภาพที่ดีระหว่างกันและยังถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่น่าจะพึงทำนั่นคือ การยิ้ม เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะของลำเจียก ในฐานะที่เป็นเรื่องของการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการก้าวข้ามพรมแดนอย่างเป็นทางการ มิตรไมตรีจิตที่ดี ความตอนหนึ่งของลำเจียกเสนอว่า

“---การปรับตัวเพื่อสร้างมิตรระหว่างเพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นคนต่างด้าวลำเจียกใช้รอยยิ้มเป็นสื่อกลาง ซึ่งให้ผลตอบรับที่ดีในฐานะที่เป็นเครื่องมือแสดงความผูกพันระหว่างกัน จากนั้นก็เริ่มด้วยการพูดทักทายยามเช้า เมื่อเจอกันที่โรงงานทอผ้ากันเป็นประจำ ลำเจียกจึงมีเพื่อนชาวอาเซียน และปฏิบัติงานร่วมกันเป็นอย่างดีเสมอมา ดังนั้นการเตรียมความพร้อมเพื่อต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองโดยใช้เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของประเทศจะช่วยเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน---” (ลำเจียก, นามสมมุติ)

การเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวเพื่อสร้างมิตรระหว่างเพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นคนต่างด้าวลำเจียกใช้รอยยิ้มเป็นสื่อกลาง จะให้ผลตอบรับที่ดีในฐานะที่เป็นเครื่องมือแสดงความผูกพันระหว่างกัน จากนั้นก็เริ่มด้วยการพูดทักทายและเดินทางไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ลำเจียกจึงมีเพื่อนชาวอาเซียน และปฏิบัติงานร่วมกันเป็นอย่างดีเสมอมา เช่นหากมีงานบุญงานประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชนก็ยังมี การนำความเป็นวัฒนธรรมร่วมเข้ามาสานสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดีระหว่างคนไทยและเพื่อนบ้านอาเซียนถึงความตอนหนึ่งของมะลิวัลย์ที่เสนอแนะว่าถ้าต้องการให้มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนบ้านอาเซียนก็ควรที่จะเตรียมความพร้อมเชิงวัฒนธรรมโดยการหาลักษณะจุดร่วมทางวัฒนธรรมให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันเช่น การใช้บทเพลง

เรื่องของบทเพลงที่นำมาขับร้องให้การแสดงหมอลำ โดยเป็นเนื้อหาเพลงที่มี 2 ภาษา ระหว่างภาษาไทยและภาษาประเทศเพื่อนบ้าน เพลงหนึ่งซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของมะลิวัลย์นั่นคือ เพลง “คืนลับฟ้า” ซึ่งเป็นเพลงสองภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาเขมร เพลงนี้จะถูกนำมาขับร้องทุกครั้งที่ทีมงานหมอลำหรืองานใด ๆ ก็ตามของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน ส่วนหนึ่งตนเชื่อว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมเพื่อนบ้านได้อย่างลงตัว บ้างก็มีเพลงที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย เขมร และลาว อย่างเช่นเพลง “สาวสองเมือง” จะถูกนำมาขับร้องบ่อยมาก มะลิวัลย์ให้ทัศนะที่เป็นจุดน่าสนใจว่า “---บทเพลงทั้ง 2 ที่กล่าวมาข้างต้นมีมานานมาเกือบ 20 ปี แต่ไม่เป็นที่ชื่นชอบนั้นอาจเป็นเพราะคนไม่รู้สึกรู้สึกผูกพันกับและเข้าถึงเนื้อหาของเพลง แต่ที่พักหลังมานี้ทั้ง 2 เพลงกับถูกนำมาร้องในเวทีหมอลำแทบทุกครั้งที่มีงานเพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี---”

เช่นเดียวกันหากมีชาวต่างชาติเข้ามาทำงานในชุมชนในอีกด้านหนึ่งก็มีความคิดเห็นที่ ย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานต่างประเทศเช่นเดียวกับคำบอกเล่าของ มะลิวัลย์ผู้ให้ความคิดเห็นที่ น่าสนใจต่อไปอีกว่า “---เป็นไปได้ว่าแนวโน้มการไปทำงานยังประเทศเพื่อนบ้านเช่นไต้หวัน น่าจะสูงขึ้น เพราะญาติที่สนิทกันจะชวนกันทำงาน เพราะจะได้ค่านายหน้าที่สูงและเมื่อไม่นาน มานี้ได้ยินว่าลูกสาวของคนข้างบ้านก็จะไปทำงานที่เดียวกับกับสองสามีภรรยาทำอยู่ในขณะ นี้---” ซึ่งการย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานต่างบ้านต่างเมืองก็ถือว่าเป็นการขาดแคลนแรงงานหนุ่ม สาวและยังเป็นการลดทอนความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตามการย้ายถิ่น ฐานออกไปทำงานยังต่างประเทศนอกจากจะนำมาซึ่งรายได้ ในอีกแง่หนึ่งก็ยังนำมาซึ่งการ แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะด้านภาษา เช่นความต่อนหนึ่งของประยงค์เสนอแนะเพื่อ เตรียมความพร้อมในประเด็นเรื่องของการพัฒนาเรื่องการเรียนการสอนด้านภาษาไว้อย่าง น่าสนใจว่า

หลักสูตรไม่เคยมีการเรียนการสอนในโรงเรียนเช่นภาษาต่างประเทศในแถบเพื่อนบ้านก็ มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยไปเยอะ ส่วนหนึ่งเป็นการทำความรู้จักกับประเทศเพื่อนบ้าน อย่างง่ายและไม่ซับซ้อนเหมาะแก่การเรียนการสอนสำหรับนักเรียนเล็กๆ นอกจากตัวนักเรียน ในชุมชนที่มีการเตรียมพร้อมเพื่อปรับตัวเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในทางด้านของครูผู้สอนก็ เช่นเดียวกัน มีหลายอย่างที่ปรากฏให้เห็นได้หลายตัวอย่างโดยเฉพาะครูที่อยู่ในชุมชนหลาย ท่านก็ต้องเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน ประยงค์เล่าว่า

“---ไม่เว้นเสียแต่นักเรียนที่ต้องเตรียมความพร้อมและปรับตัวในเรื่องของภาษาเสริมที่ เขาสอนในโรงเรียน ครูในชุมชนก็มีเหมือนกันเห็นว่ามีครูจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาอบรม ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน และก็ได้ยินว่ามีจัดทัศนศึกษาไปตามแถบบริเวณชายแดนรอยต่อ ระหว่างประเทศก็มี เพื่อไปเรียนรู้สภาพชีวิตของเพื่อนบ้าน ครูที่ผ่านการอบรมมาเขาก็ต้อง ปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนให้เหมาะสมกับที่เขาเรียนรู้มา ก็เหมือนกันที่เห็นนักเรียนกลุ่มที่ เล่ามาข้างต้นเขาก็ทำการบ้านที่มาจากหลักสูตรของครูนี้แหละ---” (ประยงค์, นามสมมุติ)

นอกจากนี้หากต้องการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมเพื่อนบ้านก็เห็นว่าควร มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระหว่าง 2 ประเทศ โดยปรับ ประยุกต์ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน ตามข้อเสนอของพวงทองว่า

“---ฮีสลิปสอง คองลิปสี่ ที่เหมือนกันระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประเทศนี้นอกจากจะ ช่วยเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคนไทยและลาว ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว อีกด้วย สังเกตได้ว่างานกฐินของชุมชนบางปีก็มีเจ้าภาพที่มาจากประเทศลาวก็มี ลักษณะ อาหารการกิน การละเล่นก็เหมือนกันต่างกัน ป้าเห็นว่าถ้าจะส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมควรจะเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ดึงวัฒนธรรมร่วมที่มีความเกี่ยวเนื่องกันหรือถ้า จะประยุกต์ก็ควรทำให้เหมาะสมเพราะว่าก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าสมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลง ไปมาก อะไรที่เห็นว่าดีก็ควรอนุรักษ์ไว้ ส่วนคองลิปสี่ก็มีลักษณะร่วมอย่างเห็นได้ชัดเจน

เพราะว่าทั้งสองประเทศนี้นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน ประเพณีที่ปฏิบัติก็สอดคล้องกับหลักคำสอนอย่างแยกไม่ออกเลยที่เดียว---” (พวงทอง, นามสมมุติ)

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนถ้ามองในประเด็นของวัฒนธรรมนั้นส่วนใหญ่จะยอมเป็นผลดี เพราะทำให้คนในแต่ละประเทศสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างของกันและกันได้ ซึ่งจะเห็นได้จากชุมชนของตนที่มีการปรับเปลี่ยน และนำเอาวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้สร้างความแปลกใหม่ ในการดำรงชีวิต และทำให้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนมีสีสันและเหมาะสมกับยุคสมัยและกลุ่มคนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เรื่องการใช้วัฒนธรรมประเพณีมาเป็นสื่อกลางในการสานสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านอาเซียนแล้วยังมีอีกหนึ่งข้อเสนอยกของพวยมได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจในการตั้ง วัฒนธรรมเรื่องอาหารการกิน เข้ามาเป็นจุดส่งเสริมการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมซึ่งก็ให้ผลลัพธ์ได้อย่างดี โครงการดังกล่าวเป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลที่จำเป็นในการเป็นประเทศสมาชิกอาเซียน

อย่างไรก็ตามการจัดอบรมที่เป็นวิชาการมากเกินไปยอมไม่ได้ผลเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่แม้จะตั้งใจฟังก็ไม่เข้าใจมากเพราะส่วนใหญ่ก็ได้รับการศึกษาที่ไม่สูง มีความเชี่ยวชาญเฉพาะการทำมาหากิน ดังนั้นผลของการจัดโครงการนี้นอกจากจะได้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนแล้ว ชาวบ้านยังได้ทราบข้อมูลเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาเพื่อเตรียมความพร้อมตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนี้ยอมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในอนาคต นอกจากนี้การจัดอบรมโดยการประกวดการทำอาหารต่างชาติ ยังเป็นการสร้างความแปลกใหม่ให้แก่ชาวบ้าน อีกทั้งสามารถต่อยอดในการทำธุรกิจได้ ถ้าหากใครอยากจะทำขายก็ยิ่งเป็นผลดีต่อการสร้างรายได้และชุมชน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นหลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และศึกษาการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนซึ่งผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษาข้างต้นสามารถสรุปได้ดังหัวข้อต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนบ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์การศึกษา 2 ประการ ประการแรกคือ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นหลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ประการถัดมา คือ ศึกษาการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตามวัตถุประสงค์การศึกษาดังกล่าวผู้ศึกษาได้ค้นคว้าตำรา หนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความวิจัย บทความวิชาการ หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ เพื่อนำมาประมวลค้นหาแนวคิดประกอบการศึกษาอย่างครอบคลุม จนนำมาสู่การออกแบบวิธีวิจัยโดยยึดหลักวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นกระบวนทัศน์สำคัญ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structural Interview) ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวคำถามเพื่อสนทนาร่วมกับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ และชาวบ้าน โดยการเลือกแบบจำเพาะเจาะจงตามความรู้และประสบการณ์มากที่สุด จากนั้นผลการศึกษาได้ถูกนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามหลักฐานเชิงภาพ และคำบอกเล่าเพื่อสะท้อนมุมมองของความจริงมากที่สุดตามวิธีการตีความตามตรรกะ ทั้งนี้ผลการศึกษาดังกล่าวได้เก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อ พ.ศ. 2558 ซึ่งปัจจุบันได้เกิดการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ดังนั้นผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์จึงสามารถนำเสนอเพียงเพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมต่อไปในอนาคตโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 บริบทความเป็นมาของชุมชนก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

หมู่บ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งอย่างเป็นทางการตามหลักฐานเชิงเอกสารปรากฏเมื่อ พ.ศ. 2445 โดยมีครอบครัวที่เข้ามาตั้งรกรากประมาณ 5 ครัวเรือนโดยเหตุที่ชื่อหมู่บ้านท่าแกนั้นถูกตั้งชื่อตามลักษณะของพรรณไม้ในพื้นที่แห่งนี้ นั่นคือ ต้นสะแก ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสายสำคัญของชุมชนไหลผ่านเรียกว่า แม่น้ำพอง หรือ คลองพอง สาเหตุประการสำคัญที่มีกลุ่มคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณแห่งนี้นั้นมาจากการหนีภัยแล้ง และความขัดแย้งจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยกลุ่มคนที่หนีจากภัยแล้งนั้นมาจากจังหวัดอุบลราชธานี ในขณะที่กลุ่มคนที่หนีภัยความขัดแย้งนั้นอพยพมาจากประเทศลาว ลักษณะของบ้านเรือนโดยทั่วไปปลูกขึ้นโดยใช้วัสดุดิบตามธรรมชาติในชุมชน เช่น ไม้สะแก โดยมีการประกอบอาชีพหลักคือ การทำนาปลูกข้าว และการทำสวน ในขณะที่อาชีพเสริม คือ การทำประมงน้ำจืด การทอผ้า และการเผาถ่านไม้ รูปแบบการปกครองแต่เดิมที่ยังไม่มีการให้ตำแหน่งผู้นำอย่างเป็นทางการชุมชนแห่งนี้อาศัยความเป็นผู้อาวุโสดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ในขณะที่ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมมีระบบการนับถือเครือญาติเป็นสำคัญซึ่งสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนด้วยลักษณะพฤติกรรมที่ไปมาหาสู่กันระหว่างละแวกบ้านใกล้เคียงเข้าไปกว่านั้นระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้นเช่นนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับรูปแบบการทำกิจกรรมการหาเลี้ยงปากท้อง เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น การลงแขกเกี่ยวข้าวถือเป็นหัวใจสำคัญในการยึดโยงความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนไว้อย่างแนบแน่น เมื่อถึงคราวฤดูเพาะปลูกข้าวจะมีการเกณฑ์แรงงานภาคการเกษตรที่มาจากคนหนุ่มสาวมาเป็นแรงงานหลักในการลงแขกเกี่ยวข้าว ลักษณะเช่นนี้จะทำให้จนครบทุกครัวเรือนที่มีการปลูกข้าว ในขณะที่รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีได้ยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อของคนอีสานนั่นคือ “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” โดยคำว่า ฮีตสิบสอง นั้นหมายถึงประเพณีวัฒนธรรมของภาคอีสานที่ปฏิบัติกันตลอดทั้งปี ในขณะที่คำว่า คองสิบสี่ หมายถึง ค่านิยมที่ควรยึดถือ 14 ประการ ลักษณะความเชื่อและค่านิยมเช่นนี้มีความสัมพันธ์กับระบบศาสนาพุทธอย่างแนบแน่น

ลักษณะเช่นนี้ดำเนินอยู่เรื่อยมาจนกระทั่งความเจริญได้หลั่งไหลเข้ามาสู่ชุมชนโดยผลพวงของการขับเคลื่อนงานพัฒนาของรัฐบาลส่วนกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ตลอดจนถึงแหล่งทุนการค้าขายภายนอกพื้นที่ ในส่วนของการพัฒนาโดยรัฐบาลส่วนกลางได้ทำการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน อย่างเช่น การขุดคลองชลประทาน การส่งเสริมการผลิตข้าว การสร้างประปาชุมชน เป็นต้น ในขณะที่รัฐบาลส่วนภูมิภาคได้ทำการพัฒนาระบบการคมนาคมสัญจรภายในหมู่บ้าน การสร้างทางระบายน้ำ เป็นต้น และแหล่งทุนการค้าภายนอกพื้นที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการผลิตสินค้าการเกษตร การกระจายผลผลิตการเกษตร และการส่งเสริมการบริโภคสินค้าการเกษตร นอกนี้จากยังหมายรวมถึงการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริม อาทิ การทอผ้า การประมงน้ำจืด เป็นต้น

ด้วยเหตุเช่นนี้ทำให้รูปแบบของชุมชนได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมหลายประการ จากชุมชนที่มีรูปแบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง กลายเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต้องผูกขาดกับตลาดภายนอกชุมชนเป็นสำคัญ กล่าวคือ การผลิตสินค้า การกระจายสินค้า และการบริโภคสินค้ากลายเป็นสิ่งที่ต้องผูกขาดกับพ่อค้าและแหล่งทุนภายนอกเครือข่ายและเครือข่าย ในทำนองเดียวกันรูปแบบของระบบการเมืองและความมั่นคงได้มีการกระจายอำนาจมาสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ระบบผู้นำชุมชนแบบอาวุโสจึงได้ลดบทบาทลงโดยแทนที่ด้วยระบบผู้นำแบบเป็นทางการที่มาจากการแต่งตั้งของรัฐบาลตามความคิดเห็นของคนในชุมชนมีอำนาจโดยชอบธรรมในการบริหารจัดการภายในชุมชน เช่นเดียวกับกับระบบสังคมวัฒนธรรมได้มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างมากซึ่งสะท้อนให้เห็นตั้งแต่ระดับของครัวเรือนเรื่องความสัมพันธ์ภายในครอบครัวนั้นก็มีลักษณะความโดดเด่นมากขึ้น ไปจนถึงระดับของชุมชนที่มีความหลากหลายของผู้คนต่างถิ่นที่มีมากขึ้นซึ่งมีความสัมพันธ์กับรูปแบบของความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากคนที่มาต่างถิ่นอีกด้วย นอกเหนือจากบริบทความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงโดยเงื่อนไขภายใต้การบริหารจัดการภายในรัฐอาณาเขตยังมีอิทธิพลภายนอกจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “อาเซียน” ได้เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ความสลับซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น

5.1.2 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่อาจเกิดขึ้นหลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

การเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนพบว่าชุมชนแห่งนี้ได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสารจากหลากหลายช่องทาง เช่น วิทยุชุมชน สื่อวิทยุโทรทัศน์ โซเชียลมีเดีย (เฟซบุ๊ก, ไลน์, เว็บไซต์ออนไลน์) การจัดงานสำคัญของชุมชน และการประดับสัญลักษณ์ตามงานต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อจำแนกปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนภายใต้ 3 เสาหลักสำคัญของการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมืองและความมั่นคง โดยที่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านเศรษฐกิจภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า ชุมชนได้รับข้อเสนอด้านการผลิตสินค้าและบริการโดยแหล่งทุนจากประเทศสมาชิกเพื่อนบ้าน เช่น ข้อเสนอทำการค้าขายผลผลิตทางการเกษตร การทำประมงน้ำจืด การหัตถกรรม การทอผ้า การทำผลิตภัณฑ์ด้านสมุนไพร การวางแผนโบราณ และการสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการขยายฐานการผลิต เช่น ไฟฟ้า ถนน น้ำประปา และรถไฟรางคู่ เป็นต้น ข้อเสนอดังกล่าวทำให้ชุมชนได้มีการปรับตัวเพื่อให้รองรับการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เช่นที่เห็นได้ชัดเจนคือ การเพาะปลูกทำการเกษตรได้มีความเฟื่องฟูเป็นอย่างมาก เนื่องจากระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานมีสมรรถนะในการรองรับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่ด้านสังคมวัฒนธรรม พบว่าภายหลังการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงในประเด็นด้าน การเคลื่อนอพยพย้ายถิ่นฐาน ความสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศเพื่อนบ้าน วัฒนธรรมร่วมอาเซียน (ภาษา อาหาร ประเพณี) การจัดการศึกษา เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนในด้านการอพยพย้ายถิ่นฐานไปทำงานยังประเทศเพื่อนบ้านที่ให้ รายได้สูง เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย ในขณะที่เดียวกันก็มีการอพยพย้ายถิ่นฐานของแรงงานจาก ประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาสู่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น ลักษณะเช่นนี้มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ด้านความสัมพันธ์ในชุมชนนั้นลดน้อยลง ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากธรรมเนียมการลงแขกเกี่ยว ข้าวที่ต้องอาศัยแรงงานจากวัยหนุ่มสาวเริ่มลดน้อยลง กลายเป็นแรงงานจากเครื่องจักรและ แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะที่เดียวกันในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อน พบว่ามีการสร้างค่านิยมที่ค่านึงความเป็นหนึ่งเดียวเสมือนพี่น้องเดียวกัน นั้นหมายถึง เพื่อน บ้านจากต่างประเทศเข้ามาพักอาศัยหรือท่องเที่ยวถือว่าเป็นเสมือนญาติสนิทมิตรสหายเดียวกัน ในส่วนของวัฒนธรรมร่วมที่เข้ามาแพร่หลายในชุมชนเช่น การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นอาเซียน คำกล่าวทักทายเกี่ยวกับภาษาประเทศเพื่อนบ้าน หรือการทำอาหารอาเซียน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเพณี ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ถือเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นที่ช่วยให้ เกิดการไหลบ่าของนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้านเช่นลาวมายังชุมชนได้เป็นอย่างดี

เช่นเดียวกับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนด้านการเมืองและความมั่นคง พบว่ามีความเกี่ยวเนื่องกับประเด็นด้าน ยาเสพติด อาชญากรรม การอพยพเข้าเมืองอย่างผิด กฎหมาย และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับประเด็นด้านยาเสพติดได้เริ่มเข้า มาแพร่หลายในชุมชนทั้งจากกลุ่มคนในชุมชนและกลุ่มคนจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยกลุ่มคนที่ ถูกจับตามองเป็นกลุ่มคนวัยแรงงานภาคอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับปัญหาอาชญากรรมซึ่ง ปรากฏในรูปแบบของการลักขโมย ความล่อแหลมต่อชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีส่วน พัวพันกับการเข้ามาอย่างผิดกฎหมายของแรงงานประเทศเพื่อนบ้านเช่นเดียวกับปัญหา ยาเสพติด ชุมชนจึงมีการวางมาตรการขึ้นแรกคือ การร่วมกันสอดส่องผู้มีพฤติกรรมมิชอบ ขั้นที่สองคือ การรายงานพฤติกรรมอันมิชอบให้แก่เจ้าหน้าที่ และขั้นที่สุดท้ายคือ การร่วมจับผู้กระทำผิดและ เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายส่งมอบตัวให้แก่เจ้าหน้าที่ดำเนินการต่อไป เป็นต้น ส่วนประเด็นเรื่อง ความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นประเด็นสำคัญในแง่ของมิติของความมั่นคงของฐาน ทรัพยากรจากปัญหาการขยายฐานการผลิตสินค้าและบริการการ เช่น ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และการลดลงของป่าไม้

5.1.3 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

การเตรียมความพร้อมประการหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ในการสร้างมิตรภาพที่ีระหว่างกัน และยังถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่น่าจะพึงทำนั่นคือ การยิ้ม เป็นต้น การปรับตัวเพื่อสร้างมิตรระหว่างเพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นคนต่างตัวจึงสมควรใช้รอยยิ้มเป็นสื่อกลาง ซึ่งให้ผลตอบรับที่ดีในฐานะที่เป็นเครื่องมือแสดงความผูกพันระหว่างกัน ในกรณีที่ม้งานบุญงานประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชนก็ยังมี การนำความเป็นวัฒนธรรมร่วมเข้ามาสานสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดีระหว่างคนไทยและเพื่อนบ้านอาเซียนในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการสร้างสัมพันธ์ที่ีระหว่างเพื่อนบ้านอาเซียนจึงควรค้นหาลักษณะจุดร่วมทางวัฒนธรรมให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันเช่น การใช้บทเพลง

เรื่องของบทเพลงที่นำมาขับร้องใช้การแสดงหมอลำ โดยเป็นเนื้อหาเพลงที่มี 2 ภาษา ระหว่างภาษาไทยและภาษาประเทศเพื่อนบ้าน จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมเพื่อนบ้านได้อย่างลงตัว เช่นเดียวกันหากมีชาวต่างชาติเข้ามาทำงานในชุมชนในอีกด้านหนึ่งก็มีคนในชุมชนย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งการย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานต่างบ้านต่างเมืองก็ถือว่าเป็นการขาดแคลนแรงงานหนุ่มสาวและยังเป็นการลดทอนความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตามการย้ายถิ่นฐานออกไปทำงานยังต่างประเทศนอกจากจะนำมาซึ่งรายได้ ในอีกแง่หนึ่งก็ยังนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านภาษา และหลักสูตรไม่เคยมีการเรียนการสอนในโรงเรียน เช่น ภาษาต่างประเทศในแถบประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนหนึ่งเป็นการทำความรู้จักกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างง่ายและไม่ซับซ้อนเหมาะแก่การเรียนการสอนสำหรับนักเรียนเล็ก ๆ

นอกจากนี้หากต้องการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมเพื่อนบ้านและควรมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระหว่าง 2 ประเทศ โดยปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน เช่น ประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” นอกจากจะช่วยเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคนไทยและลาว ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย การส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรจะเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ดึงวัฒนธรรมร่วมที่มีความเกี่ยวเนื่องกันและประยุกต์ให้เหมาะสมตามสภาพการณ์ ซึ่งจะเห็นได้จากชุมชนของตนที่มีการปรับเปลี่ยนและนำเอาวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้สร้างความแปลกใหม่ ในการดำรงชีวิต และทำให้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนมีสีสันและเหมาะกับยุคสมัยและกลุ่มคนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมเรื่องอาหารการกิน เข้ามาเป็นจุดส่งเสริมการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมซึ่งก็ให้ผลลัพธ์ได้อย่างดี โครงการดังกล่าวเป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลที่จำเป็นในการเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนโดยการดำเนินโครงการให้เหมาะสมต้องมีลักษณะเป็นกึ่งทางการ เข้าใจง่าย และนำไปใช้ได้จริงจึงจะช่วยสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างสมบูรณ์

5.2 อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเห็นได้ว่าการพัฒนาประเทศที่เดินตามเส้นทางของการพัฒนาแบบความเป็นสมัยใหม่ (Modernization) มีผลทำให้ประเทศได้ประสบกับความเปลี่ยนแปลงและความผันผวนที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสความทันสมัยโดยมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) ดูเหมือนว่าเป็นเครื่องมือการขับเคลื่อนระบบการทำงานพัฒนาของประเทศไปเสียทั้งหมด ลักษณะเช่นนี้เป็นผลพวงทำให้รัฐซึ่งเป็นตัวแทนของการพัฒนาได้เกิดภาพมโนทัศน์ที่ประเทศควรไปให้ถึงจุดหมายโดยพยายามสะท้อนให้เกิดภาพของการพัฒนาออกมาเป็นแผนงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อนำประเทศไปสู่ยุคที่มีความศิวิไลซ์มากขึ้น โดยเน้นการพัฒนา ระบบโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เพื่อเป็นรากฐานรองรับการขยายความเติบโตทางเศรษฐกิจ อาทิ การก่อสร้างระบบการคมนาคม การประปา และการผลิตกระแสไฟฟ้า ลักษณะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวนอกจากกระตุ้นและส่งเสริมการลงทุนทางเศรษฐกิจภายในประเทศยังเชื่อมโยงไปถึงการแสวงหาแหล่งทุนใหม่ๆ ภายนอกอาณาเขตด้วยเช่นกัน

การขยายฐานการรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอันสำคัญที่เกิดการไหลบ่าของความมั่งคั่งจากรัฐ (ศูนย์กลาง) มายังชุมชนท้องถิ่น (ชายขอบ) ซึ่งมีลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่สวนกระแสกับการพัฒนาประเทศอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยรัฐมิได้กระทำอย่างรวดเร็วฉับพลัน เนื่องด้วยหากมีการพัฒนาแบบถอนรากถอนโคนจะส่งผลทำให้เกิดการต่อต้านและปฏิเสธการพัฒนา ดังเช่น ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2544ก) ระบุว่า การต่อต้านและการปฏิเสธการพัฒนาเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่เดิมในทางตรงกันข้ามแบบสุดขั้ว และนั่นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะค่อยเป็นค่อยไประหว่างการพัฒนาของรัฐศูนย์กลางและชุมชนท้องถิ่นในเวลาต่อมาเกิดเป็นรูปแบบของการปรับตัว (Adaptation) โดยการผสมผสานโครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่แต่เดิมของชุมชนเข้ากับการหยิบยืมการพัฒนาจากรัฐ

ภาพของการปรับตัวของชุมชนได้ถูกสะท้อนให้เห็นได้จากการปรับตัวทางการเมืองและการปกครองของชุมชนยังคงรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้ในขณะที่เดียวกันยังคงมีการรับการเปลี่ยนแปลงจากรัฐ กล่าวคือ รูปแบบการปกครองของชุมชนดั้งเดิมมีการปกครองตามระบบการนับถือผู้อาวุโสเป็นสำคัญในขณะที่รัฐได้ให้อำนาจผู้นำแบบเป็นทางการมีอำนาจในการบริหารจัดการอย่างถูกต้องตามกฎหมาย กระนั้นก็ตามหากผู้นำที่เป็นทางการมิได้รับการยอมรับโดยคนในชุมชน ย่อมสื่อให้เห็นว่าการใช้อำนาจของรัฐผ่านระบบผู้นำแบบทางการเป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรมและสอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชน ดังนั้นผู้นำแบบเป็นทางการจึงเกิดขึ้นมาจากพื้นฐานสำคัญที่ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปจากคนในท้องถิ่น นอกจากนี้การ

ยอมรับมาตรการพัฒนาโดยรัฐยังคงครอบคลุมไปถึงมิติอื่น ๆ ของของชุมชน อาทิ มิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางสังคมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามระดับการพัฒนามิได้มีขอบเขตจำกัดเฉพาะการพัฒนาโดยรัฐแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีกระแสการพัฒนาที่มาจากภายนอกดินแดนทำให้ การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

การรวมกลุ่มเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community: AEC) เป็นผลพวงทำให้ความซับซ้อนของการปรับตัวภายในชุมชนมีความลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่ก้าวข้ามผ่านอำนาจการบริหารจัดการของรัฐภายในประเทศเกิดเป็น ความสัมพันธ์ภายใต้ความเกี่ยวข้องขององค์การทางสังคม (Social Organization) ทั้ง 3 ฝ่ายอัน หมายถึง ชุมชน รัฐ และภูมิภาค ทั้งนี้ลักษณะโครงสร้างองค์การทางสังคมมิได้มีลักษณะการ ต่อต้านและปฏิเสชวัฒนธรรมที่มาจากภายนอก หากแต่เป็นการรู้จักคิดปรับปรุงและ เปลี่ยนแปลงสภาพเดิมให้เป็นสภาพใหม่ด้วยการเล็งเห็นสัมพันธ์ภาพใหม่ ๆ ในสิ่งของที่มีอยู่ เดิม ตามที่ Barnet (1953) ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นผ่านวิธีการเปิดรับวัฒนธรรมอาเซียน ของชุมชนทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (เครื่องต่างกาย อาหาร) และวัฒนธรรมอวัตถุ (ภาษา คำนิยม ความเชื่อ) มาเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาวะของวัฒนธรรมเดิมของตนให้กลายเป็น การเตรียมความพร้อมทางวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่ง เรียกว่า “นวัตกรรมการ” (Innovation)

การถาโถมของกระแสการพัฒนาในบริบทของประชาคมอาเซียนถูกปฏิบัติการผ่าน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง ลักษณะเช่นนี้พบได้จากการเข้ามาลงทุนของบรรษัท ผู้ผลิตต่างชาติในชุมชน ประกอบกับการมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางเข้ามาให้ความช่วยเหลือใน ฐานะผู้ประกอบการ พ่อค้าคนกลาง และแรงงานข้ามชาติ เป็นเสมือนตัวแทนความเปลี่ยนแปลง (Change Agents) นอกจากนี้ตัวแทนการเปลี่ยนแปลงที่มีใช้ตัวบุคคลยังถูกนำเสนอผ่าน สื่อสารมวลชน (Mass Media) ซึ่งสะท้อนได้จากการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประชาคม เศรษฐกิจอาเซียนและประเทศเพื่อนบ้านของชุมชนผ่านสื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศซึ่งช่วย ส่งเสริมการเตรียมความพร้อมให้ชุมชนให้เกิดการปรับตัวทางวัฒนธรรมไปสู่ภาวะอันพึง ประสงค์ตามเป้าหมายของการเป็นชุมชนหนึ่งเดียวของอาเซียน อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลง มิได้เป็นไปโดยง่ายเนื่องจากมีความขัดแย้งและไม่ลงรอยกันระหว่างความเชื่อ คำนิยม และ บุคลิกภาพของคนในชุมชนบางประการ อาทิวิถีชีวิตแบบไม่เร่งรีบของชุมชนชนบท ปรากฏการณ์เช่นนี้มีสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีความผันผวนสูง (Hagen, 1962)

ความไม่สอดคล้องของการเปลี่ยนแปลงระหว่างมิติทางเศรษฐกิจและมิติทางสังคม วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนำมาซึ่งปัญหาสังคมบางประการ อาทิ การเพิ่มขึ้นของประชากรใน ชุมชนอย่างรวดเร็วจากก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าทำให้เกิดการไหลบ่าของผู้คนต่างถิ่น มายังชุมชน ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรและสังคมจาก

อิทธิพลของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่เท่ากันกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและวัฒนธรรม กล่าวคือ การเพิ่มขึ้นของประชากรแบบก้าวกระโดดส่งผลให้เกิดความหลากหลายของผู้คน ในขณะที่โครงสร้างทางการเมืองและวัฒนธรรมอันหมายรวมถึง รูปแบบความเชื่อ ค่านิยม และการบริหารจัดการประชากรมีความล้ำช้าหรือไม่เท่าทันกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ผลลัพธ์นั้นนำมาซึ่งปัญหาสังคมในชุมชน อาทิ ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสุขภาพจิต ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “การปรับตัวไม่ทันกันของสังคม-วัฒนธรรม” (The Socio-Cultural Lag) (Ogburn & Nimkoff, 1964)

การไหลบ่าของประชากรข้ามขอบเขตอธิปไตยของรัฐยังนำมาซึ่ง “การกลืนกลายทางวัฒนธรรม” (Assimilation) ลักษณะเช่นนี้ถูกสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนมีรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีแบบชาวพุทธประสมกับความเชื่อและค่านิยมตามวิถีของภาคอีสานได้ถูกกลายเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักของพื้นที่นั้น ส่งผลให้ วัฒนธรรมย่อย (Sub-Cultures) อาทิวัฒนธรรมของเขมรและลาวได้ถูกกลืนกลายและผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหลักในพื้นที่นั้น กระบวนการกลืนกลายทางวัฒนธรรมได้ถูกปฏิบัติโดย “การแต่งงาน” หรือ “บทเพลง 2 ภาษา” ระหว่างชาวไทยและเพื่อนบ้านอาเซียน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ได้ถูกกล่าวอ้างจาก Gordon (1964) ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมในท้ายที่สุดจะนำไปสู่สภาพที่เรียกว่า “สภาพชีวิตร่วมกัน” นั่นคือ ความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างวัฒนธรรมหลัก (คนอีสาน) และวัฒนธรรมย่อย (คนเขมรและลาว) จนมีคำเรียกติดปากที่มักถูกพบคือ “พี่ไทยน้องลาว” หรือ “บ้านใกล้เรือนเคียง” การยอมรับเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่ามีการลดอคติระหว่างกลุ่มชนที่มารวมกันเป็นสมาชิกของประเทศเดียวกัน

ดังนั้นปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงและการเตรียมความพร้อมของชุมชนจึงเชื่อมโยงกับระดับของการพัฒนาภายในรัฐอาณาเขตและระดับภูมิภาคพัฒนา ก่อเกิดเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในลักษณะของการยอมรับและประยุกต์อย่างเหมาะสมระหว่างโลกาภิวัตน์ (Globalization) และท้องถิ่นภิวัตน์ (Localization) ทั้งนี้การปรับตัวและการเตรียมความพร้อมย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้ง่ายนักในการสร้างความสามารถเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกันจึงก่อให้เกิดปัญหาสังคมบางประการตาม ยิ่งกว่านั้นการปรับตัวบนความผันผวนที่มีอาจจำกัดเฉพาะภายในรัฐแต่เพียงอย่างเดียวซึ่งนำมาซึ่งความสลับซับซ้อนและความลุ่มลึกของระดับความเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมทุกมิติขององค์การทางสังคม ในเวลาเดียวกันปฏิบัติการของชุมชนจึงมีเพียงแต่คอยตั้งรับและปรับตัวตามกระแสการพัฒนาจากรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว ช้ำยังต้องเตรียมพร้อมและเปลี่ยนแปลงให้เท่าทันกระแสของการพัฒนาในระดับภูมิภาคให้สอดคล้องกับการพัฒนาองค์การทางสังคมอย่างมีเสถียรภาพ

5.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษา

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงบริหาร

1) ข้อเสนอแนะเชิงบริหารด้านเศรษฐกิจ ควรมีการส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าและบริการอย่างหลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงจากความไม่มั่นคงของผลผลิตทางการเกษตร เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง สมุนไพร เป็นต้น หรืออาชีพเสริม เช่น การนวดแผนโบราณ หัตถกรรม การทอผ้า เช่นเดียวกันหากมีการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจแล้วจึงต้องมีการสร้างระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้รองรับระบบการผลิตเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะเรื่อง ทรัพยากรน้ำ ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น ตลอดจนถึงส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างฐานอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มเกษตรกร

2) ข้อเสนอแนะเชิงบริหารด้านสังคมวัฒนธรรม ควรมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชนที่สร้างฐานรายได้อย่างมั่นคงเพื่อป้องกันการอพยพย้ายถิ่นฐานไปทำงานยังแหล่งที่อื่นอันเป็นสาเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนลดลง นอกจากนี้ต้องส่งเสริมความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชนเรื่องการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยจัดกิจกรรมในชุมชน นอกจากนี้จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์แก่คนในชุมชน ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนและสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างคนในชุมชนและสมาชิกอาเซียน

3) ข้อเสนอแนะเชิงบริหารด้านการเมืองและความมั่นคง ควรมีการส่งเสริมการควบคุมและตรวจตราคนเข้าเมืองอย่างเข้มงวด เนื่องจากการเข้ามาอย่างผิดกฎหมายยังเป็นการละเมิดบทบัญญัติทางกฎหมายของรัฐ ยังนำมาซึ่งปัญหาเสียดุล ปัญหาอาชญากรรมในชุมชน ในทำนองเดียวกัน ควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกิจกรรมของรัฐบาลทั้งในด้านการสอดส่องพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาจากบุคคลต้องสงสัยอันอาจนำไปสู่ความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าให้ก่อเกิดประโยชน์สูงสุด

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) ควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนไปยังชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ทั่วทุกภูมิภาคเนื่องจากมีลักษณะบริบทที่แตกต่างกันอันจะช่วยให้ข้อเสนอแนะเชิงบริหารมีความหลากหลายและตรงกับสภาพบริบทมากขึ้น

2) ควรมีการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาครอบคลุมทั่วทั้งประเทศในภาพรวมที่กว้างขวางจะทำให้ผลการศึกษามีความน่าเชื่อถือและนำไปใช้ได้ภาพรวมเชิงปฏิบัติ

3) ควรมีการนำแนวคิด ทฤษฎีอื่น ๆ เข้ามาศึกษาร่วมด้วย เช่น ทฤษฎีภาวะผู้นำ และทฤษฎีการสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นต้นเนื่องจากแนวคิดดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง แต่เนื่องด้วยระยะเวลา งบประมาณ และข้อจำกัดบางประการของผู้ศึกษาจึงไม่สามารถศึกษาได้ครอบคลุมถึงแนวคิดดังกล่าวได้มากนัก

บรรณานุกรม

- กรมอาเซียน. 2552. **ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.
- กรมอาเซียน. 2553. **แผนการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน**.
กรุงเทพฯ: เพจเมกเกอร์.
- กฤษฎา ทองสังวรณ. 2540. **ความพร้อมของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วน
ตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นจังหวัดอุดรธานี**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2538. **การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ: สมาคมทอลีกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคนอื่นๆ. 2545. **วิถีชุมชน: คู่มือการเรียนรู้ที่ทำงานชุมชน
ง่ายได้ผล และสนุก**. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- งามพิศ สัตย์สงวน. 2532. **หลักมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทนีย์ จิรัญธนัฐ. 2555. **รูปแบบชุมชนและเงื่อนไขพื้นที่กับการเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาบ้าน
ปากซี้ เมืองหลวงพระบาง**. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 1 (มกราคม-เมษายน):
1-17.
- จันทิมา พุ่มละมัย. 2558. **การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม
บริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด ในพื้นที่ตำบลลาดขวาง อำเภอ
บ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา**. การศึกษาระดับรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จิรพรรณ กาญจนจิตรา. 2523. **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์รามคำแหง.
- ชยกฤต เรือนคำ. 2554. **บทบาทและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นเนื่องจากการ
บูรณะวัดร่องขุน พ.ศ.2540-2553**. การศึกษาระดับรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชูดา จิตพิทักษ์. 2528. **สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทย**. ชาติใหญ่: คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- ชุมพร แสงมณี. 2540. บทบาทสตรีในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล:
กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชิตยา สุวรรณชฎ. 2527. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชนภรณ์ วัฒนสุข และสุพิชชา โตวิวิชญ์. 2558. การเปลี่ยนแปลงของบ้านเรือนและชุมชนอุรักลาไวย์: กรณีศึกษาชุมชนแหลมตึกแก หมู่ 4 ตำบลรัฐฎา อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต. วารสารวิจัยสังคม. 38 (1): 89-107.
- ธนวดี พลายโย. 2549. อิทธิพลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนสวนดอกและชุมชนหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรัตน์ชัย อิ่มสุทธิ. 2551. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญชัย ปัญญารานุกูล. 2541. ความพร้อมของบุคลากรในการดำเนินนโยบายการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในระบบราชการ: ศึกษากรณีข้าราชการตำรวจที่สังกัดหน่วยงานภายในกรมตำรวจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกริก.
- ประวิทย์ โทหา. 2547. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเทศบาลตำบลอาจสามารถ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด. การศึกษาศิลปะและศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประเวศ วะสี. 2540. ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2544ก. ทฤษฎีและความรู้ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2544ข. เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2546. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.
- ปิยนุช รัตนอาจารย์. 2542. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวहाँกึ่ง ตำบลขนาบนาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พรพรรณ แซ่ตั้ง. 2554. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในเขตจังหวัดชลบุรี กรณีศึกษา
ชุมชนบ้านหนองบอนแดง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัด
ชลบุรี. การศึกษาอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2539. นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พัชนี วรกวิน. 2526. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พัลลภ วิชากรกุล. 2541. ความพร้อมในการรับราชการตำรวจของนักเรียนพลตำรวจ
โรงเรียนภูธร 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิทยา เพชรรักษ์. 2541. บทบาทของคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการ
วัฒนธรรมจังหวัดในเขตการศึกษา 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. 2525. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.
- รุ่งทิวา แสงหิรัญ. 2541. บทบาทของผู้นำสตรีทางการเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร.
ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- เรวัต แสงสุริยงค์. 2543. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองบริเวณนิคมอุตสาหกรรม
แหลมฉบังและมาบตาพุด. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 8 (9-10):
93-113.
- วุฒิชัย ศรีประเสริฐกุล. 2553. ผลกระทบของการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่มีต่อการ
เปลี่ยนแปลงของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านขุนสมุทรจีน จังหวัด
สมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภวรรณ เจริญชัยสมบัติ. 2554. การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนจากการ
ท่องเที่ยว กรณีศึกษาเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สฤณา ฉันทดิลก. 2541. บางลี: กรณีศึกษาการเปลี่ยนของชุมชนการค้าในกลุ่มน้ำท่าจีน.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สงวนศรี วิรัชชัย. 2527. จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศึกษาพร.
- สนธยา พลศรี. 2545. ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
โอเดียนสโตร์.
- สาริณี มานะกิจ. 2554. ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่
จังหวัดสกลนคร พ.ศ 2427-2508. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุจิตรา สง่าเนตร. 2529. การยอมรับบทบาททางการปกครองของสตรี: ศึกษากรณี
ข้าราชการในจังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวณี ทรัพย์พิบูลย์ผล. 2544. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนปกาส
เกษะญอ (กะเหรี่ยง) บ้านแม่กลางหลวงและบ้านอ่างกาห้อย อุทยาน
แห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวรรณี รอดป่าเรอ. 2534. ความพร้อมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการ
ปฏิบัติงานเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับ
ตำบล กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แสวง รัตน์มงคลมาศ. 2534. ทฤษฎีสังคม. กรุงเทพฯ: ชมรมพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์. 2536. ผู้นำตามธรรมชาติกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชนบท
บ้านผาเงิบในจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อริยา เสวตามร์. 2542. การสร้างความหมายเกี่ยวกับชุมชนในกระบวนการผ้าป่าข้าว
ภายใต้บริบทของงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดพะเยา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Douglas, S. 1996. **New Community Networks Wire for Change**. New York:
AMC Press.
- Good, C. V. 1973. **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book.
- Hagan, G.W.F. 1962. **Hegel's Philosophy of Right**. Trans by T.M. Knox Oxford:
Clarendon Press.
- Homan, Mark S. 1994. **Promoting Community Change: Making it Happen in the
Real World Mark S. Homan**. Pacific Gove, CA: Books/Cole.
- Kammeyer, K. C. W. 1997. **Sociology: Experiencing Changing Societies**.
Boston: Allyn & Bacon.
- Ogburn, W. F. & Nimkoff, M. F. 1964. **Sociology**. Boston: Houghton Mifflin.
- Oxford University. 1994. **Advanced Learner's Dictionary**. 4th ed. Oxford:
Oxford University Press.

Pitirim, A. S. & Carle, C. Z. 1929. **Principles of Rural-Urban Sociology**. New York:
Henry Holt.

Sorokin, P. A. & Zimmerman, C. C. 1929. **Principle of Rural-Urban Sociology**.
New York: Henry Holt.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของชุมชนเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษา หมู่บ้านท่าแก ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทความเป็นมาของชุมชนก่อนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน อีกทั้งศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของชุมชนภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งผู้ศึกษาใคร่ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากท่านประกอบการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้เท่านั้น โดยข้อมูลทั้งหมดจะถูกปิดเป็นความลับอย่างสูงสุด ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งที่จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านมา ณ โอกาสนี้

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์จำแนกประเด็นในการสนทนาออกเป็น 6 ส่วนดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล (นามสมมุติ)

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 บริบทความเป็นมาของชุมชน

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงภายหลังจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านเศรษฐกิจ

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงภายหลังจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านสังคมและวัฒนธรรม

.....
.....
.....

ส่วนที่ 5 การเปลี่ยนแปลงภายหลังจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคง

.....
.....
.....

ส่วนที่ 6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของชุมชนภายหลังจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

.....
.....
.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

ภาคผนวก ข

ผู้ให้ข้อมูล

รายนามผู้ให้ข้อมูล

- 1) ลำเจียก (นามสมมุติ) เพศหญิง อายุ 69 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- 2) มะลิวัลย์ (นามสมมุติ) เพศหญิง อายุ 62 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- 3) กระณิการ์ (นามสมมุติ) เพศหญิง อายุ 30 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี
- 4) ประยงค์ (นามสมมุติ) เพศชาย อายุ 76 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
- 5) กาหลง (นามสมมุติ) เพศหญิง อายุ 35 ปี จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3
- 6) กระตังงา (นามสมมุติ) เพศชาย อายุ 35 จบการศึกษาระดับปริญญาโท
- 7) บุญนาค (นามสมมุติ) เพศชาย อายุ 40 จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 6
- 8) สารภี (นามสมมุติ) เพศหญิง เพศหญิง 43 จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 6
- 9) พวงทอง (นามสมมุติ) เพศหญิง อายุ 55 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6
- 10) จำปา (นามสมมุติ) เพศหญิง อายุ 45 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6
- 11) จันทร์กระพ้อ (นามสมมุติ) อายุ 36 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี
- 12) พุดตาน (นามสมมุติ) อายุ 41 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- 13) กล้วยไม้ (นามสมมุติ) อายุ 47 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี
- 14) พะยอม (นามสมมุติ) เพศชาย อายุ 58 ปี ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- 15) งามอุบล (นามสมมุติ) เพศหญิง อายุ 43 ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นายณัฐพล แสนคำ

ประวัติการศึกษา

Bachelor of Laws (International Politics)
Fudan University, Shanghai, China, 2553

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2561 – ปัจจุบัน
นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ
(เลขานุการรองอธิบดี)
สำนักงานเลขานุการกรม
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

พ.ศ. 2559 - 2561
นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ
(เลขานุการผู้อำนวยการสำนัก)
สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

พ.ศ. 2553 - 2559
นักวิชาการพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย